

Berättelserna

Inledande anmärkningar och anvisning

Detta kapitel är en presentation av ett händelseförlopp i Thailand och Sri Lanka som är sammansatt av olika personers vittnesmål. Det bygger på uppgifter hämtade ur de drygt 350 berättelser som lämnats av enskilda via brev, personliga intervjuer och frågeformulär från kommissionens hemsida. Framställningen återger händelser och åsikter som många står för. För att åskådliggöra skeendet används citat eller detaljerade situationer som olika personer beskrivit. Mot denna bild står också uppgifter som indikerar andra uppfattningar eller skeenden, detta för att ge en så nyanserad bild som möjligt. Varje berättelse är dock unik. Behoven är olika. En och samma situation kan upplevas olika av olika individer.

Det finns ett representativitetsproblem i framställningen som hänger samman med att de som har hört av sig till kommissionen inte utgör ett slumpmässigt urval bland dem som på ett eller annat sätt drabbades.

Ingen berättelse kan göra anspråk på att förmedla en objektiv beskrivning av vad som har inträffat. Såväl drabbade som volontärer säger att deras minne av tiden var mycket exakt under den närmaste tiden efter katastrofen men suddades ut efter någon eller några dagar, då dagarna i stället började flyta ihop. Trötthet, chock och det faktum att man inte sov mycket utan ägnade största delen även av nätterna till att leta, transportera sig eller arbeta är naturliga förklaringar till det. Vittnesmålen måste därför värderas mot varandra och mot de versioner som lämnats av andra som har varit involverade i skeendet.

Noter ges till personer som lämnat information angående händelseförloppet. Flera personer kan ha haft likartade upplevelser men alla dessa anges inte i noterna. Kommissionen har valt att inte här namnge privatpersoner som drabbades av vågen eller är anhöriga.

Namngivna är endast volontärer som i samband med katastrofen blivit anställda av någon myndighet.

Endast i några fall har de som lämnat sina berättelser begärt att få vara anonyma. Detta önskemål har kommissionen tillgodosett. Materialet överlämnas i sin helhet till Riksarkivet.

Kapitlet är uppdelat i två delar. Den första är, som nämnts, ett försök att beskriva händelseutvecklingen under den första tiden efter katastrofen utifrån de samlade berättelserna. Del 1 består i sin tur av tre partier. De första fyra avsnitten tar upp det mest akuta skeendet. Avsnitten 5 till 12 beskriver huvudsakligen de behov av hjälp som de drabbade hade och hur mötet mellan drabbade och myndigheter tedde sig vid de olika platser där de svenska myndigheterna var representerade. De återstående avsnitten behandlar händelseförloppet i Sverige och vissa problemområden för de drabbade då de återkom till Sverige.

Del 2 av kapitlet består av några enskilda personers brev till kommissionen. Dessa återger brevskrivarnas personliga situationer och är valda utifrån olika perspektiv. De personer vars brev vi här förmedlar har alla godkänt publicering.

DEL 1

1 Katastrofplatser i Thailand

Tsunamin slog in över Thailands kust drygt två timmar efter skalvet. Först nådde den Phuket strax efter klockan 10.00 lokal tid. Phuket är med staden Patong och stränder som Karon och Kata Beach en etablerad turistort sedan många år. Strax därefter nådde vägen Phi Phi-öarna, som ligger öster om Phuketön och hör till Krabi-provinsen. Öarna är formade som en åtta. De är branta och bergiga, ligger intill varandra och sitter samman genom ett låglänt mittparti där de flesta hotellen ligger. Vågorna drabbade bebyggelsen och dess invånare först från den ena sidan av denna mitt och kort därefter även från andra hållet.

Khao Lak, som ligger norr om Phuket, nåddes av den första vågen drygt tio minuter senare. Khao Lak hör till de senast utbyggda turistområdena i Phang Nga-provinsen. Hotell- och bungalow-områden ligger längs stranden på en sträcka av cirka två mil. Många av hotellbyggnaderna har endast två eller tre plan och är byggda i betong medan bungalowerna delvis var byggda i trä. Huvudvägen löper parallellt med stranden, en till två kilometer från strandlinjen. Kring denna samlas restauranger och affärer.

1.1 Olika effekter

De flesta svenskar som förolyckades omkom i Khao Lak. Somliga har förlorat hela sina familjer. Andra reste till Thailand med flera tiotals vänner och släktingar eftersom det var jul; många av dem omkom. Barn förlorade sina föräldrar, föräldrar sina barn. Systrar och bröder, farföräldrar och morföräldrar avled. Vänner är borta.

Vilka effekter vågen fick varierade mycket från plats till plats och berodde på hur kuststräckan såg ut, lokala bottenförhållanden, strandens topografi och hur den var bebyggd. På Karon Beach i Phuket kunde en cementerad mur stävja kraften av vågen, som dessutom inte blev lika kraftfull som på andra håll. Kamala, en by norr om Patong drabbades kraftigt medan stranden direkt norr om denna by, Surin Beach, klarade sig från materiella skador.

I Khao Lak syntes tydliga skillnader i förstörelse inom mycket närbelägna områden. Befälhavarens nybyggda betonghus marin-

basen i Thap Lamu totalförstördes, medan ett exakt likadant hus endast 50 meter därifrån blev utan skador. Fritidsresors Blue Village Pakarang Resort i norra delen av turistområdet slogs ut så gott som fullständigt. Den materiella förstörelsen var mycket stor, och en stor del av de boende, däribland många barnfamiljer, miste livet. Grannhotellet slogs inte ut på samma sätt, även om skadorna även här var stora.

1.2 Flodvågen

Vid tiotiden på morgonen, strax innan den första vågen kom, hade många turister redan kommit ner till stränderna. En del satt kvar vid frukostbordet på restaurangerna, varav många låg nära vattenbrynet.

Vid de olika katastrofplatserna reagerade människor överlag på likartat sätt, på fenomenet att vattnet drog sig undan. När havsbotten lämnades bar, på vissa ställen flera hundra meter ut, sprang många ut för att titta på eller hjälpa fiskar som låg kvar, sprattlande i sanden. Thailändare sprang ut för att tillvarata den lättfångade maten.¹ Några ville titta närmare på korallreven som blottades. Andra sprang in i sina bungalows för att väcka familjemedlemmar som de ville skulle få uppleva detta naturfenomen. Man diskuterade; berodde detta på att det var tid för fullmåne?² Få förstod innebörden.

Det fanns också de som såg faran och försökte varna. En kvinna på Surin Beach hade sett ett program om tsunamier på Discovery Channel och fick ett tiotal svenskar, en handfull italienare, några tyskar och thailändare med barn att dra sig högre upp från stranden.³ En man som semestrade i Khao Lak försökte också varna. Han skrek åt människor att vågen kunde vara dödligt farlig, men de flesta lyssnade inte. Han och hans familj satte sig i säkerhet för den första vågen genom att springa upp på hotellets tredje våning. De kom dock inte undan nästa våg.⁴

Andra kände instinktivt att det inte var bra att vattnet uppförde sig ovanligt utan drog sig med sina familjer bort från stranden. En del blev trots det upphunna av vågen.⁵

Det som brukar kallas flodvågen var egentligen en rad av vågor som sköljde in över kusterna. Antalet vågor varierade också beroende på plats och upplevdes komma relativt snabbt inpå varandra. Många berättar att de inte uppfattade en eller flera vågor utan en

vägg av vatten och sörja. En man som såg vågen närma sig Khao Lak från hotellets andra våning har beskrivit den som en dubbelväg som föregicks av snabba rännilar av brungrått skummande vatten.⁶

Många som hamnade i vågen har liknat det vid att bli körda runt i en tvättmaskin eller i en torktumlare. De fastnade bland bråte, bilar, tvättmaskiner, spisar, möbler. I nya strömvirvlar kom de loss och höll kanske fast vid något flytande, som ett skrivbord, då de kom upp till ytan och fördes in mot land. I Khao Lak kan sträckan de fördes variera och röra sig om upp till en och en halv kilometer. Andra hamnade i, eller blev hjälpta upp i palmer och trädkronor, där de också stundtals behövde samsas med djur såsom ormar, råttor, ödlor och hundar som försökte undkomma vattenmassorna.⁷

En kvinna på väg mot stranden i Khao Lak berättade att hon möttes av panikslagna springande människor. Hon hörde ett dånande ljud, såg ett vitt skum och fick tag i sin 13-åriga dotters hand och sprang. Vattennivån höjdes snabbt till två meter och i den starka strömmen försökte hon få upp dottern i ett träd, medan denna skrek frågande om de nu skulle dö. Kvinnan tappade greppet om dottern när vattnet i ett plötsligt ökande tryck forsade fram och hon sveptes med. Det bruna vattnet, dygt och fullt med bråte, såsom elledning, bilar och solstolar, drog ner henne under ytan flera gånger. När hon fick fast mark under fötterna flera hundra meter därifrån, såg hon avlidna människor flyta förbi och var övertygad om att hon förlorat hela sin familj. Senare återfann hon dem alla i livet.⁸

En kvinnas farmor slets med av vågen i Phuket och fastnade under bråten men lyckades ta sig upp. Samtidigt klarade farfadern livet genom att klamra sig fast vid en bil. Hennes gravida svägerska fördes av vattnet rakt in genom glasrutan in i en butik och blev fastklämd bakom en bankomatmaskin, men klarade både sig och babyn i magen. Den äldsta dottern chockades svårt av synerna när människor blev nerdragna i strömmarna och drunknade.⁹

När en kvinna som färdats många hundra meter av vågen vid Phi Phi-öarna fick fast mark under fötterna, såg hon en man som avlidit och hörde en annan ropa efter sin fru. En kvinna skrek på hjälp då hon inte fick grepp om en husvägg som hon försökte klamra sig fast vid. Hon blödde överallt. Läkarna skulle senare sy ihop henne med ett sextiotal stygn utspridda på 17 ställen. Hon trodde hon skulle dö av blodförlusten, lidnade ett linne kring knät och hörde

en thailändsk kvinna ropa, antagligen på hjälp, men kunde ingenting göra.¹⁰

En kvinna räddade sig genom att springa upp tre trappor i ett hus. Vågen blåste rakt igenom och kvar av huset var bara bärande regler, som en byggställning under dem. De säkrade sig med brandslangar och satt kvar på taket i flera timmar.¹¹

Dykargrupper som befann sig till havs undkom i stor utsträckning vågen. De uppfattade att vattnet uppförde sig märkligt, och erfarna dykledare hade aldrig sett något liknande.¹²

I vågen försökte många som fått fäste i ett träd eller något som flöt att hjälpa andra. En man fick tag i och höll en okänd tioårig flicka mellan sig och en palm för att skydda henne, när nästa våg kom.¹³ En thailändsk flicka räddade en femårig svensk pojke från den första vågen, och han fick hjälp upp på ett plåttak.¹⁴ En man som hållit fast sin dotter men förlorat henne och sedan fått tag i henne igen blev räddad ur vågen då den drog sig tillbaka. En thailändsk man tog ett böjt armeringsjärn runt sin midja och sprang ut i vattnet för att nå svenskarna, medan några andra höll tag i andra änden.¹⁵

1.3 När vågen drog sig tillbaka

När vattnet dragit sig tillbaka och de överlevande kunde få mark under fötterna försökte många i möjligaste mån ta sig från stranden för egen kraft. Vissa sökte först efter familjemedlemmar och vänner; en man vände på ett tiotal omkomna i ett försök att finna sin fru och sin ena dotter.¹⁶ I Khao Lak förstod många att det inte var möjligt att i detta läge få tag på dem. Familjerna hade splittrats och människor hade dragits med av vågen hundratals meter. Vissa hade även stundtals fastnat under vattnet i bråten. De tog sig upp på huvudvägen, fortsatte själva till fots upp i bergen eller fick skjuts av thailändare som körde i skytteltrafik för att undsätta drabbade turister. Skräcken för att hamna i ytterligare en våg var för många överväldigande. En kvinna har berättat hur hon först vadade genom ett dyigt träsk, fullt med skräp och bråte, tills hon kom till vägen, där hon fann sin dotter sittande intill en husvägg bland nakna chockade människor. Trots att dottern var skadad, chockad och svår att få kontakt med, lystrade hon och alla andra till skrik om att en ny våg var på väg. De flydde i en minibuss som snabbt fylldes

med människor som skrek i panik: ”Go, go, go!” En bit bort stannade bussen och folk kräktes upp lervatten de fått i sig.¹⁷

Men många drabbade vågade sig inte iväg. Bergen var för avlägsna, och de visste att de skulle vara chanslösa om nya vågor skulle komma in, eftersom marken var låglänt. De satt därför ofta i timmar på de övre våningarna till hotell, på tak eller i träd de hamnat i, tills hotellpersonal, militär eller frivilliga kom till undsättning med bilar eller beordrade dem att ta sig därifrån. En del hade svårt att ta sig från platsen, då djungeln låg tät runt delar av hotellet och vägen längs stranden var övertäckt med bråte som gjorde den oframkomlig. De fick vänta till kvällen, då bulldozers skrapat vägen fri.¹⁸ I stället tog de sig ned emellanåt när skräcken släppte för att hjälpa skadade som vägen fört in i djungeln eller för att leta efter anhöriga.

Dykbåtarna utanför Khao Lak fick order av marinen att hålla sig till havs under stora delar av dagen. Några personer som varit på dyktur och som lämnat sina familjer vid hotellen i Khao Lak hjälptes iland i skymningen av militär. De blev åtsagda att inte titta åt sidorna utan gå rakt fram till lastbilen som skulle hjälpa dem vidare.¹⁹

1.4 Akuta vårdinsatser

Ett omfattande hjälparbete tog vid då vågorna dragit sig tillbaka. Oskadda och mindre skadade hjälpte de personer de kunde. Några tog sig ner från taken eller våningarna och sökte igenom lägenheter och hotellrum efter sjukvårdsmateriel. De samlade vattenflaskor och letade rätt på sprit i minibarer, spädde whisky till lämplig tvättsprit, strimlade lakan till förband och såg till att alla drack mycket. De bildade sjukvårdsstationer.²⁰ En sjukvårdskunnig man stannade på stranden sedan han förvissat sig om att hans familj var i säkerhet upp i bergen. Han drog fram personer som satt fast i bråten och hjälpte skadade till vägen. Han vände på folk som låg på marken för att se om de levde. Han uppmanade människor att hjälpa varandra. Han var övertygad om att de som avled dog direkt genom krosskador, drunkning eller att de kvävdes av sanden. Vid stora vägen bröt han sig in i ett apotek, fick tag i förbandsmaterial och anordnade en förstaförbandsstation. Tillsammans med fler som undkommit oskadda lade de svårt skadade på provisoriska bårar

som de gjorde av avhängda dörrar. De tog hand om chockade. De stoppade bilar och fick transporter till sjukhus för de skadade.²¹

Chocken och adrenalinutsöndringen gjorde att människor till en början inte kände att de var svårt skadade och därför klarade att förflytta sig själva och hjälpa andra. De tog sig högt upp i bergen på svårt skadade ben och med svåra skärsår. En man rörde sig kilometervis letande efter sjukvårdsmaterial och hjälpte andra skadade. Han hade ett svårt jack i benet som sedan skulle leda mycket nära en amputation.²²

1.5 Kontakt med UD från katastrofplatser

Så fort drabbade hade satt sig i någorlunda säkerhet, försökte många kontakta anhöriga i Sverige eller UD för att uppmärksamma dem på katastrofen och det läge de befann sig i. Anhöriga bads många gånger i sin tur att kontakta UD. Några samtal kom mycket tidigt. En man ringde hem till sin far i Sverige från ett hustak på Phi Phi-öarna och berättade om en våg, att människor blivit uppvärkta i hotellområdet av vattenmassorna, att många var skadade och att han hade sett omkomna. Hans far ringde omedelbart UD och vidarebefordrade detta. Klockan var då omkring 05.30 svensk tid. Mannen hade sedan ytterligare kontakt med sin far under dagen, och fadern ringde i sin tur till UD kontinuerligt.²³ Vid sjutiden nådde en annan man från Phi Phi-öarna sina anhöriga i Sverige och sade att det fanns avlidna människor överallt. Han behövde information om eventuella efterskalv, och de anhöriga som vidarebefordrade meddelandet till UD blev hänvisade till en Internetsajt. Enligt mannen visste UD i det läget att en jordbävning hade ägt rum.²⁴

En kvinna meddelade sin syster i Sverige omkring klockan 8 svensk tid om några dödsfall och stor förstörelse i Khao Lak. Systemen vidarebefordrade informationen omedelbart till Nina Ersman på UD, som hon kände sedan hon själv arbetat på departementet.²⁵

En kvinna som hade mobilnumret till prästen Lennart Hamark i Bangkok ringde från ett hotelltak på Phi Phi-öarna klockan 12.25. Hon berättade om situationen, att det fanns avlidna och många svårt skadade. Hon upprätthöll kontakten under dagen med Hamark via telefon eller SMS, och han förmedlade vidare informationen till ambassadör Jonas Hafström.²⁶

De berättelser kommissionen tagit del av visar på att de drabbade som ringde in till UD många gånger möttes av oförstående från dess personal. De uppfattade att de inte blev trodda. När de rapporterade om avlidna, fick flera till svar att UD inte hade någon sådan information. När de drabbade då insisterade på att de ville lämna denna information, fick de intrycket av att UD-handläggarna inte var intresserade. En man ringde en vän och rapporterade från Phi Phi-öarna före klockan 10.30 att en katastrof inträffat och att människor omkommit. Vännen vidarebefordrade meddelandet till UD och fick svaret att departementet inte kunde göra något, eftersom man inte hade några indikationer på att något hänt.²⁷

I den utsatta situation de drabbade befann sig i ledde myndigheternas misstroende till en påspädning av den stress och den frustration människor kände, och UD:s bemötande skrämde personerna ytterligare.²⁸ Svaren som svenska myndigheter gav spreds bland de närvarande.

Även under kvällen och natten i djungeln på bergsbranterna ringde man från katastrofområdena. Människor samlades ofta i grupper med samma nationalitet och personer med mobiltelefoner tog upp namn och andra personuppgifter och ringde in dessa till UD. Ett drygt halvt dygn efter katastrofen uppfattade fortfarande människor som ringde till UD att de inte blev tagna på allvar. Flera personer refererar även till samtal som personer omkring dem haft direkt med myndigheter eller med släktingar som i sin tur ringt myndigheter. En man uppger att en kvinna bredvid honom i en grupp om ett 40-tal svenskar ringde till UD vid tretiden på natten thailändsk tid från ett berg i Koh Lanta. Svaren hon fick uppfattades i gruppen närmast som skämtsamma och nedlåtande. Mannens svåger i samma grupp ringde i gryningen sin arbetsgivare inom Räddningsverket, som i sin tur ringde UD och fick till svar att UD inte var intresserat av att höra om namn och personuppgifter som kunde lämnas.²⁹

Samma natt ringde en kvinna från en skola i Khao Lak till UD sju till åtta gånger och lika många gånger till ambassaden och till Rikspolisstyrelsen i Sverige. Hon berättade vad som hänt, att hon hade listor på ett sjuttioal svenskar som befann sig på platsen och att hon även hade listor över saknade och avlidna. Vid tre tillfällen fick hon till svar från UD att det inte fanns några döda i flodvågen. Kvinnan talade då om att hon stod mitt bland dem. UD-tjänstemännen frågade henne vad de skulle med listorna till. När kvinnan efter flera samtal fått dem att acceptera hennes meddelande fick

hon från både UD och ambassaden löfte om att transporthjälp skulle skickas. De fick tillsägelse att stanna där de var. Såväl UD som ambassaden fick också en beskrivning över var de drabbade befann sig. När så italiensk evakueringspersonal kom med bussar före klockan sju på morgonen den 27:e och även tyskar, schweizare och finländare kom och frågade efter sina landsmän under förmiddagen, avböjde de flesta svenskar vid skolan erbjudanden om att följa med, eftersom de blivit lovade svensk assistans.³⁰

Även personer som befann sig hos en familj på ett berg på Phuket fick via anhöriga löften från UD om att de skulle få hjälp att komma därifrån.³¹

Andra personer har uppgett att de pratat med UD, Räddningsverket, ambassaden och SOS International under söndagskvällen, natten och måndagen och då fört fram uppgifter om att minst ett hundratal skadade svenskar fanns på Krabi sjukhus och att de träffat många som förlorat hela eller delar av sina familjer eller resällskap.³²

2 Evakuering från katastrofområdena

2.1 Khao Lak och Phuket

I skräck för nya vågor flydde drabbade upp i höglänt terräng eller transporterades direkt till sjukhus på flaken till små lastbilar, i personbilar eller på mopeder. De som kunde klättrade själva upp i de tätbevuxna branta bergen, där de satt i timmar och i många fall också tillbringade natten. Många fruktade ormar, vilket också visade sig befogat: från Phi Phi-öarna har rapporterats att en thailändsk kvinna avled av ormbett under natten.³³

Frivilliga thailändare och militär hjälpte till med transporter runt om i Khao Lakområdet och även i Phuket. Många drabbade har berättat om färder på flak, i minibussar eller på motorcyklar till uppsamlingsplatser, där de blivit avsläppta, för att senare tas om hand för fortsatt transport till andra platser, såsom sjukhus eller tempel.

Rykten om nya vågor härjade från det att vattnet dragit sig tillbaka och under hela det första dygnet. De drabbade var skräckslagna inför tanken på att hamna i vågen igen, och rykten som ledde till att någon plötsligt skrek att en ny våg var på ingående skapade panik.

Panik skapades vid transporter från låglänta områden, såväl som uppe i bergen. Även i ett tempel där människor samlades skapades otäcka stämningar då någon skrek ”New Wave!!” och alla samtidigt försökte sätta sig i säkerhet uppe på andra våningen.³⁴ Vid ett annat tempel haltade även personer med brutna ben ut i djungeln i skräck för vattnet, när rykten gick.³⁵

Uppsamlingsplatser

Uppsamlingsplatser uppstod bland annat spontant genom att drabbade möttes i bergen. De hade ibland träffats tidigare under katastrofen och hjälpt varandra eller fann en gemenskap genom att de talade samma språk. Men thailändsk räddningspersonal tog även drabbade till mer organiserade uppsamlingsplatser. Det kunde vara mycket spartanska sådana, såsom enkla små hus eller byggnader under konstruktion, vilka fungerade som samlings- och sjukstugor. Drabbade togs också till tempel som en första anhalt.

De enklare små husen var fulla av skadade, en del nakna, blåslagna i skinnet och med skärsår. En kvinna uppger hur de drabbade trängdes på golvet som var kletigt av avföring och blod. De försökte stoppa varandras blödningar med det som fanns. Thailändare prioriterade bland de skadade och transporterade de mest akuta fallen vidare till sjukhus. Även frivilliga läkare hjälpte till med omhändertagande och prioritering av dem som behövde snar sjukhusvård. Barn i chocktillstånd skickades iväg utan föräldrar, då plats inte fanns för dessa.³⁶

De buddistiska templen blev också naturliga uppsamlingsplatser. Dit kom även lokalbefolkningen med mat och dryck som delades ut. En man kom med sin familj till ett tempel efter en färd genom vad han upplevt som en krigshärjad zon med stor förstörelse, avlidna, förstörda byggnader, välta person- och lastbilar, palmer och träd som vräcks omkull. Hundratals personer hade då samlats vid templet.³⁷

Vissa hotell blev också naturliga uppsamlingsplatser. Fritidsresors största hotell i Phuket Orchid Hotel på Karon Beach fick inga större skador av vågen, och dit kom drabbade och resenärer, skadade som oskadda i busslaster under veckan. En svensk narkosköterska etablerade en sjukstuga och en man från den svenska räddningstjänsten organiserade verksamheten för de anländande. Totalt kom cirka 1 500 personer till hotellet, varav cirka 500 hade

kroppskador som omhändertogs av framför allt volontärer. Ungefär 500 personer kom från Khao Lak.³⁸

2.2 Phi Phi-öarna

På Phi Phi-öarna drog sig många upp i bergen direkt. Skadade hjälptes dit på bårar också här gjorda av dörrar. Många personer tog sig högt upp till "View Point", men flera av de skadade fick nöja sig med att komma en bit upp för sluttningen. Från bergen klättrade oskadda ner för att finna förnödenheter och sjukvårdsmateriel som delades ut bland de nödställda och för att leta efter anhöriga. Människor skrek av smärta och efter saknade. De grät när de fann sina anhöriga och vänner som omkommit.³⁹ Några noterade att inga barn grät.⁴⁰ Barn gick också in i chocktillstånd och slutade prata.⁴¹

Andra, däribland många skadade, stannade på hotellens högre våningar eller tak. Många hotell hade förstörts, och det fanns farhågor för att de som var intakta skulle ha blivit underminerade. En man som ringde sin far i Sverige direkt efter det att vågen slagit in och vattnet dragit sig tillbaka behövde information om huruvida det skulle komma nya vågor och om det då var säkrast att stanna på hotellet.⁴² Skadade samlades i de översta rummen. Det luktade emellanåt gas som läckte ut, och man var rädd för explosioner.⁴³

Vid fyratiden på eftermiddagen började också många av dem som uppehållit sig på hotellen att dra sig upp mot bergen innan mörkret skulle ta vid. Några har berättat att de fick klättra över bråte som samlats i höga drivor och ibland var tvungna att vada i vatten upp till brösthöjd. Längs deras vandring låg avlidna. När någon på nytt skrek att en våg var på väg, blev personer i gruppen skräckslagna och hänsynstagandet försvann. De hivade sig uppåt berget med hjälp av rötter och lianer och knuffades, angelägna att komma bort från faran. De klättrade i cirka 20 minuter och kom sedan inte längre utan var tvungna att hålla sig stilla för att inte sätta stenar i rullning eller trilla ned. De blev sittande på bergssluttningen i 14 timmar bland omkring 15 andra svenskar. Under natten hördes tjattret från apor och emellanåt skrik från människor om att de hade blivit ormbitna.⁴⁴ Andra satt kvar i bergen i runt 20 timmar.⁴⁵ En volontär uppskattade antalet personer som befann sig uppe i bergen efter vågen till över 5 000.⁴⁶

Hjälpsamheten var oftast stor. Man delade på vatten och andra förnödenheter. Frivilliga delade ut chips och näringsdrycker som de funnit.⁴⁷ Några har emellertid berättat att inte alla hjälptes åt utan att vissa i första hand försåg sig själva. Stämningen var inte bara god.⁴⁸ Flera har rapporterat om att plundring förekom, till och med av skadade och avlidna personer.⁴⁹

2.3 Evakuering från öarna

Den thailändska militären började under söndagen att med helikopter och båtar undsätta drabbade från öarna. Till Phi Phi-öarna kom helikoptrar under söndagseftermiddagen och kvällen, men kunde göra den stora insatsen först när ljuset kom tillbaka på måndagen. Skadade togs med prioritet till fastlandet med helikopter, medan andra fick vänta på båttransporter, som ofta blev överfulla. Volontärer hjälpte till med att transportera skadade från hotell och berg. Sex starka män kunde behövas för att transportera en skadad ner för bergen och över all bråte på en provisorisk bår. En svensk volontär medverkade i arbetsledningen kring att få ned de skadade från bergen, samla förnödenheter och se till att prioriteringen med att de skadade skulle få företräde till helikoptertransporterna följdes. Frivilliga läkare bedömde vilka som var svårast skadade och hade störst behov av snara transporter.⁵⁰

En trettonårig flicka klämdes och fick ligga ovanpå en avliden person då hon transporterades i en överfull helikopter till Takua Pa-sjukhuset från en ö utanför Khao Lak.⁵¹

2.4 Spontan hjälp med mat och husrum

Människor som hade förlorat alla sina tillhörigheter hade ett akut behov av mat, dryck och logi. Direkt efter katastrofen, under hela den följande dagen och natten under evakueringsfasen kom lokalbefolkningen till spontant uppkomna och organiserade uppsamlingsplatser med mat och dryck. Många har berättat om thailändarnas givmildhet med att skaffa fram förnödenheter och att de drabbade aldrig under katastrofen gick hungriga eller törstiga. En del drabbade fick även uppehälle hos thailändare. Flera drabbade fick logi hos en taxichaufför som erbjöd transport från Khao Lak och även bjöd på mat och dryck.⁵² En dykföretagare gav härbärge åt

25 drabbade.⁵³ En ung svensk kvinna och hennes bror fick hjälp och boende av en bonde, som också tagit hand om några svenska barn och andra resenärer.⁵⁴ En familj bodde hos en thailändsk familj på Phukets berg i två dygn.⁵⁵

Drabbade fick också logi hos svenskar som var boende i Thailand. De inhyste vänners vänner eller andra turister som behövde natthärbärge.⁵⁶ En bofast kvinna som kom att bli volontär under en lång tid efter katastrofdagen träffade på en chockad svensk familj uppe i bergen, dit hon själv körde för att undkomma vågen, och lät dem bo hemma hos sig, eftersom vägen till deras boende i Patong var belamrad med bråte.⁵⁷

2.5 Transporter från katastrofplatserna

Transporterna till flygplatsen från sjukhusen kom igång på måndagen. Vissa reseföretag hämtade sina resenärer med bussar.⁵⁸ Fritidsresor körde drabbade och skadade till flygplatsen samt Orchid Hotel i Phuket.

Även lokala bussar användes för evakuering av drabbade. Nya kreativa lösningar verkar ha använts; exempelvis körde en lokalbuss upp vid Takua Pa-sjukhusets kriscenter och ropade runt att bussen skulle till flygplatsen i Phuket. Chauffören tog betalt av vanliga lokala resenärer som han satte av vid bussturens vanliga utsatta hållplatser, men lät drabbade turister, med en nickning, åka gratis och fortsatte sedan ända till flygplatsen.⁵⁹

Otaliga är uppgifterna om svenskar som fått hjälp av thailändare som skjutsat dem till sjukhus, flygplatser, uppsamlingsställen och tempel. Några få uppger emellertid att det också förekom problem att få hjälp om man stod utan pengar. En kvinna satt vid en buss-hållplats i flera timmar och blev nekad att åka med, då hon inte hade betalningsmedel. Hon var uppenbarligen svårt skadad, gick omkring i en sjukhusskjorta och var nedkletad med lera.⁶⁰

Kommissionen har även fått uppgifter från personer som inte haft några problem med återfärden till Sverige. En man vars familj hamnade i vågen men inte skadades, fick helikoptertransport från Koh Ko Khao till Takua Pa-sjukhuset och därefter åkte de buss till Bangkok för vidare flygfärd hem. De behövde inga kontakter med någon svensk representation eftersom de fick med sig pass och pengar från hotellet.⁶¹

3 Situationen på sjukhusen

Frivilliga thailändare och militär körde skadade till sjukhus i katastrofplatsernas närområde. I Khao Lak-området fanns Takua Pa-sjukhuset dit flera tusen resenärer kom, bland annat omkring 500 svenskar, men där fanns också flera små sjukstugor och mindre provinssjukhus eller vårdcentraler. Skadade togs också direkt till Suratthani på östra sidan av fastlandet. Drabbade på Phuket kom framför allt till de stora privata sjukhusen, som Bangkok Phuket Hospital, Phuket International Hospital eller det statliga Wachira. Några hamnade även på Mission Hospital och Talang Hospital, dit framför allt i första hand thailändare togs.⁶² Turister från Krabi-regionen, till exempel Phi Phi och Koh Lanta fördes till Krabi sjukhus. Listor på intagna hade på vissa sjukhus kommit upp redan vid 12-tiden.⁶³

Många har beskrivit sjukhusen som krigsskådeplatser. Det gäller Takua Pa-sjukhuset och mindre sjukhus, men också det stora privatägda Bangkok Phuket Hospital. Skadade kom blåslagna, blödande, många med djupa jack och skrapsår, brutna ben och sand i lungorna. Örat på en kvinna hängde löst,⁶⁴ på en man hade en träplanka trängt in i benet, vilken satt kvar eftersom han hade fått säga sig loss innan nästa våg kom.⁶⁵ Sjukhusgolven var blodiga, människor trängdes överallt, i entrén, i nödutgångar och på vårdavdelningar. Anhöriga och skadade satt ute vid sjukhusets uppfart eller låg i trappor och på golv. Chockade människor i sorg irrade omkring och letade efter saknade anhöriga.⁶⁶

Flera berättelser tar upp ett gott omhändertagande på sjukhusen, men också att de snabbt blev överfulla och att varken lokaler eller personal räckte till under söndagen. Hygienen och omvårdnaden blev inte den man var van vid hemma.⁶⁷ Berättelser vittnar om sanitära olägenheter på sjukhusen. Blodiga tussar och bandage låg kringspridda.

Skadade blev hopsydd, många gånger utan bedövning och utan ordentlig rengöring av såren, i fulla operationssalar, i entrén till sjukhuset eller på gräsmattan utanför. Det hände att samma nålar användes till att sy ihop såren på flera personer.⁶⁸

Toaletterna kunde på vissa sjukhus vara hål i golvet där en hink vatten skulle användas för spolning. Det var inte alltid dessa fungerade. Andra toaletter delades av stora mängder skadade.⁶⁹ Männi-

skor låg direkt på cementgolvet, ibland med ett lakan mellan sig och det hårda underlaget.⁷⁰

Skadade som anlände sent kunde ibland bli forslade mellan olika sjukhus, då de blivit överfulla eller för att de inte hade kapacitet kvar för operationer. En mor med en skadad son kom först till Koh Lanta sjukhus men fick veta efter några timmar att de skulle evakueras från det kaotiska sjukhuset. Efter flera timmars väntan även på Krabi sjukhus fick de besked att operation inte var möjlig där utan de transporterades åter vidare, denna gång till Suratthani.⁷¹

På flera sjukhus prioriterades omsorgen av västerlänningar som i den mån det fanns sängplatser fick dessa, medan thailändare tvingades sova på golvet eller i tält utanför sjukhuset.⁷² På Takua Pa-sjukhuset uppger en svensk kvinna att thailändare knappast fick någon läkarvård.⁷³

3.1 Volontärernas arbete på sjukhusen

Det var inte många svenska läkare som kunde utöva sitt yrke på sjukhusen. Utländska läkare fick oftast inte tillträde, och ytterligare sjukvårdspersonal kom dessutom snabbt från Bangkok. Emellertid gavs några läkare tillträde, bland annat på Takua Pa Hospital, Wachira Hospital och Bangkok Phuket Hospital. En svensk kirurg opererade hela natten till måndagen tillsammans med tre andra frivilliga thailändska kirurger och ortopeder på Takua Pa-sjukhuset. Några narkosläkare eller ordinarie kirurger fanns inte där under natten.⁷⁴ En svensk plastikkirurg på Bangkok Phuket Hospital opererade en svensk man som fått akut blodförgiftning. Denne hade blivit nedprioriterad av de thailändska läkarna som var hårt pressade och inte hann med alla.⁷⁵ En svensk läkare med praktik på Surin Beach arbetade den första tiden efter katastrofen på Wachira Hospital där hans hustru var anställd som sjuksköterska. Andra svenska och utländska läkare erbjöd emellertid omvårdande insatser till skadade som de mötte på sjukhusen. De gjorde också undersökningar av oroliga patienter, som tyckte att de inte blev kontrollerade av de thailändska läkarna tillräckligt ofta.⁷⁶

En läkare som gick runt på Takua Pa-sjukhuset fann en svensk ung kvinna med svåra skador som inte upptäckts vid den första kontrollen och fick de thailändska läkarna uppmärksamma på hennes problem. Hon skickades omedelbart till ett sjukhus med bättre kapacitet.⁷⁷

Även sjuksköterskor tog uppgifter som volontärer. En sjuksköterska befann sig till exempel på International Phuket Hospital under kvällen och natten mellan tisdag och onsdag och letade efter saknade vars anhöriga hon träffat på Pearl Hotel. Hon lyckades sammanföra några personer. Hon försökte också besöka så många svenskar som möjligt för att trösta, informera och lugna. Eftersom hon inte tyckte att intagningslistorna på sjukhuset verkade stämma, gick hon från sal till sal för att se om några svenskar fanns inlagda.⁷⁸

En del svenskar som forslades mellan olika sjukhus hade ingen kontakt med svenska myndigheter och ibland inte heller med någon svensktalande överhuvudtaget. Frivilliga, i många fall svenskar boende i Thailand, såg ett behov hos skadade att ha någon att tala med. De åkte runt till sjukhusen, sökte upp svenskar, samtalade och hjälpte dem med kläder. De lånade ut sina mobiltelefoner så att de skadade kunde komma i kontakt med myndigheter eller släkt och vänner, reseföretag och försäkringsbolag. De ringde själva upp olika instanser om de skadade inte orkade göra det själva och köpte eller ordnade med andra förnödenheter såsom hygienartiklar. Många skadade hade redan fått information från olika håll, men var glada för kontakten som volontärerna erbjöd. Emellertid fanns en besvikelse att de inte representerade ambassaden.

Både de drabbade och frivilliga har beskrivit behovet av att få tala med någon om de traumatiska upplevelserna på sitt eget språk eller något av de andra skandinaviska språken. Personerna som sökt upp skadade och drabbade, var inte professionella psykologer eller terapeuter utan medmänniskor. De satt ned och lyssnade på upplevelser och visade medkänsla.⁷⁹

Volontärer organiserade också andra frivilliga till att gå runt på sjukhus för inventeringar. Man hade med sig en skylt med texten "Sverige" och gick från dörr till dörr på avdelningarna och tog upp namn på svenskar. De hade tidigare noterat att listorna i sjukhusreceptionerna ofta var en blandning av svensk och thailändsk stavning, och det var många gånger svårt att förstå patienternas nationalitet. Volontärerna upptäckte att det lätt blev förväxlingar. De försökte också ta reda på om några patienter låg medvetslösa.⁸⁰

Vissa volontärer som gick runt till de skadade uppfattade sin insats som en droppe i havet. De blev själva chockade av de sönderslagna och lemlästade patienter de mötte.⁸¹ Som helhet var de frivilligas insatser mycket uppskattade bland de skadade.

3.2 Observationer från enskilda sjukhus

Takua Pa sjukhus

Sjukhusen fungerade också som uppsamlingsplatser, och även oskadda svenskar kom till exempel till Takua Pa-sjukhuset, då de inte hade någon annanstans att ta vägen. De kunde ha hamnat i vägen, deras hotell kanske var sönderslaget, men de hade klarat sig välbehållna. En del tog på sig arbetsuppgifter; en psykolog och en läkare gick runt och pratade med skadade svenskar och skötte om deras sår. De delade in dem i grupper och såg till att barn som saknade sina föräldrar togs om hand av andra vuxna svenskar. Om mediciner eller sjukvårdsmateriel behövdes av någon, gick läkaren runt och samlade in detta på sjukhuset. Han fick tillgång till lokalerna, på grund av sin profession.⁸²

Andra skrev listor över alla svenskar som fanns på sjukhuset och ringde flera gånger under måndagen till ambassaden för att delge dem namnen.⁸³ Ambassadtjänstemännen som en av dessa pratade med var mycket noggranna då de tog emot informationen och de dubbelkollade även mot redan inlämnade listor.⁸⁴

Andra fysiskt oskadda tog sig an barn som kom utan föräldrar. En mor som fick en akut depression av chocken efter vägen och av att ha mist sin man, kunde inte ta hand om sina barn.⁸⁵

Även på sjukhuset gick rykten om nya vågor. Sjukhuset i Takua Pa är högt beläget och ligger långt från närmaste havsstrand. Ändå utbröt panik emellanåt bland den stora mängd människor som befann sig på sjukhuset, när rykten skreks ut om att en ny våg strax skulle rulla in. Människor sprang, trängde sig och kravlade upp för trapporna i panik för att komma så högt som möjligt.⁸⁶

Vid kontakterna med ambassaden fick man under söndagen även löften om att en svensk hjälpinsats var på väg och att svenskarna snart skulle hämtas. Ett SMS kom vid tretiden på natten från ambassaden och meddelade: ”Stor hjälpinsats, mat, kläder och transport, i morgon.”⁸⁷ Den glädjande nyheten spreds bland svenskar i behov av information.⁸⁸ Men under måndagen tappade dessa besked trovärdighet. Då inte någon hjälp kom, försökte flera svenskar ta sig från sjukhuset på egen hand, eftersom de fann att de inte fick någon vård på sjukhuset. En av de svenska läkarna uppmanade också svenskar att samla sig i grupper och försöka ta sig från sjukhuset, eftersom hans bedömning var att de inte kunde förvänta sig mer hjälp härifrån.⁸⁹ En sjuksköterska som trodde sig ha förlorat

hela sin familj och som visste att hon behövde intravenös antibiotika, tog sig skadad och med frossa runt i Takua Pa och försökte få busstransport till Bangkok.

Jonas Hafström anlände till sjukhuset på måndagseftermiddagen. Flera svenskar upplevde honom som tvär när de frågade honom hur de skulle gå till väga för att komma hem och om de kunde få tillgång till pengar.⁹⁰ Samtidigt uttalar flera, även av de kritiska, förståelse för att han i denna situation varit chockad eller pressad, då han kom ensam till platsen och inte hade någon till hjälp.⁹¹

Phang Nga sjukhus

Som nämnts tidigare blev många av sjukhusen snabbt överfulla, så även Phang Nga Hospital. Sjukhuset har kapacitet för drygt 200 sängpatienter men under katastrofdagarna kom tusentals skadade och chockade människor dit.

En svårt skadad man berättade att det på sjukhuset var total kaos. Det gällde att skrika och gapa för att få hjälp. Det låg människor överallt i det rum som han befann sig i, blodiga, leriga, skrikande av både smärta och panik. Det var fruktansvärt svårt att hantera alla dessa intryck från skadade och chockade människor. Många ropade konstant efter ”painkiller” så fort sjukvårdspersonalen visade sig. Situationen under natten till måndagen var fruktansvärd. Människor skrek av chock och av smärta. Många låg och skakade. Bristen på professionell personal var skriande. Personalen på sjukhuset försvann successivt under natten och mannen upplevde en mycket obehaglig känsla. Patienterna kände sig övergivna. Läkare och sjuksköterskor kom tillbaka först vid lunch på måndagen. Då uppfattade han det som att de ignorerade patienterna och gick därifrån. Man fick ingen information, ingen smärtlindring, och personalen pratade enbart thai.

Måndag kväll anlände mannens anhöriga till sjukhuset. De fick en chock när de såg honom. Han låg då i sitt eget blod, uppkastningar, avföring samt i lera och smuts. Hans anhöriga försökte tvätta honom och vårda honom så gott de kunde. Alla övriga patienter i rummet började ropa på deras hjälp. De försökte hjälpa till så gott de förmådde, men de blev snabbt utarbetade. De fick ingen information från UD, SOS eller Fritidsresor. Under kvällen upprättade mannens syster en lista över alla svenskar som befann sig på sjukhuset, drygt 80 stycken och förmedlade denna till UD.⁹²

Ett svenskt läkarpar som befann sig på sjukhuset på måndag och tisdag ansåg att behovet av akut krishjälp var enormt. De var allvarligt bekymrade över de sanitära förhållandena.⁹³

Under tisdagen evakuerades andra länders patienter då professionella räddningsteam från dessa anlände. På kvällen evakuerades även svenskar till andra sjukhus.⁹⁴

Krabi sjukhus

Skadade från öarna utanför Krabi, såsom Phi Phi-öarna och Koh Lanta, togs främst till Krabi sjukhus på fastlandet. Många var svenskar. Under katastrofens första dagar blev sjukhuset snabbt överfullt. En svensk man som befunnit sig på en ö utanför Krabi och som anlände till sjukhuset på söndagskvällen vårdades i ett rum med närmare 300 personer, vilket var avsett för omkring 50 personer.⁹⁵ På måndagen var det så trångt att det knappt gick att ta sig fram mellan sängarna.⁹⁶ Samtidigt vittnar en frivillig läkare om de lokala myndigheternas effektivitet i området. Hundratals personer med svåra sår och skador kom in men transportererna flöt perfekt och under rådande omständigheter bedömde han att man inte kunnat önska något bättre medicinskt omhändertagande. Det fanns ett överflöd av mat och vatten. Allt flöt lugnt och ordnat och sjukvårdspersonal och befolkning sände ut en stor vänlighet och värme.⁹⁷

En svensk kvinna på semester i Thailand kom som frivilligarbetare till sjukhuset på tisdagen och satte tillsammans med ett svenskt volontärpar upp en Sverige-desk. Tillsammans med dessa gick hon igenom sjukhuset systematiskt efter svenskar för att registrera dessa samt för att skaffa sig en bild av vilken hjälp de behövde exempelvis med ambulanstransporter. Kvinnan uppgav att det fanns många drabbade som kom till sjukhuset för att leta efter saknade anhöriga, bland annat genom att leta bland fotografier på avlidna. På kvällen samma dag innan klockan 23.00 hade de inventerat sjukhuset och kunnat hjälpa de flesta svenskar med transport därifrån, i huvudsak till Bangkok.⁹⁸

Tobias Bergman, som vikarierade på ambassaden i Bangkok ett par månader, och en volontär som arbetade för UD kom till Krabi och sjukhuset på onsdagen som de första officiella svenska representanterna. När de anlände till sjukhuset, lämnade volontärerna på plats över listor och allt ansvar och gav sig av. De upplevde det som

att volontärerna ansåg att ambassadpersonalen borde ha varit på plats tidigare. Endast ett fåtal svenskar fanns då kvar på sjukhuset, sammanlagt mellan fem och tio personer.⁹⁹

Sjukhus i Hat Yai med omnejd

Då sjukhusen snabbt blev överfulla runt Phang Nga, Krabi och Phuket kom en del svenskar att evakueras till bland annat sjukhusen i städerna Hat Yai och Songkhla i södra Thailand.

Tobias Bergman besökte Hat Yai på torsdagen. Med hjälp av vänner bofasta i området och en svensk volontär letade han igenom sjukhus och fann mellan 15 och 20 svenskar. Han koordinerade även evakueringsflyg från staden och pratade med skadade svenskar om hemtransporter. Standarden på sjukhusen var mycket olika. En del var lyxsjukhus, medan andra var statliga sjukhus med betydligt sämre standard.¹⁰⁰

Sjukhus i Bangkok

Många svenskar evakuerades från sjukhusen i Phuket till Bangkoks sjukhus. Huvudsakligen hamnade de på någon av de bättre privata sjukvårdsinrättningarna bland Bangkoks hundratalet sjukhus. Skadade som anlände har berättat om en ypperlig sjukhusvård på luxuösa sjukhus.¹⁰¹ En kvinna fick ett fantastiskt mottagande där sju personer efter en kvarts väntan undersökte, röntgade och gav sårvård till de två barn som hon medförde och som saknade sina föräldrar. Hon fick också mycket god omvårdnad, och personalen engagerade sig personligen i att stötta henne, köpa kläder och mat.¹⁰²

Sjukhusen besöktes av många olika organisationer, ambassadtjänstemän, svenska läkarteam och volontärer. Läkare från SOS International, svenska läkarteam såväl som enskilda läkare utsända av ambassaden gjorde medicinska bedömningar av de svenska patienterna innan de skickades hem. Många skadade har berättat att detta arbete var oorganiserat och att något samarbete inte förekom. Besöken av de många olika aktörerna medförde att skadade fick olikartad information från olika källor angående bland annat tidpunkt för hemtransport.

En svensk familj, som tagit hand om en ung svårt traumatiserad kvinna som förlorat hela sin familj, möttes av olika medicinska bedömningar från olika läkare åka hem. En svensk och en thailändsk läkare gjorde bedömningen att familjen och den unga kvinnan klarade av hemresan. Ett team från SOS International, som anlät något senare till sjukhuset, men också med uppgift att bedöma vilka patienter som var i behov av läkarhjälp, bårplats eller eventuellt sittplats hem, gjorde i stället den motsatta bedömningen angående den unga kvinnan. Efter upprörda diskussioner och påtryckningar från familjen fick de till slut resa hem tillsammans.¹⁰³

Tjänstemännen från ambassaden som gick runt på sjukhusen, hade till uppgift att ta foto på skadade samt att utfärda provisoriska pass. De upplevdes som stressade och okänsliga.¹⁰⁴

På fem av Bangkoks största sjukhus fanns från och med onsdag kväll Skandinaviska kyrkans personal utplacerad. Även volontärer från den svenska föreningen Swea gjorde insatser. Somliga volontärer utgick från Skandinaviska kyrkan i sitt frivilligarbete. Volontärernas arbete bestod i att ta emot och besöka skadade svenskar på sjukhusen samt att ge stöd, kläder och mat. De hjälpte även till med att organisera hemtransporter och transporter till flygplatsen.¹⁰⁵ En inventering av skadade svenskar på sjukhus i Bangkok gjordes också i kyrkans regi.¹⁰⁶

Några svenskar hade mindre positiva erfarenheter från sjukhusvistelsen i Bangkok. En kvinna med en 12-årig skadad son anlände till ett sjukhus sent på tisdag kväll. Personalen kunde inte engelska och läkarna såg bara till pojken en gång per dag. Språkbarriären var mycket påfrestande, då sonen inte svarade på den medicinska behandlingen och osäkerheten kring om han fick rätt vård var stor. En kvinnlig volontär från Skandinaviska kyrkan, som kom till sjukhuset med uppgift att inventera sjukhusen i Bangkok på svenskar, rekommenderade henne att byta till ett bättre sjukhus. Detta gick dock inte att genomföra förrän på lördagen.¹⁰⁷

3.3 Evakuering från sjukhusen

De thailändska myndigheterna evakuerade skadade utlänningar från sjukhusen och vårdcentralerna runt Khao Lak, Phuket och Krabi under tisdag och onsdag. Jonas Hafström försökte snabba på processen då han kom till Takua Pa-sjukhuset under måndagen. Patienter togs till Phuket flygplats för vidaretransport till Sverige

eller Bangkoks privata sjukhus. Patienter flyttades också från vårdcentraler till de mer utrustade sjukhusen när man fann att de krävde mer avancerad sjukvård, bland annat då infekterade sår blev värre.

Jonas Hafström besökte även andra sjukhus under tisdagen, och en man som låg svårt skadad på ett sjukhus fick en förfrågan direkt från ambassadören angående vad han själv önskade i form av evakuering. Omständigheterna gjorde dock att hans val att få komma till Bangkok inte kunde infrias.¹⁰⁸ En ung kvinna som förlorat sina föräldrar fick ett bra samtal med ambassadören då han besökte sjukhuset där hon låg. Hafströms hustru besökte henne då hon evakuerats till Bangkok.¹⁰⁹

Ett svenskt medicinskt team bestående av frivilliga åkte från Bangkok på måndagskvällen och tog sig till Takua Pa-sjukhuset under tisdagen. Det var tre svenska läkare och en farmakolog som gick igenom sjukhuset och gjorde medicinska prioriteringar bland de svenskar de fann. Mellan 40 och 60 svenskar transporterades vidare med buss, ambulans och helikopter. Teamet åkte vidare till andra stora sjukhus nästa dag. De uppfattade att svenskarna de mötte dels blev lättade för att teamet kunde ge en viss hjälp, dels blev frustrerade över att inte svenska myndigheter kom till undsättning.¹¹⁰

Några dagar efter vågen bedömdes infektionsrisken öka, och på Phang Nga-sjukhuset stoppades operationerna. En man som hade akuterats under natten och som var schemalagd för en ny operation på förmiddagen, fick för första gången sedan katastrofen panik. Operationen skulle hindra att infektionen i hans ben spred sig ytterligare och han låg på gränsen till att behöva amputeras. Han flögs med helikopter till ett sjukhus i Hat Yai-provinsen i södra Thailand.¹¹¹ En del patienter flögs också till Bangkok.

De ständiga förflyttningarna av patienter till andra sjukhus, gjorde att inventeringarna av skadade och därmed listorna över intagna som svenska volontärer skrev, inte hann uppdateras.

Drabbade och även deras anhöriga i Sverige ringde till UD, till ambassaden eller konsulatet och försökte meddela att de förflyttats till andra sjukhus. Här kunde stor frustration uppstå, exempelvis när UD-tjänstemännen inte visste att det fanns sjukhus i ett specifikt område¹¹² eller var städerna som sjukhusen hörde till låg. En man som hamnade på fem olika sjukvårdsinrättningar blev upprörd av den okunnighet han mötte hos UD och vid ambassaden.¹¹³

En flicka som förlorat två syskon, skulle med sina föräldrar åka hem från Phuket flygplats på onsdagen, men blev där stoppad av

en ansvarig flygläkare som bedömde att hon riskerade att avlida under flygningen till Bangkok. I stället fick hon akuttransport till Bangkok Phuket Hospital där hon opererades. Utrikesminister Freivalds besökte familjen på sjukhuset. Familjen berättar att hon som svar på deras upprepade frågor påtalade att staten (regeringen) inte kunde hjälpa dem med hemtransport eller skynda på processen eftersom transporterna styrdes av privata intressen som man inte kunde påverka.¹¹⁴

4 Drabbades behov av hjälp

De drabbade tog sig vidare från att ha övernattat hos hjälpsamma thailändare, på berg, i djungeln eller vid olika uppsamlingsplatser och sjukhus till flygplatsen i Phuket, till Krabi för vidaretransport till Bangkok, till Phuket stad eller till konsulat och ambassad. En del åkte vidare från sjukhusen där de fått akut vård. Många hade endast badkläder på sig, och en del saknade skor. De kunde vara sönderrivna och skadade. Många, kanske de flesta, var chockade. De hade oftast inte sovit på många timmar och var uttröttade. Personer som saknade någon eller hade upplevt att en familjemedlem eller vän avlidit kunde vara apatiska och förmådde kanske inte kräva någonting från sin omgivning eller den svenska representationen. Människor som inte var lika drabbade, men som varit med om vågen, hamnat i den eller sett den, tog ibland på sig att försöka hjälpa dem som drabbats hårdare. Samtidigt kunde dessa människor själva vara i chock.

Det fanns hos vissa ett behov av att bli omhändertagna, lotsade och ledda genom byråkrati och över praktiska hinder. Detta kunde även gälla personer som inte förlorat någon närstående eller blivit skadade. Den hjälp de trodde sig kunna få, sökte de hos ambassaden eller konsulatet. När de anlände till dessa platser för svensk representation kunde det vara som att "komma hem". Platserna sågs som ett stycke Sverige på främmande mark och att komma dit skulle vara som att gå från kaos till trygghet. Här skulle de få stöd och hjälp med praktiska saker.

De drabbade saknade ofta pengar och pass och flygbiljetterna kunde vara borta. Många ville eller var tvungna att ta sig hem innan den planerade semestern var till ända. De behövde uppehälle, mat, dryck och transporter för att sedan kunna ta sig vidare hem. De

behövde veta vart de skulle ta vägen härnäst. De behövde hjälp och information för att söka sina anhöriga och få veta vilka sjukhus och tempel som fanns i området. Vissa hade funnit sina nära, omkomna och omhändertagna vid tempel och behövde information om hur de skulle gå till väga för att få dem hem till Sverige.

Såväl hårt drabbade som personer som klarat sina familjer genom katastrofen, behövde ofta någon som lyssnade, och de efterfrågade psykologisk hjälp och stöd när de kom till konsulat eller ambassad eller träffade kyrkans representanter. Denna hjälp behövde inte alltid vara professionell, utan det kunde räcka med att någon brydde sig.

Förväntningar om en svensk insats

Svenskar såg hur andra länder evakuerade sina medborgare. Amerikaner transporterades iväg från Phukets stränder under söndag eftermiddag och under kvällen evakuerades även italienare och fransmän.¹¹⁵ En italiensk evakuering av Khao Lak har noterats i gryningen på måndagsmorgonen och under förmiddagen för även drabbade tyskar, fransmän och finländare iväg med bussar från uppsamlingsställen.¹¹⁶ Många svenskar trodde att också den svenska staten med självklarhet skulle komma till undsättning, efter det att myndigheterna fått nyheterna om katastrofen.¹¹⁷

Förväntningarna om hjälp kunde beskrivas i fjortontimmarsspass, eftersom det tar cirka 14 timmar att flyga från Sverige till Phuket. Förhoppningarna var därför att den första räddningsinsatsen från Sverige skulle komma natten till måndagen. Då den inte kom, trodde man att hjälpen skulle anlända vid lunch. Då ingen syntes till på måndag eftermiddag, borde den vara på plats när som helst.¹¹⁸ När en man samt hans hustru som saknade två söner tillbringade natten i djungeln uppe på ett berg, fantiserade de om hur Sverige skulle agera. ”Först skickar man ner en rekognoseringspatrull på 8 till 10 man. De borde landa 12 till 18 timmar efter katastrofen. Därefter skickar man en massiv insats räddningsfolk och sjukvårdspersonal”.¹¹⁹ Då inte någon svensk evakuering kom till stånd, förväntade sig människor att hjälpen ändå skulle finnas vid de svenska utlandsmyndigheterna.

Vissa skadade personer hade förväntningar om att träffa svenska läkare¹²⁰ och myndighetspersoner¹²¹ på sjukhusen. Andra förväntade sig en snabbare evakuering från sjukhusen.¹²²

Ett fåtal personer har emellertid uttryckt att det inte är statens ansvar att ta hand om olycksdrabbade i utlandet och att man därmed inte kunde förvänta sig någon hjälp.¹²³ Några har uttryckt att de inte hade några förväntningar alls om hjälpinsatser.¹²⁴

4.1 Mötet mellan myndighetspersoner och drabbade svenskar

Från måndagen kom hundratals svenskar fram till konsulatet, ambassaden eller till andra platser där svenska myndigheter förväntades finnas representerade. Mötet mellan tjänstemännen och de drabbade blev inte som de anländande hoppats.

Ett grundläggande skäl till att konflikter uppstod var det direktiv som ambassadör Hafström under måndagsmorgonen gav till den fåtaliga konsulatpersonalen och kyrkans representanter i Phuketområdet: att inte lämna ut pengar till drabbade svenskar, eftersom detta skulle vara att ta över resebyråernas och försäkringsbolagens ansvar. Hafström arbetade dessutom aktivt med att evakuera svenskar från Phuket. De skulle hem till Sverige, antingen direkt eller via Bangkok för att minska trycket på sjukvården för de lokalboende.

Flertalet av de drabbade svenskarna som vänt sig till kommissionen angående sina kontakter med den svenska representationen har berättat att de inte fick någon hjälp utan fick rådet att vända sig till sin researrangör för att få hemresan ombokad. Reguljärt resande skulle ta sig hem på egen hand.¹²⁵ Frustrationen hos de anländande blev stor. Verksamheten vid hotell som inte var drabbade fortsatte som vanligt och betalningsmedel krävdes för logi, men många av de drabbade stod utan pengar, pass eller flygbiljett och var i behov av bostad, mat, dryck och transporter och visste inte hur de skulle få tillgång till detta.

4.2 Åtgärder för att möta de drabbades behov

Vad många drabbade aldrig fick information om var att de thailändska myndigheterna såväl som Skandinaviska kyrkan och volontärer, samt i viss mån även ambassadpersonalen, ordnat boende där även mat och dryck fanns. Transporter mellan olika platser i Phuket dit svenskarna förväntades ta sig hade också organiserats.

Gratis flygtransporter till Bangkok sattes in liksom husrum, transporter, mat och dryck i Bangkok under tre dagar för alla anländande turister som kom från katastrofområdena, vilket finansierades av den thailändska staten.

Informationen angående dessa lösningar var bristfällig. Inga informationsplakat sattes upp, inga flygblad spreds. Information via Internet eller SMS gavs inte. Kyrkans medarbetare på Pearl Hotel var inte heller konsekventa i att tala om vilka möjligheter till logi som fanns på hotellet när svenskar anlände.¹²⁶ Volontärer gavs inte kontinuerlig information om lösningar, exempelvis om gratis transporter mellan de olika platserna för svensk representation. Inte heller fick alla som anlände till platserna information om att det fanns mat och vatten till alla som behövde. Nåddes de drabbade av informationen, var det genom att tala med volontärer, ställa direkta frågor till kyrkans och ambassadens personal eller lyssna på rykten. Information gavs också slumpmässigt av thailändare som frågade runt bland drabbade på konsulatet om de behövde logi och transport.¹²⁷ Volontärer och militär informerade delvis om insatta åtgärder på flygplatsen i Phuket.

Att det fanns gratis mat, dryck och logi ordnat hjälpte inte de personer som saknade anhöriga och som ville leta efter dessa i katastrofområdena, på sjukhus och i tempel och samtidigt hade förlorat sina tillhörigheter. De var i behov av pengar till mer långväga och individuellt anpassade transporter och måste kunna äta utanför de platser där exempelvis myndigheterna serverade mat.

Logi

Många svenskar anlände till Pearl Hotel inne i Phuket Town. Kyrkans medarbetare som tog emot de drabbade, hade genom kontakt med hotellägaren fått tillåtelse att utnyttja ett av hotellets konferensrum som spartansk logi för de drabbade som anlände. Några sängar fanns inte, endast en relativt tjock heltäckningsmatta att sova på.¹²⁸ Under tisdagen köpte kyrkan in ett femtiotal luftmadrasser i plast samt liggunderlag, vilka användes främst av barn och äldre.¹²⁹ Hygienen var dock allmänt dålig, bland annat därför att skadade inte alltid hade ro att få sina sår omlagda. En volontär har uppmärksammat råttor som sprang omkring i det allmänna konferensrummet nattetid.¹³⁰

Användande med pengar eller kreditkort betalade själva uppehållet på hotellen i området. En del bodde på Pearl Hotel. Vissa drabbade gav bort eller lät andra låna pengar av dem för att kunna boka ett hotellrum.¹³¹ Svenskar med pengar till hotellrum lånade ut duschar till andra och lånade också ut rum till andra drabbade.¹³² På Pearl Village där konsulatet fanns var det däremot brist på rum för drabbade som anlände. Här ordnades inte något organiserat boende.

En internationell internatskola, Dulwich, öppnade för drabbade av olika nationaliteter. En av de svenska volontärerna som hade kontakt med skolan ordnade så att det fanns sängplatser också för svenskar från och med måndag, och dagen efter uppläts en hel byggnad med sovplatser för mellan 40 och 50 svenskar.¹³³ Där fanns alla möjliga förnödenheter, såsom mat, dryck och hygienartiklar. Många resenärer samlades där, en del skadade. Men där fanns inget krisstöd, vilket hade behövts.¹³⁴

Mat och dryck

Både på Pearl Hotell och Pearl Village Hotel fanns mat och dryck för de drabbade och anhöriga som anlände, vilken beställts av kyrkan respektive konsulatets personal. Det var enklare mat i form av ris och grönsaker i sås och eventuellt lite kött.

Konsulatets UD-representanter åkte dagligen till en livsmedelsaffär utanför Pearl Village för att köpa vatten eftersom hotellägaren, honorärkonsuln, bibehöll priset på vatten på den höga nivå som gäller för "room service". De köpte också medicin som behövdes.

Thailändare försåg de drabbade med mat vid exempelvis tempel.

Transporter

De thailändska myndigheterna ordnade transporter för behövande från Provincial Hall.

Internatskolan Dulwich kallade in föräldrar som ställde upp och körde drabbade mellan Provincial Hall, skolan och Pearl Village Hotel. Det stod ständigt bilar och chaufförer där som kunde hjälpa till. Andra volontärer körde mellan de olika "stationerna" Pearl Village, Pearl Hotel och Provincial Hall samt flygplatsen, exempel-

vis för att ta personer från Pearl Hotel till Provincial Hall för att göra tumavtryck och vidare till Pearl Village för att de provisoriska passen skulle ställas ut. Ambassadpersonalen använde sig av de thailändska radiokanalerna för att annonsera efter frivillig hjälp med transporter. Transporterna gick inte på några reguljära scheman utan i stället när chaufförerna uppmärksammade att det fanns ett behov vid de olika platserna.

En volontär fick genom sitt kontaktnät fram fyra Volvobilar med chaufförer, som kördes ned till Phuket från Bangkok, samt bussar från sin golfklubb.¹³⁵

SMS från UD:

- 2004-12-28, kl. 20:33:46. UD uppmanar svenskar i de olycksdrabbade områdena att ringa hem (använd gärna SMS) eller till ambassaden, och uppmana andra svenskar att göra det samma.
- 2004-12-28, kl. 20:33:47. Ambassaden i Bangkok tel 02263 7 200, har öppnat ett kontor i Phuket dit svenskar kan vända sig.
- 2004-12-28, kl. 20:33:49. Adressen är: Pearl Village Hotel, Nai Yang Beach and National Park. Kristelefon UD + 46 8 405 41 00
- 2004-12-30, kl. 14:26:42. BRIS har öppnat ett telefonnummer, dit barn som är traumatiserade och deras föräldrar har möjlighet att ringa. Tel + 46 771 50 50 50

5 Den svenska representationen i Phuket

5.1 Inledning

Många länder upprättade representationer vid *Provincial Hall*, oftast kallad *City Hall*, i Phuket Town, vilket är guvernörens administrativa centrum, närmast jämförbart med en länsstyrelse. Information hade gått ut från de thailändska myndigheterna på radio att Provincial Hall var uppsamlingsplats för alla drabbade.¹³⁶ De hade också skickat ut uppmaningar till taxichaufförer och privatbilister som träffade på drabbade att föra dem hit.¹³⁷ Här stämplade de thailändska myndigheterna formulär som krävdes för utresa med provisoriska pass, vilka ländernas representationer i sin tur ställde ut.

Svenska staten valde i stället att förlägga sin representation till *Pearl Village Hotel* som inhyser det svenska honorärkonsulatet.

Drabbade som förlorat sina pass skulle vända sig dit för att få nya utfärdade. Hotellet ligger vid stranden bredvid Phukets flygplats, 3 till 4 mil från Phuket Town, vilket är omkring en halv timmes bilfärd om det inte är rusningstrafik.

Någon representant från Sverige fanns därför inte vid Provincial Hall förrän på måndagskvällen, då volontärer uppmärksammade behovet som även svenskar hade av information om vad de hade för handlingsalternativ. De satte upp en desk men kunde inte hjälpa till med vare sig pengar eller pass. Däremot kunde de göra tumavtryck på de anländande, vilket var ett krav som de thailändska myndigheterna ställde för att tillfälliga pass skulle få utfärdas. Sedan tvingades man hänvisa de drabbade vidare.

Hotellet dit honorärkonsulatet var förlagt, Pearl Village Hotel, ägdes av honorärkonsuln själv. Han stod även som ägare till Pearl Hotel inne i Phuket Town. Hit kom Jonas Hafström och Lennart Hamark, kyrkoherde i Skandinaviska kyrkan, natten till måndagen, då de anlände från Bangkok.¹³⁸ På hotellet hade även Apollo och My Travel lokalkontor, vilket också hade del i att många svenskar sökte sig till hotellet efter katastrofen. Medarbetare vid Skandinaviska kyrkan mötte här svenskar under den kommande veckan. Det uppstod en sammanblandning av Pearl Village Hotel och Pearl Hotel i den information som nådde de drabbade och deras anhöriga.¹³⁹ En uppgift om Pearl Hotel var att Sverige där öppnat ett tillfälligt konsulat.¹⁴⁰ Andra uppfattade att det var ambassaden som var förlagd dit.¹⁴¹ Dessa omständigheter fick till följd att många svenskar förväntade sig att få passen utfärdade på Pearl Hotel. Problemet förvärrades också av att information gick ut om att det på Pearl Hotel hade upprättats ett "kriscenter".¹⁴² Därför förväntade sig de drabbade någon form av hjälp och psykologiskt krisstöd. Rykten som bara sade att man skulle ta sig till Pearl Hotel, fick andra att åka dit.¹⁴³ Hotellet förväntades även vara platsen för registrering av överlevande och saknade.¹⁴⁴ En volontär har uppgett att han inte visste skillnaden mellan de olika hotellen och därför missvisande sade till några drabbade att de skulle få sina pass utfärdade vid Pearl Hotel.¹⁴⁵ Sammantaget har det generella intrycket varit att det rått stor förvirring angående vart de drabbade skulle vända sig: till Pearl Hotel, Provincial Hall eller Pearl Village Hotel.¹⁴⁶

Även om informationen om de olika platserna också blev rätt, riktades den ibland till fel person. Exempelvis fick en skadad som befann sig på sjukhus veta av ambassaden i Bangkok att hon skulle

bege sig till Pearl Hotel för att registrera sig som överlevande. Därefter skulle hon ordna med ett foto och sedan åka till konsulatet för att få ett nytt pass utfärdat.¹⁴⁷

Lennart Hamark ingick i den krisgrupp som ambassadör Hafström hade satt ihop i händelse av exempelvis en olycka. Han blev därför ombedd av Hafström att åka med till Phuket för att ta hand om människor som var i behov av stöd. Hamarks hustru och en ytterligare medarbetare från kyrkan kom också till Phuket under söndagsnatten. Hafström lämnade över åt Hamark att möta svenskar som anlände till Pearl Hotel, medan han själv for vidare för att få en överblick över situationen i området. Kyrkan kom därmed vid detta hotell att av de anländande svenskarna upplevas som statens representanter. Flera refererar till dem som tjänstemän från UD. Reaktionen över den brist på empati i bemötandet som många upplever sig ha fått från UD gäller också kyrkans medarbetare vid Pearl Hotel. Däremot har kyrkan upplevts som ett stort stöd på andra platser, exempelvis i Bangkok, där trycket på organisationen inte blev tillnärmelsevis lika stort.

Kommunikation mellan konsulat, Provincial Hall och Pearl Hotel

Kommunikationen mellan de olika platser där någon form av svensk representation fanns, fungerade dåligt. Samtal via mobiltelefon fungerade inte till en början utan man var hänvisad till SMS.

Men kommunikationssvårigheterna var inte endast av teknisk natur. Trots att volontärer åkte fram och tillbaka dagligen mellan Pearl Village och Provincial Hall, fick frivilligarbetande vid Provincial Hall ingen feedback från konsulatet.

Kritik över konsulatets förlägningsplats

Kritik har förts fram till kommissionen från såväl volontärer som privatpersoner över att konsulatet förlades till Pearl Village Hotel i stället för till Provincial Hall, där andra nationer hade sin representation.¹⁴⁸ Drabbade har ansett det fel att bli tvingade att åka runt mellan ett flertal platser för att få dokument stämplade, ta fingeravtryck och få provisoriska pass utfärdade i den utsatta och påfrestande situation de befann sig i.¹⁴⁹ Vissa blev mycket frustrerade och

aggressiva.¹⁵⁰ Även volontärer har ansett att det var fel placering av konsulatet då de märkte denna frustration.¹⁵¹ Vid Provincial Hall fanns nödvändig utrustning och information, vilket underlättade för drabbade. En volontär uttryckte det som att beslutet att förlägga konsulatet till Pearl Village var som att vid en svår situation som inträffat i Stockholm låta uppsamlingsplatsen ligga i Märsta, fyra mil norr om Stockholm när alla andra nationer samlas vid Sergels torg.¹⁵² En annan volontär ansåg att man borde samlat konsulat och uppsamlingsplats för svenskar till ett hotell i närheten av Provincial Hall, där också svenskar som anlände kunde få tillgång till bra boende.¹⁵³ En man som anlände till konsulatet ansåg å andra sidan att den svenska ambassaden var föredömligt snabb med att välja Pearl Village Hotel som bas eftersom förutsättningarna för ett effektivt arbete fanns där.¹⁵⁴

Jonas Hafström kom till Provincial Hall redan under natten till måndagen och träffade då på den första gruppen svenskar som evakuerats från Phi Phi-öarna av den thailändska marinen och som berättade om sina upplevelser. Han fick också information om att utländska beskickningar kunde sätta upp ”miniambassader” på platsen, som redan vid denna tidpunkt föreföll kaotisk. Redan vid detta tillfälle stod det klart för honom att det uppstod förvirring mellan Pearl Hotel och Pearl Village Hotel. Anledningen till att han ändå valde att låta de konsulära ärendena hanteras vid Pearl Village Hotel var dels att honorärkonsulatet var placerat där, dels närheten till Phuket flygplats.

Lennart Hamark besökte under måndagen Provincial Hall då han fått höra att ingen svensk representation fanns på plats. Han tog därefter beslutet att fortsätta ta emot och registrera drabbade på Pearl Hotel i stället eftersom han ansåg att traumatiserade personer hade det bättre i hotellets konferensrum än på den överfulla gräsmattan vid Provincial Hall.¹⁵⁵

5.2 Provincial Hall (City Hall)

Provincial Hall är guvernörens residens och ligger som trevåningshus kring en gräsmatta, inne i Phuket Town. Här ordnade de thailändska myndigheterna skrivbord och telefon inne i kontorsbyggnaderna eller på gräsmattan utanför för alla intresserade nationers ambassader, för att de skulle kunna ta emot drabbade från kata-

strofområdena. Information gick ut via radio om att platsen var Thailands officiella uppsamlingsplats för drabbade.

Till Provincial Hall kom all förstahandsinformation från de thailändska myndigheterna. Här fanns information om var skadade fanns registrerade, om flyg, mobiltelefoni och var de avlidna samlades för identifiering. Utanför stod bussar med teleutrustning, och det fanns också sjukvårdsteam. I en sidobyggnad hade ett stort rum med datorer iordningställt där drabbade kunde leta efter anhöriga bland listor från bland annat sjukhusen.¹⁵⁶ På stora anslagstavlor kunde man sätta upp foton på saknade.¹⁵⁷ Thailändska UD:s högre tjänstemän fanns på plats för att bistå med hjälp.¹⁵⁸

På platsen sorterades drabbade utifrån nationalitet, och mat och dryck delades ut. Hela området doftade mat. Men synen som mötte många liknades vid en krigssituation. En kvinna tyckte det påminde om kaoset i TV-serien M.A.S.H.¹⁵⁹ Ljudnivån var hög, eftersom information skreks ut i megafoner.¹⁶⁰ En landningsplats för helikoptrar låg på andra sidan gatan, och dessa kretsade ofta över platsen.¹⁶¹

Hundratals svenskar kom till platsen de första dagarna i tron att här fanns en svensk representation. De fick hjälp av thailändska volontärer och myndighetspersoner. En svensk kvinna som anlände på måndagen fick ringa sina anhöriga i Sverige utan kostnad. Hon fick också kläder, vatten, skor och mat av thailändare, eftersom hon inte hade kvar några ägodelar. De plåstrade om hennes skadade fot. Hon fick därefter transport från Provincial Hall till flygplatsen och gratis flygresor till Bangkok.¹⁶²

Volontärers arbete vid Provincial Hall

Då svenska statens representation vid platsen uteblev, uppmärksammade ändå svenskar som bodde i området och andra semestrade att det fanns ett stort behov av en svensk närvaro vid Provincial Hall. Flera hade hört på radion om Provincial Hall som officiell uppsamlingsplats och att tolkar behövdes.

Volontärerna började sin insats med att ta emot chockade svenskar under måndagseftermiddagen och hjälpte dem med information i den mån de hade någon att ge. De tog uppgifter om överlevande och saknade. En frivillig tog sig an uppgiften att översätta de thailändska formulären för provisoriska ID-handlingar.¹⁶³

Några män som sökte sin syster fick av volontärerna information om hur de skulle gå till väga för att leta efter systemen och en lista

över sjukhus och uppsamlingsplatser för personer som kommit från Phi Phi-öarna. Sedan åkte de systematiskt runt till alla sjukhus.¹⁶⁴

Frivilligarbetarna hade till en början inga datorer att bearbeta materialet i utan tecknade ned uppgifterna på papper. Uppgifterna levererades till konsulatet varje kväll. De tog också emot svenska pass och olika tillhörigheter som hittats i katastrofområdena. Dessa kördes vidare till konsulatet. Men om de anländande var i behov av nya pass eller pengar, var man tvungen att hänvisa dem vidare till konsulatet.

Försök gjordes av volontärerna att få ut en thailändsk myndighetsperson till det svenska konsulatet för att underlätta hanteringen med de stämpel som de thailändska myndigheterna krävde. Efter ett stort mått av övertalning åkte en thailändsk representant till konsulatet, men välkomnades inte där av UD-tjänstemännen. Stämpelvänet togs bort under onsdagen.¹⁶⁵

UD kom på plats genom en lokalanställd receptionist vid ambassaden i Bangkok på tisdagen. Hon kom att sitta vid desken under flera dagar men hade inte befogenhet att utfärda pass. Då hon inte kunde tala svenska, fick hon ta emot en del skällsord av upprörda svenskar.¹⁶⁶ Även thailändska volontärer hjälpte till vid den svenska mottagningen.

De frivilliga organiserade även annan hjälp som de märkte att det fanns behov av. Kontakt togs med den thailändska militären och hjälporganisationer på plats. De jobbade också nära en thailändsk hjälporganisation,¹⁶⁷ vilken svenskarna hade god hjälp av. Dessutom ordnades helikoptertransporter för hjälparbetet till Phi Phi-öarna. Fastboende använde sina professionella och privata nätverk för att ordna fram material. Exempelvis köptes kylcontainrar in. En chef vid ett stort internationellt företag bad leverantörer att bistå med lika många containrar som företaget självt köpte in och fick dessa. Deltillverkning av bland annat drygt 150 kistor utfördes i en annan hjälparbetares garage.¹⁶⁸ Volontärerna åkte också runt på sjukhusen för att se hur många svenskar som fanns skadade.

Många resenärer som anlände var chockade, men trots det ofta klarsynta och lugna. Människor hjälpte varandra. De som bara förlorat ägodelar tog hand om dem som var svårare drabbade.¹⁶⁹ Vissa reagerade dock med ilska över att volontärerna inte representerade UD.¹⁷⁰

Volontärerna fick också ta emot hårt drabbade svenskar som anlände och försöka hjälpa dem att efter bästa förmåga hantera olika

situationer. De fick bland annat ett samtal från en man som hade sina omkomna söner i bilen och ville ha uppgifter om vilket sjukhus han skulle ta dem till. Frivilligarbetarna övertygade honom till sist om att han i stället skulle ta dem till ett tempel, då det tillhör traditionen i Thailand att lämna avlidna där. De ordnade också så att en svensk präst mötte honom vid templet.¹⁷¹

Material och andra förnödenheter kunde oftast ordnas fram genom de thailändska myndigheterna. Men även om volontärerna utförde stora insatser fanns det situationer som de inte kunde hjälpa till att reda ut. Exempelvis kom drabbade som hittat sina avlidna anhöriga till Provincial Hall då de behövde kylförvaring och få papper iordningsställda för transporten hem. Dessa kunde inte de frivilliga ställa ut.¹⁷² En familj som saknade en son registrerade sig den ena dagen och kom tillbaka nästa dag i förhoppning om att de skulle ha funnit sonen. Besvikelsen var stor när de förstod att volontärerna varit fullt upptagna med att ta emot anmälningar.¹⁷³

Volontärerna satte upp ett schema för skiftarbete så att de skulle få möjlighet till vila. Många arbetade ändå mycket långa dagar då det hela tiden fanns nya eller oavslutade arbetsuppgifter att utföra.¹⁷⁴ Däremellan upplevde de att det var svårt att varva ned. Tid gick för att äta, fundera över dagen och hålla kontakt med ambassad och konsulat. De ringde också svåra samtal till drabbades anhöriga i Sverige. Klockan halv tre på natten (lokal tid) kontakta- de en frivilligarbetande en far för att meddela att hans dotter behövde stöd sedan hennes man försvunnit.¹⁷⁵

Volontärerna är kritiska till att de inte fick uppbackning av myndigheterna och att feedback på deras insats aldrig gavs. De tog illa vid sig av att Laila Freivalds inte stannade till vid det väl synliga svenska tältet på gräsmattan för att prata med dem som arbetade där.¹⁷⁶ De ansåg också att det kunde vara svårt att samarbeta med insatsstyrkan, då personer därifrån hade vissa rutiner som skulle följas. Exempelvis försökte man få en svensk bemanning vid Provincial Hall med personer från Röda korset och Svenska kyrkan, men det var svårorganiserat, då alla i styrkan prioriterade att närvara vid uppsamlingsmöten både förmiddag och eftermiddag på konsulatet.¹⁷⁷

5.3 Pearl Village Hotel – honorärkonsulatet

Inledning

Pearl Village Hotel, där honorärkonsulatet var stationerat, ligger ett par hundra meter från stranden, fem minuters bilfärd från Phuket flygplats. Det är ett fyrstjärnigt hotell, med hotellängor i två plan kring en lummig park med poolanläggning, restaurang och bar samt en receptions våning, där även konferens- och kontorsrum är inrymda. Flera av de stora rummen och sällskapsytorna ligger under tak men är öppna mot naturen. En bevakad bom finns vid infarten. Hotellet klarade sig från vågen med att nedersta våningen blev översvämmad, men utan att några personer kom till skada. Drabbade svenskar som sökte sig hit fann hotellet svårt att hitta;¹⁷⁸ inte ens taxichaufförerna visste alltid vägen. Vissa personer hänvisades till andra platser.¹⁷⁹

Från måndagen anlände svenskar som sökte den svenska representationen och än fler uppsökte platsen efter att UD skickat ut SMS med meddelande till drabbade att just vända sig till konsulatet. Hotellområdet kom att inrymma alla kategorier av drabbade: sårade, skadade, chockade, frivilligarbetande, personer som förlorat anhöriga och de som sökte sina anhöriga, såväl de som själva drabbats av vågen som de som var inresta från Sverige. Emellertid var det brist på hotellrum, och de anländande var oftast tvungna att finna annat boende. Volontärer sov hos andra frivilliga som var bofasta i området eller på hotellets golv. En man som letade efter sin son och dennes familj ville inte vara ensam och kände behov av att vara nära den information han hoppades skulle kunna ges på konsulatet, och sov därför i en plaststol på hotellets altan i flera nätter.¹⁸⁰

Den övervägande delen av berättelser som tar upp situationen på Pearl Village Hotel och konsulatet beskriver situationen där som ett kaos. Ett utmärkande drag för verksamheten var bristen på ledning och organisation.¹⁸¹ Anländande började med att leta efter någon som kunde ge dem information om hur de skulle gå till väga för att få pass, pengar eller annan hjälp, men fann ofta ingen som kunde svara på detta. När de frågade efter någon ansvarig, fick de svävande svar. De märkte efter ett tag att det framför allt var volontärer som stod för verksamheten, men dessa hade ingen övergripande bild av arbetsläget eller av vad andra gjorde.¹⁸² Ambassadör Hafström som hade den formella ledningen för konsulatet, delegerade inte ansvaret till någon annan då han inte själv närvarade vid

konsulatet. Detta har kritiserats av både drabbade och volontärer.¹⁸³ En kvinna som kom ner från Sverige för att leta efter sin saknade dotter fann verksamheten mycket frustrerande och rörig.¹⁸⁴ En man som också sökte anhöriga ansåg att bristen på ledning var uppenbar fram till den 1 januari.¹⁸⁵

Själva hotellverksamheten höll fast vid rutiner vid sidan av verksamheten kring de katastrofdrabbade. När Jonas Hafström och Lennart Hamark anlände på katastrofdagens kväll, delades ”fancy drinks” ut som om ingenting hänt.¹⁸⁶

Även senare i veckan, då situationen var än värre på hotellet, fann anländande stämningen märklig då man på ena sidan ett stort konferensrum såg fullt med skadade personer och man på andra sidan förberedde en dansuppvisning. På kvällen var där dans i långklänning.¹⁸⁷

Vissa personer såg att här fanns ingen hjälp att få, utan gav sig iväg för att ta sig hem på egen hand, söka boende eller leta efter sina anhöriga.¹⁸⁸ Andra stannade de timmar det tog att få provisoriska pass, fotografier etcetera, medan ytterligare några stannade längre, som frivilligarbetare.

Pass och pengar

De som kom till konsulatet var bland annat i behov av att få nya tillfälliga pass utfärdade. Många behövde också pengar, liksom att få andra basala behov tillgodosedda såsom logi och mat.

Konsulära ärenden, som att ställa ut provisoriska pass och handlägga låneansökningar, sköttes av en lokalanställd kvinna från ambassaden i Bangkok och en kvinnlig tjänsteman som kom från ambassaden i Singapore under måndagen samt en kvinna som var anställd av honorärkonsuln. Under tisdagen befann sig också Tobias Bergman från ambassaden i Bangkok på konsulatet.

För dem som anlände på måndagen kunde det gå fort att få ett tillfälligt pass,¹⁸⁹ men för de flesta som anlände senare tog det ofta lång tid. Hela familjer kunde uppehålla sig på platsen i en väntan som kunde ta såväl fem som åtta timmar. Därefter var det inte säkert att de fick ut passet samma dag, utan tvingades återvända.¹⁹⁰ Även att få fotografier tagna och bli framkallade var något som kunde ta timmar.¹⁹¹ Det skulle ta 24 timmar att få det tillfälliga passet utfärdat för en familj som fått sin hemresa ordnad av kvinnans arbetsgivare och för vilka flighten skulle gå under dagen.

Det krävdes en mycket argsint argumentation innan de fick ut passen på en timme.¹⁹²

Sambandspolisen Benny Carlsson, som var stationerad på ambassaden i Bangkok, kom in under måndagskvällen efter att själv ha hamnat i vågen i Khao Lak men senare återförenats med alla familjemedlemmar vid en uppsamlingsplats i bergen. Han hade inga erfarenheter av konsulär handläggning men kom i sin egenskap av ambassadanknuten att spela en ledande roll, trots att han inte fick något mandat att fatta beslut. Både volontärer och drabbade kom till honom med olika frågor och begärde svar. Som svar på Jonas Hafströms direktiv om att inte lämna ut några pengar hänvisade Benny Carlsson, liksom UD:s representanter, alla i behov av ekonomiskt stöd till ambassaden i Bangkok. De tog emot låneansökningar, men delade inte ut stora mängder kontanter, då de inte hade tillgång till sådana.

Flera personer har uppgett att konsulatets tjänstemän var ohjälpsamma och att de inte förstod de drabbades situation. Trots att de kom till hotellet utan tillhörigheter fick de rådet att ta sig till exempelvis Bangkok. Ett par svenskar som tog sig till konsulatet på måndag eftermiddag fick beskedet att deras ansökan om att få låna pengar skulle skickas till Sverige för att behandlas där och att pengarna skulle ges ut då de kom hem. Alternativt fick de ta sig till Bangkok för att få ut pengarna.¹⁹³

Ett annat par som anlände tidigt på tisdagsmorgonen fick veta att de handlingar som de fått klara vid Provincial Hall dagen innan inte gällde och att ett öra skulle synas på passfotografier. De väntade sedan hela dagen, men mötte ingen som kunde hjälpa dem med tillfälliga pass. Dagen efter behövdes inga. De träffade på en 15-årig flicka som saknade sina föräldrar. Hon var apatisk och mindes inga telefonnummer hem till Sverige. Paret sökte i ostrukturerade listor tillsammans med en volontär och fann uppgifter om att flickans föräldrar levde och sökte efter henne.¹⁹⁴

En familj som anlände samma dag upplevde det som om de inte fick hjälp med någonting på konsulatet, trots att de förlorat alla sina tillhörigheter – ingen mat, inget vatten, inget lån av telefon. De fick inte heller sova på hotellområdet. De fick en rekommendation från en UD-tjänsteman att ta en billig buss till Bangkok. I stället fick de hjälp av en thailändare som tog dem till Dulwich College, där de fick övernatta, och återkom till konsulatet dagen därpå för att få provisoriska pass utskrivna. Detta hade inte gått dagen innan, då konsulatet stängdes för dagen.¹⁹⁵

Trots röran på konsulatet finns det personer som kände sig väl bemötta av UD-personalen. Exempelvis fick en familj hjälp med information om och transporter till internatskolan av vänliga och hjälpsamma thailändska lokalanställda.¹⁹⁶

Volontärers arbete vid konsulatet

Det kom många fler till hotellet än de som behövde pass och pengar. Många var skadade, men inte så mycket att de var i akut behov av sjukhusvård. Många kom också för att få information. De behövde också nå svenska myndigheter, för att få registrera sig som överlevande och få hjälp att söka sina anhöriga. Att sköta hanteringen av tillfälliga pass och låneansökningar, skriva upp alla överlevande, saknade, ge information och svara i de ständigt ringande telefonerna blev sammantaget övermäktigt för UD:s representanter. Den större delen av verksamheten på Pearl Village byggdes därför upp av volontärer, som tog sig an en mängd uppgifter som behövde utföras.

Redan från måndagen, men framför allt från och med tisdagen kom frivilliga till konsulatet. De var ofta fastboende svenskar i Phuketområdet eller turister som inte drabbats. En del kom inresande från andra delar av Thailand eller intilliggande länder. Andra kom själva för att få hjälp, men upptäckte att ingen svensk representation fanns på plats för att ta hand om de stora arbetsmängderna och de började därför jobba själva. Vissa stannade bara i några timmar, andra en dag eller två. Men flera av de fastboende arbetade under hela första veckan efter katastrofen, några ännu längre. Även svårt drabbade engagerade sig då de såg behovet av hjälp. Vissa hade förlorat nära anhöriga men såg att en sjuksyster behövdes, att det var brist på folk med kunskap om datorer eller att det saknades personer som svarade i telefon när oroliga anhöriga från Sverige ringde. Andra ville vara nära den eventuella information som kom in och tog sig an uppgifter av denna anledning.¹⁹⁷ En person kom för att registrera sig som överlevande på tisdagsmorgonen, men lyfte luren då någon i andra änden ringde enträget och hon inte såg någon i närheten som kunde svara. Hon blev kvar som volontär till den 4 januari.¹⁹⁸ Ett 20-tal volontärer kom och gick på konsulatet varje dag.¹⁹⁹

Bristen på arbetsledning drabbade i hög grad volontärerna. När frivilliga anlände, hade ingen tid att ta emot dem och sätta dem in i

arbetet, utan de var tvungna att ta egna initiativ.²⁰⁰ Ett par svenskar med erfarenhet av krishantering som anlände på tisdagen erbjöd sig att hjälpa till och blev mottagna med välkomnande ord, men fick inga arbetsuppgifter. Paret och deras vuxna barn tog sig an uppgifter i ett par dagar bland annat med stödsamtal.²⁰¹

Telefonsamtal dygnet runt

Telefonerna på Pearl Village ringde oavbrutet under hela veckan efter katastrofen. Samtalen började på söndagen när endast en thaitalande kvinna från konsulatet svarade. När UD:s SMS-meddelande gått ut ringde drabbade i Thailand som svar på uppmaningen att höra av sig och för att de ville ha information om vad de skulle göra för att komma hem. Oroliga anhöriga som ringde från Sverige kunde var och en ringa flera gånger om dagen.²⁰² Men på konsulatet fanns inga resurser eller teknisk kapacitet för att ta hand om alla samtal eller ta emot de som anlände för att registrera sig.

Den första tiden gick telefonsamtalen via hotellets växel och de som ringde fick oftast vänta länge innan någon svarade. Volontärerna och Benny Carlsson ordnade så de fick tre telefonlinjer som gick direkt in till konsulatet. Endast en ytterligare telefon kunde användas för att ringa ut. Telefonerna var bemannade dygnet runt. Eftersom tidsskillnaden till Sverige är sex timmar, kunde telefonerna ringa lika mycket nattetid som under dagen.

De vanligaste frågorna som ställdes till konsulatet och som besvarades av framför allt volontärer: ²⁰³

1. Jag vill anmäla XX som saknad.
2. Finns XX på listorna som saknad eller på sjukhuslistorna?
3. Kan du se om XX är med på saknadelistan eller är struken?
4. Vi sitter här med en skadad person och behöver ambulans eller helikopter till sjukhus. Kan ni hjälpa oss?
5. Jag finns/sitter här med en avliden familjemedlem. Vad skall jag göra nu och hur kan vi få hem den avlidne till Sverige?
6. Blir det fler efterskalv?
7. Jag vill tala med någon från UD, inte en volontär. (De svarade Konsulatet Phuket volontär).
8. Vi har hittat ett ensamt barn, vad skall vi göra?
9. Vi vill hem till Sverige, vad skall vi göra?
10. Vi vill komma till ambassaden men vi har förlorat pass, pengar och kreditkort. Vad skall vi göra?
11. Var kan man få pengar?
12. Jag vill anmäla att jag lever, lämna namn och personnummer.
13. Blir det epidemier/sjukdomar?
14. Resebyrån och UD går ut med information att jag måste resa hem. Varför? Vi sitter i säkerhet och är inte drabbade.
15. Vi har bilder och identifieringsmaterial (ringar etcetera). Var kan man lämna dessa?
16. Var finns ID-kommissionen?
17. Jag har anmält saknade till UD Stockholm, ambassaden i Bangkok och till er på konsulatet vid Pearl Village. Varför kommer vi inte med på listorna?

Många av samtalen som volontärerna fick ta emot var tunga. De som ringde kunde sakna anhöriga eller hade funnit dem omkomna. Också unga volontärer fick uppgiften att svara i telefon då människor i kris ringde. De kunde sitta upp till fyra timmar i ett telefonpass. De äldre volontärerna försökte avlösa dem då de ansåg att det behövdes personer med mer livserfarenhet som kunde möta dessa svåra samtal. De kunde inte göra mycket mer för oroliga anhöriga som ringde än att vara medmänniska. Volontärer lämnade också ut sina privata mobiltelefonnummer för att anhöriga skulle kunna nå dem när som helst.²⁰⁴

Registrering av personuppgifter

Såväl drabbade som anhöriga och vänner i Sverige ringde till konsulatet i Phuket och till ambassaden i Bangkok för att få information samt för att lämna uppgifter om sig själva och om personer som de saknade eller inte fick kontakt med. Samma form av personuppgifter kom in till Pearl Hotel och till Provincial Hall. På ambassaden och konsulatet fanns framför allt volontärer som tagit på sig uppgiften att svara i telefon och som började föra anteckningar om överlevande och saknade. Drabbade kom också personligen för att registrera sig. Det följande avsnittet tar upp problem som kan hänföras till registreringen vid de olika platser där en svensk representation fanns.

Några rutiner för att hantera en strid ström av inkommande personuppgifter fanns inte. Från början skrevs alla uppgifter på lösa papper eller post-it-lappar, varpå en person skrev in dem i ett Excel-ark. Eftersom volontärerna ofta saknade rutiner att ta emot information om överlevande, saknade och omkomna, blev resultatet att inregistreringen i datorprogrammet eller sammanställningar på handskrivna listor gjordes på något olika sätt, vilket ställde till oreda när uppgifterna sedan skulle sammanställas och uppdateras.²⁰⁵ Några volontärer, såväl på konsulatet som på ambassaden utformade relativt tidigt mallar, så att alla inkommande uppgifter skulle bli entydiga.²⁰⁶ Ordningen på papper var dålig; såväl anläggande som volontärer har beskrivit rum och skrivbord överfulla med lappar.²⁰⁷

Några databassystem användes aldrig för att systematisera de inkommande uppgifterna och Excel-ark som användes, utnyttjades inte alltid på ett effektivt sätt.²⁰⁸ Personer kunde därmed stå inregistrerade flera gånger. Uppdateringar av materialet verkade inte ha gjorts på ambassaden så sent som den 2 januari och en volontär gjorde då bedömningen att hälften eller fler av namnen kunde tas bort.²⁰⁹

Vid flera tillfällen uppkom problem då listor eller enskilda lappar inte rubricerats på ett entydigt sätt. Volontärer som avlöste andra volontärer i sysslorna kunde missuppfatta uppgifterna eller upptäckte att det inte gick att uttyda huruvida till exempel personer var fortsatt saknade eller var saknade som återfunnits.

Det fanns heller inga verifieringar på lappar och listor angående vem som hade lämnat uppgifterna och om denna var en person i Sverige eller var en person som överlevt vågen.²¹⁰ Gång på gång visade det sig att en välbehållen person fick ändrad status till

saknad.²¹¹ En volontär gav följande exempel på problem som listornas ofullständighet gav upphov till. En person ringde från Sverige och frågade efter en pojke som setts vid liv på ett sjukhus i Khao Lak. Pojken stod uppställd i ambassadens lista. Volontären ringde sjukhuset för att få information om pojken, men där nekade sjukvårdspersonalen till att han fanns där. Hon ringde då UD i Stockholm angående vem som fört in uppgiften om pojken och hur hon kunde få den verifierad. En halvtimme senare ringde UD upp henne och ställde exakt samma fråga till henne som hon själv just ställt till UD.²¹²

Anhöriga som letade efter sina nära upptäckte att de uppgifter som de gett till UD i Stockholm angående saknade direkt efter katastrofen inte fanns medtagna på listorna vid konsulatet fyra, fem dagar senare.²¹³

En volontär på ambassaden fick en vecka efter katastrofen en bunt papper och post-it-lappar med omkring 50 namn och personnummer. Informationen var oanvändbar, då det inte stod om personerna var välbehållna, skadade, saknade eller dylikt.²¹⁴

På onsdagskvällen beslutade den första insatsstyrkan vid konsulatet att de olika listorna från Pearl Hotel, Provincial Hall och Pearl Village skulle sättas samman till en lista. UD faxade ned en lista över personer som var registrerade som saknade hos UD Stockholm och volontärerna försökte också sammanfoga denna till listorna från Thailand. Under flera dygn arbetade volontärerna med detta och lyckades avlägsna en mängd dubbel- och trippelregistreringar.²¹⁵

Under fredagskvällen beslutade insatsstyrkan att UD i Stockholm skulle överta registreringen och hanteringen av listorna eftersom det krävdes en utökad teknisk kapacitet för att kunna upprätta en databas. Det uppstod dock problem under ett dygn med att få tag på en kontaktperson i Stockholm som kunde ta emot listorna per fax eller e-mail, trots att en nedsänd UD-medarbetare involverades i arbetet.²¹⁶

Volontärer fick uppfattningen att man på ambassaden var medveten om hur osäkra uppgifterna på listorna var. Trots detta spreds uppgifter om antalet svenskar som saknades.²¹⁷ Medvetenheten om problemen gjorde emellertid att ambassadpersonalen valde att inte ge ut för mycket information till drabbade som ringde, eftersom de inte ville inge falska förhoppningar. Man var medveten om fel som hade begåtts tidigare och ville inte upprepa misstagen.²¹⁸

De listor på omkring 400 svenskarna som befann sig på Takua Pa-sjukhuset under de första dagarna och som levererades till ambassaden per telefon kom aldrig in i registreringen hos UD i Stockholm. De personer som skrivit listorna besökte Utrikesdepartementet direkt efter det att de landat på Arlanda den 30 december. De överlämnade namnen från de anteckningsblad, kartongbitar etcetera på vilka de skrivit ner uppgifterna. De fick bekräftat från UD dagen efter att 80 procent av namnen var nya för departementet.²¹⁹

Insatsstyrkan anlände

Drabbade och volontärer som kom till Pearl Village var mycket kritiska till hur arbetet leddes eller, snarare, att det inte fanns någon ledning överhuvudtaget. Detta gällde även de första dagarna efter att insatsstyrkan kommit ned. Ambassadör Hafström kom tillbaka från Khao Lak sent på tisdagen, och den svenska insatsstyrkan med Räddningsverket, Svenska kyrkan och Röda korset kom på onsdagen med samma plan som utrikesminister Freivalds. Hafström organiserade utrikesministerns besök och försvann från konsulatet under den tid då utrikesministern var kvar i Thailand. En anhörig tycker att organisationen började fungera först den 30 december.²²⁰ Vissa volontärer tyckte inte att organisationen var i gång förrän på fredagen den 31, medan andra menade att den inte fungerade förrän fyra dagar efter att insatsstyrkan kommit på plats, det vill säga den 2 januari. Styrkan föreföll inte ha någon organiserad plan för sina insatser, och den satte sig in i detaljer i stället för att se till att få överblick.²²¹ En del anser att insatsstyrkan ofta satt i möten. Trots att styrkan kom på plats tog volontärer tag i sysslor som de ansåg behövde göras. En frivillig skrev exempelvis upp en organisationsplan på en whiteboard och blev därefter ombedd av en representant från insatsstyrkan att fortsätta arbeta med detta.²²²

Insatsstyrkan, som de första dygnet bestod av omkring 30 personer, delade upp sig i grupper där olika kompetenser fanns representerade och reste ut för att bygga upp den svenska representationen i Krabi och Khao Lak. Därmed var också styrkans representation starkt begränsad på Pearl Village, tills fler personer från Sverige anlände.

Enligt volontärerna var det mest akuta över när insatsstyrkan kom ner. Sjukhusen var i stort sett tömda, människor var evakue-

rade från Phuket. Kvar fanns de avlidna och de som sökte efter sina anhöriga.²²³ Verksamheten vid Pearl Village gick in i en annan fas en vecka efter katastrofen. Insatsstyrkans organisation var bättre på plats. Personer som letade efter sina anhöriga kunde få hjälp av styrkans personal med att åka ut till katastrofområden och tempel.²²⁴

Från flera håll har dock hörts att anhöriga som kommit från Sverige för att leta efter släktingar fått uppmaningen att fara hem av UD:s representant i Krabi som sade att de inte hade något i Thailand att göra. De har tagit anstöt av detta och ansett att UD i stället borde vara behjälpligt.²²⁵

Information

Informationen som lämnades vid de olika platserna för svensk representation om hur man skulle gå till väga för att få utresehandlingar, transporter, uppehålle etcetera upplevdes av många som bristfällig. Det fanns för få personer som arbetade på Pearl Village, och dessa var belastade med en alltför stor arbetsbörda och maktade därför inte med att inhämta och ge någon tillförlitlig information.²²⁶ En drabbad kontrollerade information med minst tre parter innan hon utgick från att något var korrekt – såväl ambassad som konsulat och anhöriga hemma.²²⁷

Personer som saknade sina anhöriga efter vågen behövde, förutom att registrera dem som saknade också information om hur de kunde gå till väga för att fortsätta leta. De behövde veta vilka tempel och sjukhus som fanns i området och hur de kunde ta sig dit. De behövde veta om konsulatet hade listor över vilka skadade svenskar som fanns på de olika sjukhusen. Om de funnit sina anhöriga som omkommit, ville de veta hur de skulle förfara för att få dödsattester utställda och hur de skulle få hemtransport. De förväntade sig att få hjälp med sådan information vid konsulatet men fann att det var svårt att få information. Konsulatet tog inte fram listor över de sjukhus som fanns i området, men anhöriga fick uppgifter direkt från hotellreceptionen då de ställde frågan till dem.²²⁸ En man ville veta hur han skulle göra för att få sin avlidna hustru först till Krabi och sedan vidare hem. Varken UD, SOS International eller den svenska polisen kunde ge honom besked utan hänvisade till varandra.²²⁹ Svar angående tillvägagångssätt och hantering ändrades också under tidens gång.²³⁰

Innan insatsstyrkan kom till platsen fanns inte någon organiserad information att ta del av, men informationsmöten ordnades snart efter det att styrkan anlät. Till en början var dock denna information endast intern, och de drabbade hade inte tillträde till mötena. Detsamma gällde när insatsstyrkan därefter började ordna pressträffar för journalister; de drabbade och anhöriga fick inte närvara. Detta ledde till stor frustration.²³¹ Frivilliga med erfarenhet av krishantering som arbetade ett par dagar vid hotellet påpekar att traumatiserade personer har ett elementärt behov av att få information.²³²

Inköp av datorer och annan utrustning

Det rådde stor brist på IT-utrustning på konsulatet i Pearl Village liksom på Pearl Hotel. Den ambassadtjänsteman som kom från Singapore hade en dator med sig, men det täckte långt ifrån behovet, vilket både drabbade och volontärer märkte. Fastboende svenskar som frivilligt arbetade efter katastrofen tog därför med egna datorer, medan andra köpte nya, ibland för egna pengar.²³³ Andra saker som köptes var fax och skrivare. Vid ett tillfälle då utrustning inte kunde inhandlas, ordnade en volontär lån från universitetet av en kopiator.²³⁴

Drabbade personer som anlände till hotellen och såg bristen på IT-lösningar kom också med erbjudanden om att införskaffa kompletta lösningar. Flera jobbade på IT-bolag och hade kompetens att se behoven och kunde också få fram utrustning från sina företag eller arbetsgivare.²³⁵ En av dessa, en man som saknade hela sin familj, skrev en lapp och gav till kyrkans medarbetare på Pearl Hotel, men ingen hörde av sig till honom under hela den följande veckan.²³⁶ En annan hårt drabbad man erbjöd kyrkans medarbetare att han skulle köpa några datorer för att de skulle kunna hålla ordning på informationen, men de tackade nej och fortsatte hantera registreringen med lappar.²³⁷ Vissa volontärer hade efter sin insats personliga utlägg på flera tusen kronor, för exempelvis mobiltelefonräkningar.²³⁸

Sjukvård på Pearl Village

Många skadade kom till hotellet ibland efter att ha blivit omplåstrade och fått sina sår hopsyddade på sjukhusen, men i tillräckligt god form för att bli ivägskickade för att ta sig hem själva. Sjukvården på hotellet sköttes av volontärer som befann sig där under vissa dagar.

En sjuksköterska började ta sig an skadade, trots att hon saknade en mycket nära anhörig efter flodvågen och kom till konsulatet i början av veckan för att själv försöka få hjälp. Hon hade knappt någon utrustning att arbeta med; det fanns inte ens en sax att klippa förband med,²³⁹ men hon baddade sår med jod för att hindra infektioner. När hon var på väg från hotellet för att fortsätta sökandet, blev hon tillfrågad av insatschefen Lars Hedström om hon kunde stanna kvar. Han visste om att hon var hårt drabbad, men kände att han ändå inte hade något annat val än att be henne stanna, då ingen annan sjukvårdskunnig person fanns på plats. Resten av den första insatsstyrkan var ute för rekognoscering, och få var kvar på hotellet.²⁴⁰ Trots att sjukvårdskunnig personal kom in till konsulatet under veckan fick hon ingen hjälp med att skaffa fram omvårdnadsmateriel.²⁴¹

Senare kom även frivilliga läkare till platsen och arbetade tillsammans med insatsstyrkans medicinkunniga med bland annat att samla information om vilka sjukhus som fanns i regionen, på vilka de skadade svenskarna låg och vilka skador de hade, vilka aktörer som fanns på fältet samt var de omkomna fanns.²⁴²

Journalister på plats

En volontär, som själv varit journalist, reagerade mot att journalister var på plats tidigare än myndigheterna och bedömde att de anhöriga behövde en fredad plats från medierna. Han ordnade därför ett rum dit bara drabbade, som hade behov av en privat sfär, hade tillträde.²⁴³ Massmedierna hade för lätt access till konsulatet. Journalister sprang runt dem som arbetade, hörde allt och förmedlade en bild till Sverige som, enligt vissa, delvis var förvriden. Faktafel uppstod och rubriker blev felaktiga. Journalisterna sökte halmstrån att bygga artiklar kring, eftersom den information som gavs från konsulatet var ostrukturerad. De kunde utnyttja enskilda hårt drabbade personer, såsom när en kvinna i kris bröt ihop och

omringades av TV-team som filmade henne då hon skakande föll i gråt.²⁴⁴ Andra har dock vittnat om att kontakterna med media har varit bra och att journalister med stor hjälpsamhet och empati hjälpt enskilda med diverse göromål.²⁴⁵

Journalister användes även av volontärer och anhöriga för att få ut information om situationen till allmänhet och regeringen i Sverige. Några som sökte efter anhöriga har rest med journalister för att få tillträde till stängda områden och för att få snabb tillgång till ny information, ibland i utbyte mot att de medverkade i artiklar.²⁴⁶

Hur volontärernas insats bemöttes

Volontärer har uttryckt att insatsstyrkans personal kom till konsulatet och började arbeta utifrån sina egna utgångspunkter utan att visa något intresse för den verksamhet som volontärerna byggt upp. De frågade inte efter erfarenheter, och volontärerna uppfattade därför många gånger bristen på intresse som nonchalans eller otacksamhet inför deras många gånger mycket hårda arbete. De ansåg också att viktiga erfarenheter gick till spillo, då ingen överlämning begärdes.²⁴⁷

Någon har uttryckt det som att det fanns en oginhet från de anställda vid de olika svenska myndigheterna som kom till konsulatet beträffande volontärernas insatser. De distanserade sig från möjligheten att införliva mängder av kompetenser till sin organisation. Volontären hade på hotellet själv mött allt från backpackers till personer med ledande ställning på svenska storföretag i regionen som hade den gemensamma nämnaren att de försökte lämna ett bidrag till de nödställda.²⁴⁸

Konfrontationer uppstod också mellan volontärer och UD-personalen då vissa volontärer fick i uppdrag att utfärda tillfälliga pass, vilket normalt endast UD-personal har tillstånd att göra. En volontär blev den ena dagen instruerad av en UD-tjänsteman hur detta skulle göras, medan han dagen därpå blev tillfrågad av en annan hur han kunde ta sig denna frihet.²⁴⁹ Även på sjukhusen i Bangkok fick volontärer ställa ut tillfälliga pass på uppdrag av UD-personal.²⁵⁰

Behovet av att bli tackad för sin insats har berörts av flera volontärer. Ett möte har blivit omtalat av såväl volontärer som personer ur insatsstyrkan. Det utgick från en informationsstund för

volontärerna under söndagen. UD-representanter skulle vara med och en kvinna från Räddningsverket ville få till stånd en officiell överlämning av ansvaret för informationscentret från Räddningsverket till UD. Eftersom hon tyckte att det var svårt att samla volontärerna till möten var hennes avsikt att även presentera att UD från och med detta tillfälle skulle ta ansvar för verksamheten som bedrevs av volontärerna med att ta emot drabbade. Hon inbjöd snabbt Christer Asp, som kommit ned under lördagen och övertagit ledningen för konsulatet efter Jonas Hafström, till att säga några ord. Kvinnan från Räddningsverket och Asp har uppfattat hans korta tal som att han tackade för volontärernas insats, att verksamheten inte klarats utan deras hjälp, att deras hjälp fortfarande behövdes, men att UD nu tog över ansvaret för verksamheten och därmed arbetsledningen.²⁵¹ Volontärer har dock menat att Asp uttalade sig på ett sätt som fick dem att förstå att deras hjälp inte längre behövdes eller var välkommen.²⁵² Denna bedömning delades dock inte av alla.²⁵³ Volontärer som jobbat hårt sedan tisdagen och som knappt fått någon sömn under tiden, bröt ihop efter mötet. Flera satt kvar i ett par timmar och behövde prata, men ingen från insatsstyrkan bad dem om avlösning.²⁵⁴ Det finns även kritik mot att Hafström själv inte gick runt och tackade volontärerna. De kände därmed inte att deras insats var uppskattad.

Vissa volontärer försvann från konsulatet efter denna samling. Andra stannade kvar under ytterligare en tid. Några försvann till de olika templen dit man förde de avlidna för att hjälpa till i hanteringen där. UD-personal noterade att alla volontärer inte mätte bra psykiskt, men någon uppföljning av deras hälsa skedde dock inte.²⁵⁵ Vikten av tidigt psykiskt stöd till volontärer som arbetade med kroppar vid templen omtalas av en frivillig som i flera dagar stöttade anhöriga som kom till templen.

Samme volontär tackades för sin insats av bland andra Thailands premiärminister och viceguvernör för distriktet när dessa besökte platsen.²⁵⁶

En kvinna som fann sina vänner omkomna och kunde identifiera dem tidigt, fick problem med hanteringen kring dödsattester och med andra frågor inför transporten hem. Hon fann stora brister i UD:s agerande men anser att den ceremoni som departementets tjänstemän anordnade vid vännernas hemfärd, var mycket fint genomförd. Hon ansåg att denna uppgift, som UD var van vid att sköta, också utfördes professionellt.²⁵⁷

5.4 Pearl Hotel

Pearl Hotel med elva våningar inne i Phuket Town ägs av honorärkonsuln, också ägare av Pearl Village Hotel. Här hade Apollo och My Travel sina kontor i entréplanet, och i deras lokaler etablerade sig även Skandinaviska kyrkans medarbetare natten till måndagen.

Trots katastrofen flöt den ordinarie hotellverksamheten på som vanligt. I lobbyn blinkade en julgran klädd med girlanger. Japanska turister i senaste sportmode och den thailändska personalen i sidenklänningar kom under veckan efter katastrofen att blandas med halvnakna uppskrapade turister, vissa lugna, andra förtvylade, en del i hela kläder, andra i bikini.²⁵⁸ Några svårt drabbade personer som uppsökte hotellets restaurang för att äta middag en kväll fann en karaoke-bar och att ”några go-go-flickor i kortkort vek ut sig på scen.”²⁵⁹

Drabbade sökte sig till hotellet redan under söndagen. En familj satt i hotellets foajé hela natten medan det strömmade in gråtande, upprörda människor. Det ryktades att ambassadören skulle komma till platsen. Svenskar som redan tidigare, före katastrofen, hade bokade rum på hotellet delade ut kläder till de nödställda.²⁶⁰

Lennart Hamark, som följt med Jonas Hafström till Phuket, kom till Pearl Hotel tidigt på måndagsmorgonen. Hans hustru samt en annan kvinna, som också arbetade frivilligt för Skandinaviska Kyrkan, kom även de till Phuket under natten. De åkte runt bland sjukhusen för att se om där fanns svenskar bland de skadade. De fann och pratade med omkring 140 personer.

De möttes i den tidiga måndagsmorgonen på Pearl Hotel av några svenska turister, bland annat en ung man som inte kunde finna sin familj. Hamark var i det här läget förvissad om att arbetet de närmaste dagarna framför allt skulle innebära att leta rätt på olika familjemedlemmar som uppehöll sig på olika sjukhus, skadade men vid liv, och matcha ihop dessa. Han sa till mannen att de skulle söka efter hans familj när de sovit ett par timmar och ätit frukost.²⁶¹

Vid frukosten blev ett par anländande män ombedda av ambassadören att tala om för andra svenskar som kom till hotellet att ambassadören inte hade någon information att ge. De anländande ansåg att det var hans ansvar som myndighetsperson att visa sig och tala med de anländande och vägrade.²⁶² Innan Hafström lämnade hotellet för att finna transport till Khao Lak, gav han sina rumsnycklar till en familj, vilket de var mycket tacksamma över.²⁶³

Många av de anländande kom även till denna plats utan pengar, pass, flygbiljetter och kläder. De möttes av kyrkans medarbetare som utifrån ambassadörens direktiv talade om att de skulle vända sig till sina reseföretag och försäkringsbolag och att kyrkan inte hade några pengar att dela ut. Alla hade inte telefoner eller telefonnummer till dessa företag, och de fick inte heller hjälp med detta på Pearl Hotel. Då några av de anländande protesterade, vissa gånger högljutt, fick de till svar av kyrkans medarbetare att om de inte hade pengar till att ringa, skulle de försöka få låna en Internetuppkoppling någonstans. Flera personer som anlände saknade nära anhöriga men också dessa personer blev hänvisade vidare.²⁶⁴ För att få kyrkans medarbetare att förstå den utsatta situation som de befann sig i berättade de om alla döda och gav exempel på fruktansvärda scener som utspelat sig, men de fick intrycket att man inte kunde ta in vad som hänt.²⁶⁵

Kyrkans medarbetare kom inte att ändra sin ståndpunkt om att inte lämna ut några pengar. Efteråt har Lennart Hamark sagt att detta beslut var riktigt, eftersom det kom mellan 500 och 1 000 svenskar under måndagen och de inte hade haft någon möjlighet att hantera en situation där de också skulle ha fått dela ut ekonomiskt bistånd. Men resultatet blev att många drabbade kände sig kränkta och utlämnade. De uppfattade situationen på hotellet som kaotisk.²⁶⁶ En del gick därifrån, då de inte fick någon information om att de kunde stanna över natten i hotellets ena konferensrum som upplåtits åt de nödställda. En grupp personer som inte fick hjälp, samlades på gatan i den höga värmen och bröt där ihop.²⁶⁷

Hamark och hans medarbetare stationerade sig i Apollos kontor och en stor del av deras tid gick åt till att ta emot uppgifter från de anländande. De noterade namn och uppgifter på välbehållna och saknade och använde lösa papper, då de inte hade tid förrän på tisdagen att köpa in block och pennor. Inflödet av uppgifter från de anländande var enligt Hamark som en motorväg. Tempot var oerhört högt och stressigt, och han såg aldrig slutet av kön i korridoren under hela måndagen. Han hann inte heller ta ett steg tillbaka och sortera intrycken för att lägga upp en strategi förrän på tisdag morgon. Han hade inte heller tid att ta hand om alla personer som saknade nära anhöriga, så som han som präst i ett annat sammanhang hade lagt ned all sin kraft på att göra.

Flera volontärer anlände under måndagen. Några stannade ett par dagar, andra längre. De var utlämnade till att ta egna initiativ; någon arbetsledning fanns inte. Hamark hade inte tid till att sätta

dem i arbete; han välkomnade dem, men överlämnade till dem själva att avgöra var de kunde göra en insats.²⁶⁸ Såväl drabbade som volontärer har kritiserat kyrkans representanter för den uteblivna arbetsledningen, att de inte tog emot erbjudanden om hjälp och att de inte bad om assistans.²⁶⁹ Volontärerna ansåg också att det saknades en fungerande kommunikation mellan de frivilliga och kyrkan och att viktig information inte kom dem till del.

Det fanns en stor ilska bland många av de anländande över bristen på information om vad svenska myndigheter gjorde för att hjälpa de nödställda att komma hem. Barn som saknade familjemedlemmar blev de första dagarna apatiska och varken åt eller drack. Vissa barn frågade varför de själva hade klarat sig, när deras föräldrar inte gjort det.

Men det uppkom också starka glädjescener när familjemedlemmar återfann varandra på hotellet. Människor kring dem grät av glädje och applåderade.²⁷⁰ Samtidigt såg volontärer hur barn som inte fick tillbaka sina föräldrar blev allt mer inbundna.²⁷¹

Separat rum för barn som saknade föräldrar

Några volontärer ordnade ett rum för barn som kom till hotellet utan sina föräldrar. I stället för att de skulle behöva samsas med intakta familjer och de många skadade i det gemensamma konferensrummet, bekostade några svenskar som var bofasta i Thailand ett rum på elfte våningen där barnen kunde stanna tillsammans med de vuxna som de anlät med. Det fanns inte heller för barnen några sängar i rummet utan endast en heltäckningsmatta.²⁷² Några personer som själva saknade sina familjer stal under veckan en säng från ett av hotellrummen och ställde denna i konferensrummet för att volontärerna åtminstone skulle ha en säng att turas om att sova i.²⁷³

Sjukstuga

En sjukstuga sattes upp av volontärer som kom till hotellet under måndagen.²⁷⁴ En sjuksköterska flög in från sin semester i Hua Hin, som inte var drabbat. Hon hade vänner som omkommit och hade kontaktat Röda korset med erbjudande om att hjälpa till, men hade fått till svar att läget i katastrofområdet inte var kaotiskt och att

hennes insats därför inte behövdes. Hon fann flera skadade vid hotellet, och då hon var den enda sjukvårdskunniga på plats tog hon sig uppgiften att få tag på antibiotika, lägga om sår och skicka vissa vidare till sjukhus. Hon köpte omlägningsmaterial och kläder. De flesta hon mötte befann sig i chock.²⁷⁵ När hon åkte hem på onsdagen, övertogs sjukvårdsuppgiften av andra volontärer som inte var sjukvårdskunniga men som ändå under flera dagar tog sig an skadade som exempelvis behövde omläggningar.²⁷⁶

Kyrkans bemötande

Såväl drabbade som volontärer som anlände till hotellet ansåg att kyrkans sätt att möta drabbade brast i empati. De uppfattade att kyrkans medarbetare inte förstod de drabbades situation, att de befann sig i chock och vilka behov de hade. Även skadade barn som saknade föräldrar förutsågs kunna ta sig ut på stan för att skaffa fotografier till pass, transportera sig mellan de olika platserna för den svenska representationen och kunna utnyttja de enkla transportmöjligheter som frivilliga ställde upp med.²⁷⁷

Några av de drabbade blev illa berörda av hur kyrkans medarbetare uttryckte sig. Orden blev betydelsefulla och fastnade i minnet eftersom de befann sig i kris. Ordvalet ledde flera gånger till konflikter.²⁷⁸

Det finns dock andra som säger sig ha bemötts väl av kyrkans representanter, men som märkte att deras insatser inte räckte till för alla.²⁷⁹

6 Templen

Buddhistiska tempel i Thailand fungerade efter katastrofen först som samlingsplatser för drabbade där de kunde få logi, mat och dryck. Senare blev tempelgårdar officiella uppsamlingsplatser för hundratals omkomna som hittades i katastrofområdena. Verksamheten i och omkring templen var omfattande. Många personer och organisationer rörde sig runt områdena: volontärer, thailändska och utländska team och myndigheter samt anhöriga.

Omhändertagandet av de avlidna varierade mellan uppsamlingsplatserna. Vissa tempel förvarade de avlidna på is, men oftast låg de

på de soliga öppna tempelgårdarna, vilket medförde att kropparna förstördes mycket snabbt.

Anhöriga sökte sig till templen för att leta efter sina släktingar och vänner. I Krabi kunde man köra bil direkt in på det öppna tempelområdet, där bord och stolar stod uppställda under ett skydd och mat och kaffe serverades till de anländande. Något längre bort förvarades de omkomna.²⁸⁰

Många blev psykiskt påverkade av sökandet.²⁸¹ Vid ett tempel söder om Khao Lak skrev en man som letade efter sina anhöriga i sin dagbok: ”Antalet avlidna är fasansfullt, stanken är fasansfull och aldrig tidigare har jag sett något så fasansfullt. Det går inte längre att se om det är män eller kvinnor, och vi förstår att det här kommer att bli svårare än vi någonsin föreställt oss”. När han senare besökte ett annat tempel skrev han att han ”trots tredubbla ansiktsmasker insmorda med något Vick-liknande preparat kände lukten”.²⁸² Vissa personer har sökt sina anhöriga bland hundratals avlidna utan att finna dem.²⁸³ Andra letade en kort tid men avbröt sökandet, då påfrestningen blev för stor.²⁸⁴

Oron var stor bland de anhöriga att de omkomna inte togs om hand på ett korrekt sätt, och en del valde därför att stanna kvar på tempelområdena. De väntade tills nya avlidna transporterades in för att se om deras anhöriga fanns bland dessa. Några svenskar som i flera dagar mestadels befann sig vid ett tempel i Krabi väntade in nya båtar som kom från öarna. När dessa anlände, for pickuplastbilar iväg och kom tillbaka med avlidna. Det var en absurd situation, men kvinnan i familjen ansåg att thailändarna hade ett pragmatiskt, odramatiskt och hänsynsfullt sätt att hantera alla omkomna. Personligen fick hon hjälp och stöd av volontärer och menade att hon aldrig klarat av situationen utan dessa personer.²⁸⁵ En Röda kors-anställd kvinna i första insatsstyrkan ändrade på rutinerna för de anhöriga vid templet i Krabi tillsammans med UD, eftersom hon såg att många anhöriga blev svårt traumatiserade av att vistas länge bland de avlidna. Restriktioner på vilka som fick vistas inne på tempelområdet sattes upp, och utvecklades dag för dag. Identifiering utifrån fotografier flyttades till en plats utanför templet, dit också mottagandet av de anhöriga flyttades. Där serverades fortsättningsvis också maten.²⁸⁶

Utanför vissa tempel fanns hundratals bilder uppsatta på saknade. När någon anhörig hittade den person som de sökte, tog volontärer med dem in i templet till ett uppsatt IT-center. Där fanns en databas med fler digitala bilder på avlidna. Bilderna var numrerade,

och foton hade tagits även på personliga kännetecken och tillhörigheter. Vid andra tempel fick de anhöriga titta i pärmar med bilder på de avlidna. I Krabi såg ett par anhöriga ett bildspel över omkomna, men fann inte personerna de sökte. De fick också titta igenom omhändertagna smycken.²⁸⁷ För att undvika att anhöriga gick runt bland alla de omkomna och letade hörde det till volontärers uppgifter att hjälpa till med att leta bland dessa, om en anhörig kände igen något signalement från en bild.²⁸⁸

Vid templen kunde också anhöriga få hjälp av volontärer med att kontakta myndigheter och ambassader samt få stöd och hjälp genom samtal. DNA-prov togs vid vissa uppsatta tält. Volontärerna hjälpte också till med information, då några presscentra inte fanns.²⁸⁹

Några personer hittade sina familjemedlemmar, ordnade thailändska dödsattester och fick därigenom ut de omkomna. Detta krävde många besök och diskussioner hos svenska konsulatet och thailändska myndighetspersoner.²⁹⁰ En kvinna ansåg att konsulatets tjänstemän inte hade någon kunskap om de thailändska rutinerna för dödförklaring och menade att de heller inte verkade ha intresse för att inhämta sådan kunskap, vilket försvårade för de personer som funnit sina anhöriga.²⁹¹ Någon valde att kremera sina anhöriga på plats,²⁹² medan en annan valde att låta en lokal begravningsentreprenör iordningsställa de omkomna för flygtransporten till Sverige.²⁹³ En man fann sin hustru men fick lämna henne i Thailand, då ett snabbt omhändertagande inte gick att ordna.²⁹⁴

7 Phukets flygplats

Flygplatsen i Phuket stängdes på grund av översvämningarna under några timmar på katastrofdagen, men på eftermiddagen var verksamheten igång igen. Många människor tog sig till flygplatsen för att boka om sina hemresebiljetter. Samma dag gick UD ut med en avrådan från att resa till Thailand, vilket medförde att reseföretagen beslöt att alla svenska charterresenärer skulle tas hem från landet. Koordineringen av transportererna hanterades de första dagarna främst av representanter för reseföretagen och volontärer.

Thai Airways flög från och med måndagen alla som ville till Bangkok.²⁹⁵ Från och med tisdagen fanns ett direktiv att alla utländska besökare skulle tas till Bangkok så fort som möjligt.

Flygplatsen var på måndag morgon full med sönderslagna, skadade människor. Det rådde kaos och en uppjagad stämning. Många hade inget annat än badkläder på kroppen och varken pengar eller pass. Utanför vänthallen ringlade långa köer med lastbilar som transporterade skadade turister till flygplatsen. Många fick bäras in i vänthallen på grund av sina skador. Skrik och gråt hördes överallt. Någon svensk representant från reseföretag eller myndighet syntes inte till.²⁹⁶ Den thailändska passpolisen ordnade emellertid handlingar åt svenskar som anlände efter lunchtid, så att de kunde åka hem.²⁹⁷

Sent på måndagskvällen anlände Tobias Bergman, vikarierande UD-tjänsteman, tillsammans med den svenske thaitalande affärsmannen Håkan Skoglund från Bangkok som anslutit sig som volontär. Då var flygplatsen relativt lugn, lugnare än vad de förväntat sig, men den thailändska flygplatspersonalen var utarbetad.²⁹⁸ De mötte 20–30 skadade svenskar som skulle flygas hem. De pratade med dem och tolkade. De fick också tillgång till en desk.²⁹⁹

Under tisdagen arbetade en ung kvinna och Skoglund som volontärer vid flygplatsen. Personer utan pass skulle resa ut från en byggnad som låg intill den vanliga utresehallen och var stor som en normalstor gymnastiksal. I omkring en tredjedel av salen väntade några hundra oskadade människor, medan den andra delen av salen var en sjukstuga med bårar, thailändsk medicinsk personal samt ett hundratal skadade. Sjukvårdspersonalen arbetade bland annat med att förbereda transporter till Bangkok i Herculesplan med bårplatser och läkare ombord.

I samarbete med reseföretagen arbetade de svenska volontärerna efter en prioriteringslista, där skadade personer och ensamma barn samt anhöriga till skadade först och främst fick plats på planen, därefter människor med biljetter.³⁰⁰ Skoglund kontaktade en bekant i Bangkok och blev rekommenderad några välrenommerade sjukhus, varefter han meddelade flygkaptenerna vilken grupp passagerare som skulle till vilket sjukhus. De i sin tur skrev sjukhusnamnen på bland annat de skadades skjortor och ringde sjukhusen när de kommit upp i luften, så att dessa skickade ambulanser till flygplatsen i Bangkok.

En skadad kvinna som förlorat flera barn blev hjälpt till den kaotiska flygplatsen på onsdagen av ett brittiskt volontärpar. Människor sprang omkring varandra. Alla var upptagna med sitt. Frågor om vem som skulle betala flygresan hem var oviktiga för henne.

Hon fick hjälp till en madrass på golvet och väntade omkring åtta timmar tills hennes plan gick. Hon hade aldrig känt sig så ensam.³⁰¹

Planen som tog svenskarna hem, även svårt skadade personer, var inte alltid bemannade med sjukvårdspersonal. Läkare på väg hem ombads före avresa att ta hand om skadade på planen. Många av passagerarna var opererade och hade infektioner, en del behövde dropp och många behövde ligga ned. Många mådde dåligt psykiskt. En läkare som tog hand om en stor mängd skadade på ett av planen ansåg att det hade behövts mer sjukvårdspersonal ombord och att detta borde ha ingått i planerna för hemvändande fligheter.³⁰² Skadade som fått hjälp av dessa frivilliga läkare har uttryckt sin tacksamhet för omvårdnaden.³⁰³

Vissa plan bemannades med psykologer från försäkringsbolag. Vissa lindrigt skadade reagerade på katastrofen när de satt på planet och uttryckte för en av dessa att det var skönt att veta att det fanns stöd om behovet skulle uppstå, medan andra ville prata direkt. Ytterligare personer var i så dåligt psykiskt skick att en psykolog auktoritärt tog sig an dem, trots att de nekade till att de behövde samtalsstöd. Några vaknade upp och reagerade på att de satt på flyget men inte visste var resten av familjen befann sig. De var förtvivlade och ville såväl åka hem som stanna och leta.³⁰⁴

I slutet av veckan fanns bättre uppslutning av vårdpersonal ombord. Bland annat anlätades Röda korsets personal och frivilliga av reseföretagen.³⁰⁵

8 Bangkok flygplats

Den förste representanten för ambassaden i inrikeshallen på Bangkoks flygplats var volontären Per Kågeby. Han tog emot ett hundratal resenärer från Phuket som snabbt köade upp till ett skrivbord han fått hjälp med att sätta upp. Han hade med sig 200 000 baht från ambassaden och ansökningsblanketter för lån av pengar, men hade själv aldrig hanterat liknande låneansökningar och visste inte att det utgick en låneavgift. De anländande svenskarerna behövde hjälp med boende, pass, pengar och information om hur de skulle kunna hitta familjemedlemmar. Även finländare och norrmän kom, eftersom de inte hittade någon representation från sina länder, och volontären lät även dem låna pengar. En del per-

soner kom i badkläder men på måndagen fanns inte några kläder att erbjuda dem.

Eftersom volontären visste om att en ambassadtjänsteman förhandlat med ett hotell som ställt ett fyrtiotal rum till förfogande för en billig penning, slussade han en del personer till det bokade hotellet, Bangkok Palace Hotel. Han visste också att det talades om ett informationsmöte på hotellet dagen efter, och han informerade de anländande om detta. I efterhand fick han veta att de anländande inte alls fått rumspriset som avtalats.³⁰⁶

Flygplatsen kom under veckan att bemannas i både inrikes- och utrikeshallarna med volontärer men också tidvis med UD-personal, vilka mötte de anländande. Vissa har känt sig korrekt bemötta. Andra har sagt att personalen mötte dem på ett formellt sätt och att de fått information om hotell som den thailändska hotellägarföreningen eller staten stod för och att de fått transport dit.³⁰⁷ En del uppfattade dock mottagandet som ett hån. De har blivit upprörda över den brist på empati som de möttes av: att ingen frågade hur det stod till med dem, om de saknade någon, eller vilka deras behov var av hjälp.³⁰⁸ Men inte alla som kom till flygplatsen träffade på eller såg någon representation.

Möjligheten att få tillfälliga pass utfärdade vid flygplatsen verkar ha varierat från dag till dag, vilket medförde långa resor mellan flygplats och ambassad för personer som ville ha sådana.³⁰⁹ Andremanen vid ambassaden, Kaarlo Laakso, som tagit över ledningen efter Jonas Hafström, satt själv under en viss tid vid desken när svenskar anlände. Han hänvisade till Skandinaviska kyrkan då några frågade om hjälp med flygbiljetter och hotell.³¹⁰ En familj träffade Stellan Berg vid halvtiotiden på tisdagen och blev korrekt, lugnt och trevligt bemötta, men kunde inte få hjälp med pass på flygplatsen, eftersom Berg inte hade med sig stämpel, papper och bläck för fingeravtryck.³¹¹ Detta hade man kunnat få dagen innan.

Hur arbetsledningen på flygplatsen fungerade berodde på de personer som för tillfället var i tjänst. En volontär som kom till platsen på kvällen den 30 december har upplevt sin roll som en förmedlare av olika tjänster. Han och några andra volontärer gick runt bland de anländande svenskarna och pratade med dem angående deras behov av pass, pengar, boende och huruvida de hade haft kontakt med anhöriga och ambassaden. Sedan kunde de delvis själva hjälpa de anländande eller lotsa dem vidare till ambassadpersonal. Det fanns också läkare eller psykologer på plats, och volontärer hade uppgifter om gratis boende som de kunde hänvisa de anländande till.

Samma volontärer anlände till flygplatsen vid 18-tiden på nyårs-afton, men arbetspasset blev av en helt annan art. En grupp om 6–7 yngre ambassadtjänstemän var på plats men satt enligt volontären oftast i möten i ett rum intill incheckningen. De tog ingen arbetsledande roll och gav inte volontärerna någon information. Volontärerna hade svårt att få kontakt med dem, vilket resulterade i att de själva mötte alla de anländande och skrev ut tillfälliga pass.³¹²

När skadade från sjukhusen anlände till flygplatsen efter att ha fått en avgångstid bokad via ambassaden, stämde inte alltid denna tid med incheckningspersonalens information. Personal från ambassaden fanns ofta inte på plats för att ta emot de skadade och det uppstod svårigheter för de skadade och deras anhöriga att få tag på ambassadtjänstemännen för en bekräftelse. Det hände att flighten inte fanns när den skadade anlände till flygplatsen och att patienter behövde vänta många timmar i ambulans eller på flygplatsen för att sedan få information om att deras plan redan gått.³¹³ Detta ledde i något fall till att skadade bröt samman.³¹⁴

Det fanns brister i koordineringen av skadade patienter och passagerare till de hemvändande planen. Ett SAS-plan som enligt en volontär skulle ta hem 20 bårpatienter och 120 sittande passagerare hade endast ett fåtal timmar på sig att få tag på passagerare. Flygpersonalen förordade, efter det att volontären informerat om sjukhusens rutiner, att planet skulle gå senare. Detta förhindrades av en UD-tjänsteman, som uppgav att SOS International hade bokat platser på planet och att de inbokade inte skulle hindras från att komma hem. Planet lyfte, enligt volontären med endast ett mindre antal patienter ombord.³¹⁵

Personal från de anländande ambulansflygen förväntade sig att möta ambassadtjänstemän på flygplatsen för att koordinationen av hemtransporterna skulle gå smidigt. En volontär som befann sig på flygplatsen under ett par dygn försökte informera om olika rutiner men ansåg att flygpersonalen i flera fall visade ett ointresse för hans kunskap.³¹⁶

9 Ambassaden i Bangkok

9.1 Drabbades upplevelser

Den svenska ambassaden ligger inne i Bangkok på tjugonde våningen. Ambassaden höll på att renoveras över julen, och stora delar av lokalerna användes därför inte, eftersom de var belamrade med material och utrustning.

Svenskar som drabbats av flodvågen eller kom som sökande efter anhöriga till ambassaden kom in till passexpeditionen med dess omkring 30 kvadratmeter stora väntrum. Bakom en glasvägg fanns tjänstemännens rum med skrivbord, bokhyllor och datorer.

Från och med tisdagens morgon började större mängder drabbade strömma in. En bedömning från en volontär som befann sig på plats var att det ständigt under tisdagen var mellan 40 och 60 drabbade personer i lokalen.³¹⁷ Många beskrivningar av mötet med ambassadens personal under de aktuella dagarna är likartade.

Den genomgående bild kommissionen fått av mötet mellan drabbade och ambassadpersonalen är att de anländande uppfattade det som att de möttes av en brist på empati. Tjänstemännen har ansetts ohjälpsamma och kalla. De har verkat ha en oförmåga att förstå den katastrof som de anländande varit utsatta för och har haft svårt att frångå regler eller anpassa dem efter en krissituation. Beskrivningarna har givits av såväl hårt drabbade personer som personer som haft kvar sina tillhörigheter men som sett hur andra blev behandlade. Även personer som sökte anhöriga och själva inte varit i katastrofområdet bekräftar denna bild.

En man har uttryckt det som att människor som blivit av med allt blev behandlade som om de supit bort sina pengar och tappat pass, biljetter och plånbok. Personer som var svårt traumatiserade fick tala med personal bakom en glasvägg genom en liten springa, och det enda de fick höra var att de fick låna pengar om de skrev på en skuldförbindelse.³¹⁸ Vid flera tillfällen ledde mötet till upprörd ordväxling mellan de anländande och tjänstemännen och stämningen blev hätsk. En tjänsteman vid ambassaden har uppgett att hon ibland inte förstod vad de anländande ville. De flesta hade enligt henne pengar och pass och annars kunde de få låna.³¹⁹ Anländande har menat att tjänstemännen var rädda.³²⁰

Många som anlände kom i större grupper, med vilka de färdats under omkring tio timmar i bussar eller bilar från Krabi, Phuket och Khao Lak. Många var fysiskt skadade, var blodiga och bar

trasiga kläder eller sjukhusskjortor. Vissa saknade skor. Bakom glasrutan mötte de tjänstemän som nekade dem lån av telefon, med argumentet att det var emot reglementet eller att om en person skulle få låna, skulle alla andra komma att kräva samma sak.³²¹ Telefoner fanns på nedre planet i foajén. När en kvinna frågade efter listor över överlevande i Phuket då hon saknade fyra barn, sades att tjänstemännen förstod deras situation, men att de inte kunde göra något för dem.³²² En kvinna i feberfrossa på grund av sina infekterade hopsyddasår visades in i lokalerna, men fick inte ligga på golvet i en korridor där luftkonditioneringen var lägre, då det ”inte såg snyggt ut” utan blev åtsagd att stanna kvar i ett mycket kyligare rum. Några filtar eller kläder fick hon inte, men hon och hennes sällskap blev erbjudna mat och dryck då de bad om detta.³²³

Personer som förlorat sina barn har liksom övriga anländande blivit tillsagda att åka ner några våningar eller till Seven-eleven-butiken nere på gatan för att ta passfoton, eftersom det inte gick att ordna på ambassaden.³²⁴ En tjänsteman uppmanade en kvinna som förlorat sin dotter att hon skulle ta om fotot då hennes högra öra inte syntes tillräckligt väl. Människor behövde betala för stämplor till de provisoriska passen, trots att de inte hade några pengar kvar. Många fick hjälp av andra svenskar som hade kvar sin plånbok eller fick pengar av volontärer som hjälpte till på ambassaden. Volontärer stämplade till slut också passen utan avgift.³²⁵

Drabbade ringde också till ambassaden för att få råd och hjälp. En kvinna, som förlorat alla sina tillhörigheter men lyckats hjälpa två barn som saknade sina föräldrar från Khao Lak till ett sjukhus i Bangkok, har uttryckt sin förväntan då ambassaden svarade och hur nedstämd hon blev då hon inte fick någon hjälp alls. Hon fick rådet att åka till ambassaden för att låna pengar och att hon skulle komma under kontorstid. Tjänstemannen sade också att han själv hade jobbat i 20 timmar i sträck.³²⁶

Flera personer som hört av sig till kommissionen har uttryckt att de hade ett stort behov av krisstöd när de kom till ambassaden. Detta gällde i stor utsträckning också personer som klarat sig och sina familjer genom vågen och detta även om de hade kvar sina tillhörigheter och inte var i behov av materiell eller finansiell hjälp.³²⁷

Det uppstod stor frustration när inte ambassaden tog begäran om krisstöd på allvar. Trots att flera dagar gått efter katastrofen och trots det urartade mötet på ett av Bangkoks hotell under tisdagen, organiserade inte ambassaden något krisstöd till de anländande. En man beskrev hur förödmjukande det kändes att stå framför glaset

och prata med landsmän som han ansåg borde finnas där för att hjälpa de nödställda och bli bemött som något katten släpat in.³²⁸

Personer som saknade anhöriga ställde många gånger inte hårda krav själva. En man som saknade sin sambo och dotter, samt ytterligare många vänner, hade förväntat sig att få hjälp med hotellrum och flygbiljett samt att möta någon som vågade ta emot människor med fruktansvärda upplevelser: en läkare, terapeut eller präst. Men det hade också räckt med en arm om axeln och någon som frågat vad han varit med om.³²⁹

En kvinna som kom resande från Sverige för att söka efter anhöriga fick ingen information av ambassadpersonalen som verkade ”nyvakna” och oinformerade. De kunde på tisdagen inte säga huruvida Phukets flygplats var öppen eller ej och om det gick att flyga dit.³³⁰

Några personer har trots att de upplevt mötet med ambassadpersonalen som negativt också pekat på att tjänstemän var tagna av situationen och att vissa gav dem ett varmt bemötande.³³¹ En kvinna påpekar att hon blev trevligt bemött.³³² En man säger att hans resällskap chockades av ambassadens otrevliga bemötande, men att de anser att tonen var annorlunda och bemötandet bättre då de återvände dagen efter.³³³

Möte på Bangkok Palace Hotel

Många drabbade som kom till ambassaden eller till flygplatsen i Bangkok hade fått uppgiften om ett informationsmöte som skulle äga rum på ett av stadens hotell. Ambassaden hade bland annat vid sin representation vid flygplatsen delat ut informationsblad och av dessa fick många uppfattningen att det var ambassaden som var avsändaren och stod för mötet. Ett visitkort från en ambassadtjänsteman satt fasthäftat på bladet.³³⁴

Till mötet kom Stellan Berg från ambassaden, i tron att det var SAS som skulle informera om hur reseföretagen planerade att ta hem alla nödställda. Han hade inte hört att kollegor informerat om mötet. Ett par kvinnor från ambassaden deltog också.³³⁵

Konferenslokalen visade sig snabbt vara för liten för det stora antal svenskar som anlände, och en av de drabbade ordnade med hotellpersonalen så de fick tillgång till ett större rum en trappan ner.³³⁶ Några hittade emellertid inte till lokalen, vilket uppmärksammades av en annan drabbad som lotsade ner de mellan 100 och

200 svenskarna till rätt plats.³³⁷ Inga förberedelser verkade ha gjorts. Något vatten fanns exempelvis inte till de anländande.

Personer som anlände från katastrofområdena var skärrade, skadade och i chock.³³⁸ Där fanns personer som hade förlorat sin partner, där fanns barn utan föräldrar och föräldrar som saknade ett eller flera barn. Några ville skicka hem sina barn, medan de själva skulle stanna kvar för att leta efter andra anhöriga.³³⁹ Människor bar trasiga kläder, och vissa var utan skor. Nästan alla hade blåmärken och skrubbsår, många haltade eller hade mycket svårt att gå.³⁴⁰ En kvinna vars skadade och hopsydd ben blivit infekterat och som hade feberfrossa, befarade upprepade gånger att hon skulle svimma. Hon var i behov av direkt sjukhusvård.³⁴¹ En del hade inte ätit på flera dagar.³⁴²

Eftersom SAS representant inte dök upp, kände sig Stellan Berg manad att ta till orda och förklarade att SAS som stod för mötet var försenat.³⁴³ Han sade att han inte kommit dit som reseledare utan som observatör från UD.³⁴⁴

På en fråga till Berg angående om ambassaden kunde ordna flygbiljetter hem, svarade ambassadtjänstemannen att svenskarna skulle ringa sina flyg- respektive försäkringsbolag. På detta reagerade de drabbade med ilska, och en man frågade svärande hur deras barn, som fortfarande befann sig i djungeln, skulle veta vilket försäkringsbolag de var knutna till. Upprörda röster krävde att flygplan skulle sättas in för att ta hem dem.³⁴⁵ Några drabbade ansåg att han inte verkade förstå att denna samling av människor befann sig i nöd. De tyckte att han borde ha förstått att de behövde krisstöd i form av representanter från exempelvis kyrkan eller Röda korset.³⁴⁶

En man har själv beskrivit hur hans normala gränser försvunnit i chocken efter katastrofen där han kämpat för sitt eget och sin familjs liv. Han tog sig fram, från en plats längst bak i rummet, till Berg framme vid podiet och konfronterade denne i en urladdning. Han ifrågasatte om Berg hade en aning om att han framför sig hade en skara människor som upplevt något fruktansvärt och att det bland dessa fanns personer som mist sina nära, som var skadade både fysiskt och psykiskt och att ingen av dem hade fått någon hjälp från ambassaden. Han beskrev vad de varit med om, att de fått all hjälp av thailändare, men att den enda hjälp de fått från de svenska myndigheterna var ett möjligt lån av pengar – ett lån av deras egna pengar, inte ens en flaska vatten. Att han skämdes för att vara svensk. Salen fylldes av applåder och flera personer skrek

att han hade rätt.³⁴⁷ Flera intervjuade uppger att stämningen var upphetsad och fientlig.³⁴⁸

Några personer började ringa på mobiltelefoner hem till Sverige och vänner inom den politiska sfären.³⁴⁹

Stellan Berg bröt mötet, då han kände att stämningen blev för hotfull. Han satte sig i en korridor och hjälpte drabbade med lån av pengar och pass.³⁵⁰ Han blev tvungen att sända bud till ambassaden efter mer pengar. En polaroidkamera användes till en början för fotografier till passen, men då bilderna i denna snabbt tog slut, var alternativet för de drabbade att ta sig till ambassaden för att få passen utfärdade och då även ta foton där.³⁵¹ Ambassadtjänstemännen vidtog inga andra åtgärder såsom att registrera de anländande, fråga var någonstans de bodde i Bangkok eller inhämta uppgifter angående om de saknade någon. Tjänstemännen frågade inte om svenskarna var sjuka eller hade fått sjukhusvård. Flera efterfrågade krisstöd.³⁵²

Berg beställde mat och dryck från hotellet, vilket bekostades av ambassaden. Denna åtgärd har han förmodligen inte informerat om, eftersom många drabbade har uttryckt irritation över att det inte var ambassaden som bjöd. De trodde att det var på hotellägarens initiativ och bekostnad.³⁵³

9.2 Volontärers upplevelser

Ambassaden gick snabbt ut på sin hemsida med att man efterfrågade hjälp av frivilliga. Även en lokal TV-station sände ut detta budskap och det fick en stor genomslagskraft.³⁵⁴ Volontärer kom in från måndagen, varav vissa fortsatte ned till Phuket.

I början handlade arbetet på ambassaden främst om att svara i telefon. Anhöriga ringde från Sverige för att få upplysningar om saknade. En del samtal kom också från drabbade personer i katastrofområdena. Volontärer hade ingen information att ge dem som ringde, eftersom de själva inte fått några instruktioner. Informationen kring saknade och överlevande samlades på olika listor.

Redan under söndag eftermiddag gjorde ambassadvikarien Tobias Bergman en rundringning till sjukhus i Phang Nga-området för att få uppgifter om hur många svenskar som fanns registrerade som skadade där, eftersom man hört att Khao Lak var hårt drabbat. Emellertid kom aldrig sådana listor fram till ambassaden, trots muntliga löften.³⁵⁵

Några volontärer på ambassaden upplevde situationen som kaotisk och att personalen var underbemannad. Det fanns ingen ledning eller styrning.³⁵⁶ Volontären Per Kågeby började emellertid organisera de frivilligas arbete under tisdagen och satte ihop arbetsscheman. Han menade att de ledande tjänstemännen vid ambassaden hade blivit uttröttade, då de arbetat oavbrutet sedan de kommit till ambassaden kort efter katastrofen hade ägt rum, och han tog därför över detta ansvar. Han ringde in ett par vänner som var psykologer och som fick till uppgift att möta anländande svenskar utanför glasrutorna. Denna beredskap kunde dock inte upprätthållas hela tiden, och såväl personer som anlände senare i veckan som volontärer har beskrivit hur ambassadpersonalen fortsatte att ta emot de drabbade bakom glasväggen. Inte heller fortsättningsvis uppfattades bemötandet som empatiskt. Kågeby ansåg att schemalaggningen var svår då han försökte pussla ihop volontärer efter kompetens, ålder och syssla och att detta inte alltid lyckades fullt ut. Samme volontär hade hört vissa myndighetspersoner uttrycka sig opassande till svenskarna, men han trodde att sådana kommentarer också berodde på egen chock över situationen.³⁵⁷

Arbetet strukturerades bättre efter några dagar, då ny arbetsledning kom på plats genom Catherine von Heidenstam från UD. Volontärerna fick arbetsinstruktioner, och ett dokument fanns över vad som fick sägas och vad som inte skulle sägas.³⁵⁸

Två volontärer, som till yrket var organisationskonsulter, gjorde ett försök att strukturera verksamheten genom att utarbeta en organisationsplan för ambassaden, vilken de presenterade för tjänstemän i ledande ställning. Ambassaden välkomnade deras förslag. Organisationskonsulterna ansåg att det var fel av ambassaden att inte ha krävt mer hjälp av UD från första början. De ansåg också att den ansvarige chefen starkare skulle ta på sig ledaruppgiften, men endast för den konsulära verksamheten. Uppgifter som hade med själva katastrofen att göra skulle skötas av nedsänd personal från Räddningsverket eller Försvarmakten. De föreslog att sex till sju ”doers” skulle skickas ned, varav fyra eller fem borde vara i chefsbefattning.³⁵⁹

Volontärer som kom till ambassaden i slutet av veckan har beskrivit att organisationen fungerade på ambassaden då det fanns drivna, duktiga personer på plats, men att det fortfarande saknades en tydlig plan för verksamheten. Mycket improviserades fram och

det fanns stort utrymme för volontärerna att ta egna initiativ och ta ett stort ansvar.³⁶⁰

Koordination av flygtransporter

På ambassaden fanns enligt volontärer inga listor över Bangkoks sjukhus, och man hade heller inte gjort någon inventering över hur många och vilka svenskar som fanns på sjukhusen. Däremot gjorde Skandinaviska kyrkan en inventering, där också volontärer bidrog.³⁶¹

Frivilliga fick bland annat till uppgift att koordinera flygtransporter hem samt sjuktransporter till flygplatserna. De bokade in personer som ville åka hem på något av luftbrons plan. De fick göra egna bedömningar av personer som skulle ges prioritet. Ambassaden hade inte information om var svenskarna i Bangkok befann sig, och i vilken grad planen utnyttjades berodde på hur många som hörde av sig till ambassaden och efterfrågade plats.

Frågan angående hur de skadade skulle tas från sjukhuset till flygplatsen bidrog till en konflikt, då en ambassadtjänsteman som ansvarade för transporter ansåg att de skulle ta taxi, medan volontärer menade att ambulanser var att föredra och att dessa skulle ha sjukvårdskunnig personal med. Ambassadtjänstemännen såg inte nödvändigheten i att möta de skadade vid flygplatsen för att hjälpa dem med exempelvis incheckning, medan volontärer försökte få bland andra läkare att möta upp.³⁶²

Synpunkter på arbetet vid ambassaden

Anländande volontärer uppfattade att ambassadpersonalen hade arbetat mycket intensivt under en lång tid och vara trötta. Den stressiga arbetssituationen som rådde gjorde att risken för att göra misstag var betydande.³⁶³

Stämningen bland dem som arbetade på ambassaden uppfattades som bra och folk uppmuntrade varandra. Omsorg gavs till andra i den mån tid fanns.³⁶⁴

Arbetsledningen var bristfällig, och resurser i form av volontärer utnyttjades inte fullt ut. Det förekom att frivilliga med olika yrkeskunskaper som ambassaden uppenbarligen var i behov av, sökte sig till ambassaden och erbjöd hjälp, men erbjudandena fångades inte

alltid upp av ambassadtjänstemännen. Exempelvis erbjöd sig några psykologer att hjälpa till med krisstöd men fick inget gehör för detta förrän efter flera dagar.³⁶⁵ Erbjudanden kom också till UD i Stockholm från frivilliga med relevanta yrkeskunskaper som sade sig kunna åka ned till ambassaden, men UD avböjde hjälpen.³⁶⁶

Vissa personer som uppehöll sig på ambassaden vid nyår uppfattades av volontärer som utnyttjade resurser. En grupp psykologer gavs exempelvis ingen uppgift och åkte därför inte iväg någonstans. Samtidigt rådde enligt några volontärer en stämning bland tjänstemännen att de inte hade några resurser att sätta in. Detta skulle exempelvis vara anledningen till att sjukhusen inte blev inventerade. Volontärer ansåg att de anställda resignerat i stället för att ta tag i situationen och ta in fler frivilliga i arbetet.³⁶⁷

Inga säkerhetsprövningar gjordes av volontärer som anmälde sig. De hade på ambassaden tillgång till behörighetskoder för datorer och passhandlingar med mera.³⁶⁸ Rutinerna på ambassaden tillät också frivilligarbetare att utföra mycket provande uppgifter, som inte borde ha lagts på personer som var oerfarna vid dessa sysslor. En ung kvinna fick uppgiften att försöka matcha foton på omkomna med bilder på saknade personer som skickats från anhöriga i Sverige. Hon arbetade med detta ensam i ett rum i flera dygn.³⁶⁹

10 Sri Lanka

På Sri Lanka befann sig ett relativt stort antal svenska turister. Myndighetschefen för svenska ambassaden i Colombo, Ann-Marie Fallenius, har uppskattat antalet till mellan 500 och 600 personer som åkte med reseföretagen och därutöver även en hel del reguljärresenärer.³⁷⁰ En svensk medborgare avled som en följd av tsunamin.

Vågorna slog in över Sri Lankas kust på söndag morgonen. En turist som befann sig i Matara, som blev hårt drabbat, berättar:

Vi blev fångade i en buss på Matara busstation som låg ut mot havet när jättevågorna kom. Det blev panik inne i bussen och många tog sig ut. Vi såg hur de spolades bort. Vi försökte behålla lugnet och förstod att om vi skulle ha en chans att klara oss måste vi stanna kvar på bussen. Vattnet steg mycket snabbt, bussen skakade och jag kände kraften i vattnet som kom. Jag lyckades hjälpa upp barnen på buss-taket, tappade därefter taget och spolades iväg men lyckades få tag på en pelare. Vattnet nådde nästan upp till halsen på min fru som var kvar inne i bussen. Andra fullsatta bussar välte och snurrade runt som

leksaksbilar men lyckligtvis välte inte vår buss. Trots det klarade sig uppskattningsvis bara 5–6 personer förutom vår familj i vår, från början nästan fullsatta, buss. Efter första vågen kunde vi ta oss upp på andra våningen på bussterminalen. Totalt såg vi tre jättevågor komma, tragiskt nog kunde vi se att mellan vågorna sprang folk och letade efter försvunna anhöriga och överraskades när nästa våg kom, men det fanns inget att göra. Vi försökte att ropa till dem och göra dem uppmärksamma på att vattnet kom igen. Man sa senare att det hade varit sju vågor. Förödelserna var enorm. Matara, en stad som ligger på sydspetsen av Sri Lanka, blev nästan helt isolerat eftersom kustvägarna och järnvägen var bortspolade. Fullständigt kaos rådde; alla affärer stängdes och hotellen likaså, eftersom man var rädd för plundring. Detta betydde att vi inte hade någon mat, vatten, boende eller skydd. Vi hade på några minuter hamnat i en mycket, ja alldeles otroligt besvärlig situation. Vi såg inte till några andra västerlänningar utan var helt utlämnade.³⁷¹

Många svenska resenärer försökte kontakta ambassaden i Colombo via telefon. En drabbad har berättat att de av SOS International i Köpenhamn fick beskedet att allt hjälparbete, evakuering och extraflyg skulle koordineras av ambassaderna. När de ringde till ambassaden fick de höra att de inte skulle åka till Colombo eftersom det skulle ”bli kaos” där.³⁷² En drabbad berättar:

Jag lyckades få låna en fungerande mobiltelefon av en indisk helikopterpilot och ringde då till den svenska ambassaden i Colombo. Jag ville ha en lägesrapport för att bedöma bästa möjliga agerande för att klara oss ur situationen. Jag fick till svar att det var svårt med boendet i Colombo eftersom alla hotell var fullbelagda på grund av det inträffade men jag kunde ju ringa och höra själv när jag kom dit. Några helikoptrar för utrymning hade man inte hört talas om. Hur transportfrågan från Colombo såg ut visste man inte utan man hänvisade mig till mitt flygbolag. För transport inom Sri Lanka sa ambassaden att det går mycket bussar i det här landet. Jag svarade att Matara var i princip isolerat och att det inte fanns några vägar eftersom dessa var bortspolade, att busstationen var ödelagd och telefonerna bara fungerade sporadiskt. Detta borde man veta på ambassaden drygt ett dygn efter olyckan. Det kändes mest som man var till besvär.³⁷³

Många hamnade så småningom på en uppsamlingsplats på Bandaranaike Memorial International Conference Hall i Colombo. De flesta nationer hade etablerat en helpdesk där från och med det andra dygnet. En representant för en researrangör har berättat att samarbetet mellan reseledarna och ambassaden var mycket otillfredsställande. Den 28 december kom det två mycket svårt skadade resenärer, som hade rest regljärt, till uppsamlingsplatsen. De hade

förlorat sina kläder, pengar, pass, försäkringspapper etcetera. Hon kontaktade ambassaden och bad en kvinna där att hjälpa till. Kvinnan svarade att ”vill de ha vår hjälp får de ta sig hit själva”.³⁷⁴ Reseledaren stod på sig och ambassaden sade att de skulle skicka någon till uppsamlingsplatsen. Först under dag tre kom det en kvinna från den svenska ambassaden. Hon krävde att de drabbade som hade förlorat sina pass skulle bege sig ner på stan och ordna fotografier. Hon talade då till människor i badkläder utan pengar. Den svenska ambassaden sade att det var researrangörerna som fick hjälpa dem, inte ambassaden.³⁷⁵ Reseledaren har berättat att ambassadrepresentantens närvaro snarare skrämde upp svenskarna än tvärt om. Hon fick ägna sig åt att lugna resenärerna.³⁷⁶

Reaktionerna från de drabbade när de väl kom fram till ambassaden var ofta att ambassadpersonalen hade liten förståelse för de drabbades utsatta situation och hade liten hjälp att ge. En drabbad berättar:

Trötta, smutsiga, hungriga, törstiga och chockade kom vi till ambassaden på kvällen den 28 december. Allt verkade vara som en vanlig dag på ambassaden precis som om inget hade hänt. Några ändrade rutiner på grund av en liten översvämning var det då rakt inte frågan om. Vi fick sitta och vänta i ett väntrum. På andra sidan en glasdörr satt en dam och åt banan. – Tänk på att vi var mycket hungriga! Efter en lång stund kom en annan dam. Hon pratade i mobiltelefon och verkade mycket upptagen. Vi hörde att hon förde en livlig diskussion med sin familj om vad de skulle ha till middag samma kväll. Efter avslutat samtal vände hon sig till oss och frågade vad vi ville. Atmosfären var inte precis välkomnande; det kändes som vi var till besvär och störde deras rutiner (klockan var ju efter kontorstid). Vi blev inte ens erbjudna en kopp kaffe eller något att dricka. Allra först skulle vi vilja ringa Sverige och våra anhängiga, sade vi. Damen sa att vi inte kunde låna hennes mobil eftersom hon hade överskridit kontot. Vi fick låna en annan telefon inne på kontoret och ringde där våra lättade anhängiga. Vi ringde också vårt flygbolag som direkt kom med raka klara besked vad som gällde. Man garanterade inte plats på nästa flyg men man informerade om vilka alternativ som fanns och om hur vi borde agera. Märkligt att inte ambassaden inhämtade någon information från flygbolagen för att kunna delge andra nödställda. Ett yngre par som var bland de få överlevande från Tangalle var också på ambassaden. De hade förlorat sina pass, pengar och packningar. De fick mot påskrift om återbetalning låna 10 000 rupies (ungefär 700 kr) och hänvisades ut på stan för att leta upp en fotograf och ta passfoto. Med tanke på att en normallön på Sri Lanka ligger på 10–15 kr om dagen skulle det kostat ambassaden ett telefonsamtal och en struntsumma att få dit en fotograf. Man kunde åtminstone ha ringt och gjort klart med en fotograf som hade varit klar och väntat på dem. Ambassaden tyckte att

vi skulle äta på Colombo Plaza för att inte riskera magsjuka. Colombo Plaza är det flottaste stället i hela Colombo med levande musik, vilken kontrast till vår förra måltid, att äta där hade blivit fel så vi åt på annat håll. Vi tänkte att det är en annan värld vi kommit till. En annan familj blev av ambassaden rekommenderade Odel för att köpa kläder. Man vände i dörren och letade upp en klädaffär som bättre matchade deras ekonomiska situation. Ambassaden var i det närmaste tom med stora ytor att sova på. Långa korridorer, stora arbetsrum, jättelika konferensutrymmen som med madrasser och/eller fältsängar hade tillfälligt rymt många människor. Den möjligheten tycker jag att jag borde ha fått information om från ambassadpersonalen när jag ringde från Matara. Familjens planering hade gått så mycket lättare då. Det den svenska ambassaden hjälpte oss med var att vi fick låna en telefon för att ringa till Sverige och till flygbolaget. Detta hade vi klarat utan ambassadens hjälp. Mitt i glädjen över att ha klarat oss helskinnade och i chocken efter våra upplevelser blev familjen besviken, frustrerad och arg på den svenska ambassaden.³⁷⁷

11 Mottagande på Arlanda/Landvetter/Skurup

De första planen med hemvändande svenskar anlände till Arlanda under måndagen. Mottagningsorganisationen var då inte fullt uppbyggd, men under dagarna som följde fanns ett kriscentrum för väntande anhöriga med poliser, psykologer, präster, sjukvårdspersonal, Röda korset med flera på plats.

Känslorna över mottagandet på Arlanda har varit blandade men till övervägande del positiva. Många påpekar dock att den hjälp som väntade på Arlanda borde ha funnits på plats i Thailand. Kommissionen har via hemsidans formulär bland annat fått del av erfarenheter som skildrar mottagandet som de hemvändande svenskarna fick:

- ”Bemötandet på Arlanda var exceptionellt bra. Mottagande redan på flygplanet, lotsning till bagage, registrering av ankomst hos polisen, möjlighet att tala med präst med mera.”³⁷⁸
- ”Mottagandet i Sverige var absurt. Efter att inte ha sett någon vare sig i Phuket eller på Phukets flygplats så fanns det 1 000 frivilliga på plats på Arlanda. Jag blev ärligt talat bara heligt förbannad och ledsen när jag såg uppådet på Arlanda. Hälften var på fel ställe och skulle ha behövts på plats i Thailand.”³⁷⁹

– ”När vi landade på Arlanda fick jag en smärre chock. Det var säkert tjugo personer, psykologer och andra som mötte oss. Jag kände mig skygg och lite överrumplad. Drivor av mat och kläder låg på ett bord. Från att ha levt på nästan ingenting i en vecka till detta överflöd var förvirrande och fick mig att må lite illa. Skicka ned det till Thailand, tänkte jag. Alla poliser var jättesnälla men man kände sig lite som en apa i en bur när alla stod och glodde på en när man kom (men det kändes ändå bra att de var där).”³⁸⁰

– ”Det enda positiva var när vi landade på Arlanda. De stod redo med rullstol och jag bara bröt ihop och var så glad över att vara hemma i trygghet med familjen. De tittade till min fot, mötte barnen med kläder, choklad och gosedjur och var så fantastiskt vänliga och underbara! Jag sade till dem att DE hade behövts därnere i stället! Just det här hade vi behövt därnere i Phuket efter flodvågen!”³⁸¹

– ”Mottagandet på Landvetter torsdagen den 30 december var fantastiskt. Vi fick prata med krispersonal, polis och blev vänligt bemötta i största allmänhet. Vi fick även lite filter och vinterkläder.”³⁸²

– ”Det som vi uppskattade i Stockholm var anhörig/mottagningsrummet som fanns där för oss. Det var ganska skönt att träffa familjen privat innan man blev skickad ut till journalisterna.”³⁸³

– ”Väldigt väl organiserat och oerhört professionellt mottagande på Arlanda. Polis, sjukvård, psykolog och researrangörer. Klockrent.”³⁸⁴

12 Psykiska effekter och psykologiskt stöd i Sverige

En stor andel av de drabbade och anhöriga har känt av psykiska effekter av katastrofen. Kommissionen har inte haft till uppgift att utvärdera det sätt på vilka de blivit omhändertagna, men vill här peka på några personers reaktioner som kommit fram genom drabbades erfarenhetsberättelser och som bör uppmärksammas.

Även personer som inte förlorat någon nära anhörig eller vän kan ha påverkats kraftigt av katastrofen. Många hamnade själva i vågen och kämpade för sina liv, men även personer som på avstånd

bevittnade vågen och dess konsekvenser utsattes för hög psykisk stress. Detta medförde direkta effekter för vissa personer. Exempelvis har en man som kämpade för sitt och sin familjs liv i vågen och där alla klarade sig känt att han i konfrontationen med den oförstående ambassadpersonalen förlorade sin inre balans och överskred gränser som han tidigare hade. Han upplevde sig tidigare som en person som helst håller sig i bakgrunden, men efter katastrofen har han inte längre några stresströsklar. Varje motgång i arbetslivet leder till en total uppgivenhet inför problemet eller till aggression, och han har valt att sluta sin anställning.³⁸⁵

En annan man, vars hustru var försvunnen från honom i sju timmar, fick omkring tre månader efter hemkomsten panikångest och hamnade även i situationer där andra i hans omgivning uppfattade honom som hotfull. Upplevelser och medierapportering som påminner om katastrofen utlöser hans ångestattacker.³⁸⁶ En kvinna som levde i ständig skräck för att dö, ända tills hon kom till Arlanda, fick en månad efter hemkomsten posttraumatiskt stressyndrom och behövde terapi.³⁸⁷ En annan kvinna som blev skadad och trodde sig ha förlorat sin familj, har förföljts av mar- drömmar och har levt med ständigt närvarande minnen av vågen fortfarande mer än ett halvår efter katastrofen.³⁸⁸

Först efter en viss tid har en del personer insett att de behöver professionell hjälp med att hantera och bearbeta chocken efter katastrofen.³⁸⁹ En man kände att livet var bra i början efter hemkomsten men insåg senare att erfarenheterna kommer att följa honom livet ut och att han behöver psykologhjälp under en lång tid framöver.³⁹⁰

Personer som själva varit fysiskt oskadda, men som förlorat nära, ägnade många gånger mycket tid åt att leta efter sina anhöriga på katastrofområdena, i sjukhus och tempel. Dessa personer utsattes för stark stress. Alla har inte fångats upp av omgivningen och fått professionell hjälp. Det har förekommit självmordsförsök innan hjälp satts in.³⁹¹

Det har också framkommit att många personer skjutit upp sorgearbetet efter sina omkomna tills efter identifieringen blivit klar.³⁹² Även personer som skadats svårt har skjutit på chocken och sorgearbetet i tiden. Först och främst har de inriktat sig på att bli fysiskt friska och sedan har de upplevt hur de psykologiska problemen tar sig rum.³⁹³ Detta kan också gälla föräldrar vars barn blivit skadade eller mått psykiskt dåligt efter hemkomsten. De fokuserar

på att få barnen i balans och skjuter upp omsorgen om sin egen hälsa eller tränger undan sina psykiska skador.³⁹⁴

Drabbade personer har funnit att människor i omgivningen saknar förståelse för att de psykiska konsekvenserna för de drabbade tar tid.³⁹⁵ En ung kvinna menar att ingen som inte varit med om vågen kan förstå, trots alla förklaringar.³⁹⁶ Barn som förlorat familjemedlemmar har fått höra av skolpersonal ett drygt halvår efter katastrofen, att ”de måste rycka upp sig.”³⁹⁷

Några erfarenheter av psykologiskt stöd i Sverige

Den hjälp de drabbade av tsunamin fick efter återkomsten till Sverige varierade betydligt. Det förefaller som om det psykologiska stödet fungerade olika väl beroende på vilken kommun eller landsting som personerna tillhört. Många personer anger i de frågeformulär som kommissionen haft på hemsidan att de fått hjälp, men uppger inte om de fått stöd genom kommunal-, landstings- eller privat regi. Andra refererar i positiv tonart till landstinget³⁹⁸ eller till att de blivit erbjudna hjälp av kommunen.³⁹⁹ En familj är oerhört nöjd med och imponerad av hjälpen de fått genom en mindre kommun i Västsverige.⁴⁰⁰ Relativt många uppger emellertid att de inte fått någon hjälp alls⁴⁰¹ och andra att de fått skaffa stöd på egen hand. Ytterligare personer har sökt men har inte fått del av någon hjälp, exempelvis i flera av Stockholms stadsdelsförvaltningar eller kranskommuner.⁴⁰²

Vissa menar att öppenvården eller kommunanställda kuratorer inte haft förmåga att relatera till katastrofen och att de inte fått den vård de varit i behov av. De önskar att dessa personer haft erfarenhet av katastrofer och traumapsykologi.⁴⁰³ En person fick frågan av en läkare om hon varit med om något liknande förut.⁴⁰⁴ Studenthälsan kritiserar i vissa fall för bristande förståelse för behov av stöd.⁴⁰⁵

Psykologiskt stöd har ordnats genom arbetsgivare eller privata försäkringar, och många är positiva till denna hjälp.⁴⁰⁶ Röda korset, Svenska kyrkan och Ersta Diakoni har ordnat samtalsgrupper och också kontaktat drabbade direkt, vilket uppskattats.⁴⁰⁷ En drabbad har sagt att samtalsgruppen som hon tillhör är hennes livlina.⁴⁰⁸ Emellertid har en hel del som fått hjälp genom privata initiativ, inte blivit erbjudna hjälp av kommuner eller landsting.

Personer som upplevde katastrofen i Sri Lanka har mött oförståelse och fått höra att de hade tur som var i Sri Lanka och inte i Thailand.⁴⁰⁹

Anhöriga som följde skadade familjemedlemmar mellan olika sjukhus i Asien upplevde att de när de slutligen anlände till sjukhus i Sverige inte fick någon förståelse för att de själva var i behov av psykiskt stöd. En kvinna vars son slussades runt mellan överfulla sjukhus, där ingen kapacitet fanns för att ta hand om honom, fick på Astrid Lindgrens sjukhus i Stockholm beskedet att sjukhuset skulle skicka henne ett brev med namn på psykologer som hon själv kunde kontakta. Då hon i vrede insisterade på hjälp, fick hon slutligen prata med en psykolog, men har därefter inte fått något uppföljande samtal eller stöd.⁴¹⁰

Det finns kommunala instanser som verkar ha nonchalerat efterfrågan om hjälp åt personer som varit i stort behov av psykologiskt stöd efter att ha förlorat flera anhöriga. Det har i ett fall gällt behov av att upprätta en återkommande verksamhet, praktik- eller lärlingsplats eller någon form av sysselsättning för att viktiga rutiner skulle kunna skapas och upprätthållas. Sådana rutiner fick andra medlemmar ur samma familj genom sjukvården och där pratade man om den stora vikten av rutiner för att katastrofdrabbade ska kunna återgå till ett normalt liv.⁴¹¹

Många drabbade fick av hjälparbetare på flygplatsen eller av polisen då dessa kom på besök i samband med identifieringsärenden, ett papper med en mängd telefonnummer att ringa om de skulle komma i behov av hjälp och stöd. För en del har det dock varit svårt att ta initiativ till en kontakt, trots att de behövde hjälp. De skulle ha föredragit att ha blivit kontaktade av stödpersoner och därmed haft valet att själva kunna tacka nej, ifall det inte var rätt tillfälle. En återkoppling några veckor senare efterfrågas också. Här menar flera att myndigheterna inte skall vara för rädda för uppsökande verksamhet.⁴¹² Vissa har också upplevt att behovet av psykologisk hjälp uppkommit senare och att de då gärna sett information om hjälp och samtalsgrupper. Det bör emellertid tilläggas att några anser sig ha fått för många förfrågningar om hjälp i det allra första skedet efter hemkomsten.⁴¹³

Flera personer påpekar det negativa i att det finansiella stödet för psykologisk hjälp dragits in under våren, eftersom många personer först flera månader efter katastrofen drabbats av dess efterverkningar i form av exempelvis ångest. En kvinna fick erbjudanden av präster och psykologer i överflöd direkt efter hemkomsten när hon

inte behövde hjälp. Hon hade i istället behövt detta stöd efter beskedet om att hennes anhöriga omkommit.⁴¹⁴

Drabbade som förlorat anhöriga efterfrågar en personlig kontaktperson hos myndigheterna, så att de slipper bli slussade till olika personer för vilka de upprepade gånger måste berätta om sina erfarenheter. Myndigheterna borde även ha beredskap för personer som ringer in och saknar anhöriga och då kunna erbjuda en kontaktperson. För en person i kris behövs hjälp med vardagen och att komma igenom byråkratin.⁴¹⁵

Det har framkommit att personer som förlorade flera eller samtliga i sin familj har behov av andra former av gruppstöd än genom de etablerade Posom-grupperna. En man som förlorade samtliga familjemedlemmar har samlat en grupp mycket hårt drabbade personer, vilka vid mötena får stöd och hjälp av ”mentorer”. Dessa är personer som mist sina familjer i olyckor för 10–15 år sedan och som står som bevis för att det går att komma vidare och finna nytt innehåll i livet. Då gruppens medlemmar kommer från skilda delar av landet blir kostnaderna för resor betydande. De efterfrågar ett mer flexibelt ekonomiskt stöd än det nuvarande.⁴¹⁶

Ett par personer som förlorade sina respektive familjer i vågen har bildat en sluten Internetbaserad sajt, ”Vi som finns”. Endast personer som förlorat nära familjemedlemmar har tillträde till det slutna forumet. Ett öppet forum har även skapats till följd av en stor efterfrågan från exempelvis far- och morföräldrar. Sajten ger möjligheter att få och ge röst och till samtal mellan människor under dygnets alla timmar.⁴¹⁷

13 Identifiering

De flesta personer som tagit upp identifieringen av de omkomna har uttryckt att de är mycket nöjda med polisens professionella hanterande. En man bedömde dem som empatiska och korrekta. Han fick också information och en fortsatt möjlighet till kontakt om han skulle ha fler frågor.⁴¹⁸ En familj säger att polisen klarade sin uppgift på ett bra sätt, trots att det var tungt även för dem.⁴¹⁹

En kvinna fick emellertid beskedet att hennes dotter var identifierad på en mobiltelefon då hon körde bil, vilket hon inte uppskattade.⁴²⁰ Någon har också fått beskedet om att en anhörig hittats, men den person som polisen uppgav var en annan person i

familjen än den som saknades.⁴²¹ Ytterligare en man blev aldrig kontaktad av någon officiell person angående att hans son blivit identifierad utan fick höra det från sin före detta hustru.⁴²²

Några personer påpekar polisens ovilja att informera om syftet med att de vid vissa tillfällen ringt upp och frågat om exempelvis vilka kläder de omkomna hade på sig, trots att de anhöriga lämnat utförliga beskrivningar i tidigare skede. De skulle inte ha blivit lika upprörda om de förstod anledningen till att de kontaktades.⁴²³

För personer som förlorade flera anhöriga kan tiden mellan identifieringsbeskeden bli mycket krävande. En kvinna hade gärna skrivit en fullmakt för att få dödsbeskeden samlade till ett tillfälle när alla i hennes familj var identifierade. Hon hade föredragit att familjen på så sätt varit samlad.⁴²⁴

Informationen kring identifieringen har av många ansetts som bristfällig. Olika instanser har exempelvis gett motstridiga uppgifter. En kvinna som förlorat flera barn hade läst en artikel om hur tänderna hanterades på de omkomna för att DNA-prov skulle kunna tas, och fick olika besked hos Rikskriminalen och Räddningsverkets personal i Phuket om vilka rutiner som gällde.⁴²⁵ Eftersom informationen från polisen och konsulatet ansågs dålig, bildade nio personer som samtliga saknade barn efter vågen, en förening: "Föreningen för saknade barn i tsunamin." Föreningen och dess kontakter har öppnat dörrar till Regeringskansliet, vilket i sin tur bland annat har resulterat i ett veckobrev med information från konsulatet i Phuket om arbetet med identifieringen.⁴²⁶ Veckobreven har givit andra personer som också saknar anhöriga en viktig livlina att hålla sig fast vid i tillvaron.⁴²⁷

Flera personer har också efterfrågat en kontaktperson hos polisen som skulle ringa upp den anhörige och berätta hur arbetet fortlöpte. Även om det inte fanns någon ny information, vore kontakten viktig.⁴²⁸

Även UD borde kunna bistå med en kontaktperson som kontinuerligt tar upp kontakten och informerar om UD:s arbete med frågor som rör exempelvis identifieringen.⁴²⁹

En kvinna som förlorade flera barn beskrev vikten av respekt för de omkomnas kroppar. Det är mycket betydelsefullt att ID-personalen handskas försiktigt med hennes barn och att de ser dem som personer som de måste ta väl hand om.⁴³⁰

En kvinna pekar på vikten av att kontrollera att upprättade rutiner och kontakter med anhöriga hålls när det gäller generalkonsulatets hantering av omkomna. Ett allvarligt misstag begicks

då Räddningsverkets personal inte kontaktade kvinnan i samband med att hennes ene son identifierats och skulle kremeras i Thailand. Då kvinnan fick kontakt med verket, fick hon upplysning om att hennes son skulle kremeras två timmar senare eftersom "en annan liten pojke då skulle kremeras och de tyckte att det passade bra att ta kvinnans son samtidigt". Rutinen är att en tidpunkt för kremering sätts i samförstånd med den anhörige.⁴³¹

Mottagningen av de omkomna på Ärna militärflygplats utanför Uppsala har av många varit uppskattad.⁴³² Men ceremonin har inte varit problemfri för andra. Personer som bor långt från platsen har uppfattat såväl en personlig som en ekonomisk stress av ceremonin.⁴³³ Personer som har flera familjemedlemmar som omkommit kan känna en personlig press av att närvara vid samtliga om de besökt ceremonin en gång. Det har inte alltid framkommit till de drabbade att de kunnat välja att möta sina hemkomna i sin hemstad.⁴³⁴

Några anhöriga har fått hjälp av volontärgruppen Tsunami Souls, vilken är en Internetbaserad global förening som sammanställer detaljbilder av kännetecken på de omkomna. Bildarkivet som används är en kopia av det material som de thailändska myndigheterna lade ut på nätet under en begränsad tid.⁴³⁵

14 Händelseförloppet i Sverige

Tidigt på annandagens morgon kom de första samtalen och SMS:en från drabbade till anhöriga hemma i Sverige om att en naturkatastrof hade inträffat i Asien. Reaktionen från många av dem som mottog dessa samtal var att direkt informera UD om vad som inträffat. Redan vid femtiden på morgonen väcktes en man av ett telefonsamtal från sin son, som ringde från Phi Phi-öarna och meddelade att det hänt en katastrof. Mannen ringde till UD:s journummer klockan 05.30 och vidarebefordrade meddelandet. Han ringde därefter tillbaka till UD vid ett flertal tillfällen för att få mer information om vad som hänt och uppdaterade tjänstemännen om situationen på platsen, då han fick kontinuerlig information via sin son. Vid ett senare samtal till UD:s jour klockan 07.30 uppgav tjänstemannen som svarade att de inte hade någon information eller vetskap om katastrofen. Mannen ringde även till ambassaden i Bangkok. De hade vid tidpunkten en telefonsvarare på som

önskade God Jul och Gott Nytt År.⁴³⁶ Flera av dem som ringde UD under dagen och följande dagar gjorde det utan framgång. Det gick inte att komma fram på grund av att telefonväxeln mycket snabbt blev blockerad av att endast ett fåtal handläggare fanns på plats för att ta emot de många inkommande samtalen.⁴³⁷

14.1 Behovet av information

Behovet av att få ytterligare information om katastrofen var mycket stort hos anhöriga. Via text-tv under söndagen lämnades ett telefonnummer ut till UD där framkomligheten snabbt blev mycket begränsad. En morfar som sökte information om sitt vuxna barnbarn valde att ringa direkt till UD:s vakthavande tjänsteman. Denne sade sig inte kunna lämna någon information om situationen i Thailand på grund av att han inte hade någon vetskap om vad som hänt.⁴³⁸ Flera av de anhöriga sökte och efterlyste sina saknade på olika hemsidor⁴³⁹ samt via svenska och utländska media⁴⁴⁰. Vid nyhetssändningarna under söndagen gick UD ut med ett telefonnummer dit anhöriga kunde ringa och anmäla saknade. Ett par som förgäves försökte kontakta sin son ringde direkt till det uppgivna numret, men först vid 19.30 på kvällen kom de fram.⁴⁴¹

Flera anhöriga skickade e-post och fax till alla tänkbara kontakter däribland till UD, Rikskriminalpolisen, reseföretagen, sjukhusen och hotellen i Thailand. Vissa familjer upprättade ”sambandscentraler” där man delade upp uppgifterna att ringa till UD, reseföretagen, SOS-International, ambassaden i Bangkok, svenska konsulatet med flera. Flera såg även till att det alltid fanns en inkommande telefon som var ledig i händelse att UD skulle återkomma med upplysningar om saknade eller annan relevant information.⁴⁴² En del somnade med telefonluren i handen, då de väntade i timtal i UD:s telefonkö.⁴⁴³

De som kom fram till UD efterfrågade information om vad som hänt samt ville lämna personuppgifter på anhöriga som de saknade. De ville främst få information om katastrofens omfattning, familjemedlemmars och vänners tillstånd och senare även ha information angående organisation av hemtransporter av skadade och avlidna samt identifieringsfrågan.

Många upplevde bristen på information som UD lämnade ut den första tiden som mycket frustrerande.⁴⁴⁴ Men det finns också enstaka exempel på motsatsen. En kvinna fick information om Khao

Lak direkt från ambassadör Hafström. Hon hade hans mobiltelefonnummer eftersom han hade lånat ut telefonen till skadade på sjukhus, så att de kunnat ringa hem till anhöriga. Den 27 december ringde hon upp honom. Efter att ha frågat om hon verkligen ville veta hur det var, svarade han: ”Hela Khao Lak är borta. Det är liklukt överallt och tusentals döda.” Kvinnan upplevde Hafströms bemötande som mycket bra.⁴⁴⁵

14.2 Information till listorna

Angående listhanteringen har flera uppgivit att de fått lämna samma information vid varje tillfälle som de ringde till UD: namn på den/dem de saknade, ålder, vistelseort, om de åkt reguljärt med charter eller var ”backpackers” samt namn och telefon till anmälarer. Många upplevde brister i organisationen hos UD vad gällde hanteringen av informationen som lämnades och även sammanblandning av personuppgifter förekom.⁴⁴⁶ Det inträffade att UD-tjänstemän ringde upp och bekräftade att anhöriga fanns med på saknadelistan; därefter ringde andra tjänstemän och frågade om de fortfarande var saknade. Motsatt information gavs också; att personer var välbehållna, vilka sedan visade sig ha omkommit.⁴⁴⁷ Detta skapade i sin tur mer stress och nervositet för de redan oroliga anhöriga. Flera upplevde att deras uppgifter inte togs emot på ett professionellt sätt.⁴⁴⁸

En man fick under onsdagen besked från vänner till hans son, som pratat med en UD-tjänsteman, att hans son med flickvän och dennes familj var välbehållna. Tjänstemannen hade talat om att han hade tagit emot ett fax där det stod att alla var välbehållna. Vid cirka sju tillfällen kontrollerade de anhöriga uppgifterna med UD för att försäkra sig om att det verkligen stämde. Därefter åkte de ut till Arlanda för att invänta sina släktingars ankomst. De väntade i skift i tre dagar. Någon information om passagerarna på hemvändande plan kunde inte ges ut. Vid telefonkontakter med UD under torsdagen fick de olika besked angående sina anhöriga. De sades vara välbehållna, återfunna, på sjukhus och till sist saknade. När de påpekade för en tjänsteman att det inte var någon ordning på informationen som lämnades ut, svarade handläggaren att det var 10 000 lappar överallt. Sedermera visar det sig att flera av deras anhöriga var avlidna.⁴⁴⁹

Ett flertal har uppgivit att kontakterna med UD var mycket märkliga och flera har återgett underliga utsagor från tjänstemännen. Exempelvis ringde en man till UD under måndagen för att anmäla sina släktingar som saknade. Då han började räkna upp namnen på dem, blev han avbruten av tjänstemannen med orden att hur många namn som helst kunde de inte ta emot.⁴⁵⁰ En kvinna som ville anmäla sin dotter som saknad fick till svar: ”Spara dina tårar tills hon kommer hem, hon kommer att behöva din hjälp.” Sedermera visade det sig att hennes dotter omkommit.⁴⁵¹ Fortfarande på måndagen uppfattade inringande ett ointresse för uppgifter som ville lämnas angående Asien-resenärer. När en kvinna fick uppmaningen av sin sons resebolag att ringa UD och efter lång väntan i kö kom fram till en tjänsteman fick hon till svar att det var bra att han var hemma, men inga uppgifter togs emot.⁴⁵²

Det förekom också att UD-tjänstemän själva påpekade, när anhöriga ifrågasatte information angående sina släktingar, att det inte gick att lita på uppgifterna från departementet.⁴⁵³

Flera av de anhöriga som ringde UD har uppgivit att de önskat en återkoppling på sina samtal, helst från en och samma person. De ville att denne återkommande skulle informera om vad UD gjorde och vilka planerna på insatser var.⁴⁵⁴ Ett flertal har erfarenhet av att UD lovade att ringa tillbaka men inte höll det löftet.⁴⁵⁵ Men det finns också personer som påpekar att de möttes av både förståelse och medkännande av UD-handläggarna som svarade i telefon och tog deras uppgifter.⁴⁵⁶

14.3 Anhörigas resor till Thailand

Några av dem som försökte nå UD och som inte lyckades komma fram eller som inte fick den information som de eftersökte, beslutade sig för att själva resa till Thailand och leta efter sina släktingar och vänner eller för att finnas tillgängliga som stöd för dem som befann sig på sjukhus. En man sökte efter information om katastrofen och en saknad syster bland annat hos UD och Räddningsverket men fick ingen. Mannen och hans bror beslutade sig då för att resa ned till Thailand. De sökte systemen bland listor vid Provincial Hall i Phuket, på sjukhusen, på uppsamlingsplatser och på konsulatet vid Pearl Village Hotel. De letade bland de avlidna vid templen utan att finna henne. De reste hem och fortsatte sitt sökande med hjälp av Internet. På en sida där det fanns foton

på avlidna samt deras smycken, klockor etcetera fann de sin syster.⁴⁵⁷

En kvinna vars vänner saknades för till Thailand efter det att vännernas familjer förgäves hade försökt få kontakt med UD. Kvinnan fann relativt snabbt sina omkomna vänner när hon var på plats, men fick arbeta hårt med att få dem hemtransporterade.⁴⁵⁸

En morfar och far försökte förtvivlat nå sina släktingar i Khao Lak och få information från ambassaden och UD. Han bokade en resa till Phuket på måndagen, men vid avresan fann man att giltighetstiden på hans pass gått ut 1983 och han kom inte med flighten. Han reste dagen efter. På plats gick han igenom sjukhus, uppsamlingsplatser samt letade i listor efter sina anhöriga. Han sökte i två veckor, innan han reste hem. Det visade sig senare att alla hade omkommit i katastrofen.⁴⁵⁹

14.4 Mottagande på flygplatserna ur de anhörigas perspektiv

På *Arlanda* byggdes snabbt en organisation av olika aktörer upp för att ta emot de hemvändande skadade och chockade resenärerna från Thailand. Det upprättades även ett kris- och anhörigcenter för oroliga släktingar och vänner som väntade på Arlanda på att ta emot de hemvändande. Det kunde bli en lång väntan i ovisshet, ibland i flera timmar och för somliga i flera dagar. I kriscentret fanns det stundtals hundratals människor som var där för att hjälpa anländande och väntande. Bland annat fanns personal och frivilliga från Röda korset, representanter för försäkringsbolag, flygbolag, researrangörer med flera. Stödet till dem som väntade kunde vara att agera medmänniska, att någon pratade med dem och hjälpte till med att få fram information som de efterfrågade. Det fanns även stöd i form av gratis hotellrum, filtar, madrasser samt hygienartiklar med mera. Filtar och kramdjur delades i huvudsak ut till de ankommande. Insamlingen av allt detta material sköttes både av etablerade stora organisationer som Röda korset och av små frivilliga, exempelvis insamlingsstiftelsen Ängeln.

Planeringen av kriscentrat på Arlanda kritiserar av ett par frivilliga som till vardags arbetar som socialarbetare och polis. De anser att det den 28, då de anlände till flygplatsen, fanns bra hjälp för de drabbade men inte för de anhöriga. Personal från Luftfartsverket som försökte vägleda de anhöriga hade ingen erfarenhet av

krisstöd och tog inte initiativ till kontakt med de anhöriga. Volontärerna hjälpte personer som var i behov av stöd och ringde också in personer med erfarenhet och kunskap om krishantering för tiden fram till den 6 januari. De tror också att anhöriga som varit i stort behov av hjälp inte uppmärksammades och att frivillig personal som skulle hjälpa drabbade som anlände inte var tillräckligt förberedda. De anser också att det fattades en länk från mottagningen på Arlanda till hemkommunerna där det fortsatta hjälparbetet skulle ske.⁴⁶⁰

Det fanns även UD-personal på plats. En man uppger att de efter tre dagars orolig väntan på flygplatsen träffade en tjänsteman från UD. Trots att denna måste ha sett i vilket dåligt skick de befann sig i, uppträdde hon utan förståelse. Utan att våga möta deras blickar sade hon att hon inte kunde hjälpa dem. Hennes uppträdande gentemot dem gjorde mannen så upprörd så att han var tvungen att gå därifrån.⁴⁶¹

Landvetter hade en liknande organisation uppbyggd. Till flygplatsen kom evakueringsflyg direkt från Thailand eller via Arlanda. Det kom även drabbade med inrikesflyg från Arlanda, andra flygplatser eller med ankommande flyg från andra länder. På *Sturup* fanns under en kortare tid frivilliga från Röda korset på plats. Därefter beslutade myndigheterna att ta emot resten av anländande på *Kastrup*. Där samarbetade både det svenska och danska Röda korset med att ge medmänskligt och materiellt stöd.

14.5 Erbjudanden om frivilliga insatser

Många personer ringde och erbjöd sig att hjälpa till som frivilligarbetande i Thailand. Dessa personer ringde såväl UD som polisen och olika frivilliga organisationer, vilka i sin tur hänvisade till varandra.⁴⁶² En stor frustration uppstod hos dem som önskade hjälpa till, men vars insatser inte kunde tas om hand. Vissa åkte då själva till katastrofområdet och letade sig fram till uppgifter på plats. En kvinna med erfarenhet som psykolog och psykoterapeut kände att hon kunde göra en insats. Från och med måndagen ringde hon samtliga hjälporganisationer och erbjöd sina tjänster. Hon ringde också UD, stadsdelsnämnder, reseföretag och SOS International, som alla antecknade hennes namn. Röda korset erbjöd henne att gå ut med insamlingsbössa, vilket hon gjorde i 4–5 dagar. Till slut reste hon ned själv.⁴⁶³

Från den 11 januari tog Röda korset och andra organisationer emot spontana erbjudanden om hjälp via en nyuppförd hemsida, som de gemensamt tagit fram för att på sikt uppbygga kontakter för frivilligarbete. Röda korsets organisation arbetar efter en policy där i princip all personal som de skickar ut, tidigare har utbildats inom organisationen, detta för att garantera en hög kvalitet på hjälparbetet. Röda korsets tillämpade denna policy även när personal skickades ned för hjälparbetet i Thailand.

Det fanns ingen organisation för att ta hand om de anhöriga som kom till konsulatet på Pearl Village Hotel för att söka efter sina släktingar och vänner. En ideell förening, Tsunami Victims Aid Initiative, TVAI, fyllde detta vakuum.⁴⁶⁴ Föreningen syftar till att stödja personer som på olika sätt drabbades av tsunamin, och bildades dagarna efter katastrofen. En kvinna med kontakter vid ett av de stora reseföretagens hotell vid Surin Beach på Phuket kontaktade företaget som erbjöd plats för verksamheten vid hotellet. Hon samlade sedan via kontakter ett antal erfarna volontärer, bland andra erbjöd sig en svensk läkare med praktik på samma strand att hjälpa till. Personalen stödjer drabbade och anhöriga genom att bland annat besöka katastrofområdena tillsammans med dem, ge stödsamtal, ordna andakter och minnesceremonier.⁴⁶⁵

15 Förändrad bild av Sverige?

Många drabbade säger att deras bild av Sverige har förändrats efter katastrofen. Några uttrycker att de skäms för att vara svenskar.⁴⁶⁶ En kvinna säger att UD och regeringens brist på handlande har fått henne att vilja flytta från Sverige. Hon har aldrig känt sig så utlämnad och besviken tidigare.⁴⁶⁷ En man pekar på att hans tilltro till myndigheternas förmåga att hantera krislägen är i botten, efter Palmemordet, Estonia och tsunamikatastrofen.⁴⁶⁸

Några har ställt sig frågor angående vår nationstillhörighet. En kvinna uttrycker det som att hon vill vara stolt över att vara svensk, men att känslan har fått sig en knäck. Hon frågar sig vad för land hon tillhör. Hon betonar att det inte handlar om att svenskarna har gjort sig beroende av att andra tänker för dem, utan om ett urbehov av att känna att man har en familj i vid mening som bryr sig, att känna sig bekräftad trots att man hamnat i kris. Hon menar att hon kan godta att man från svensk sida inte hade tillräcklig kapacitet att

göra något åt en situation, om man bara hade brytt sig och inte intagit en så kall attityd.⁴⁶⁹

En man frågar sig vad samhället är till för och anser att ledningen för landet måste vara klar över vad samhället ska skydda.⁴⁷⁰

Det finns de som kräver en offentlig ursäkt från makthavarna. Vissa vill ha ursäkten för att själva kunna gå vidare och släppa sin vrede över makthavarnas oförmåga att se sina egna brister. De vill att ledarna tar ansvar för att de inte kom till platsen förrän sent och att de inte skyller ifrån sig.⁴⁷¹ En del menar att det är mänskligt att fela, men att det är viktigt att kunna erkänna misstag. En man anser att det är kränkande att inte landets högsta politiska ledning kan medge sina misstag.⁴⁷² En kvinna påpekar att man från skolåldern lär sig ta ansvar och rättar till fel om det går. Går det inte, erkänner man detta.⁴⁷³

En man påpekar att det inte var någon som tog ansvar. Han tror inte att något land kunde hantera situationen riktigt snabbt, men man kan vara ödmjuk och ärlig, säga att det blev fel i stället för att försvara sitt beteende. Allt sköts över på honom själv, en person som var skadad och traumatiserad, att hantera situationen. Han hade haft en tro att hans land, med hjälp av hans skattepengar skulle ha ställt upp.⁴⁷⁴

En man pekar på sitt tappade förtroende för myndigheterna och menar att katastrofen har exemplifierat en paragrafstyrd och inflexibel byråkrati. Utan att vilja gradera trauman och sorg, undrar han om det kan finnas så många värre saker än att förlora sin familj. Om man i ett sådant läge inte kan få psykosocialt stöd från samhället, när ska man då få det?⁴⁷⁵

Många frågar sig varför Sverige tog sådan tid med att komma till undsättning. Andra länder klarade av att ge sina medborgare stöd fortare.⁴⁷⁶ Även skräcken för att bli lämnad utan hjälp återfinns bland berättelserna. För en familj var den största skräcken inte att de visste att de skulle dö i vågen, utan dyggen därefter, då de försökte hålla sig vid liv men ingen kom till undsättning.⁴⁷⁷ Den svenska handlingsförklaringen var för en man nästan värre än katastrofen.⁴⁷⁸

Rekrytering

Flera tar upp rekryteringen av personer till tjänster inom utlandsmyndigheterna.⁴⁷⁹ Experter och myndigheter som kommer till ett katastrofområde, vare sig det är i Sverige eller utomlands, måste veta hur de ska handla i olika situationer och kunna bemöta drabbade och frivilligarbetande som är först på plats.⁴⁸⁰ Flera har också påpekat att det inte alltid var rätt personer som skickades ned från Sverige. Det går inte att skicka ner alla personer som ställer upp som frivilliga. Vissa nedsända UD-tjänstemän har exempelvis inte varit kapabla att handha situationen och möta människor i kris.⁴⁸¹

En man har beskrivit en situation genom vilken han vill exemplifiera det svenska agerandet under katastrofen: På Kastrup under nyårsdagens morgon försökte volontärer ordna mat åt 35 svenskar som kom med luftbroinsatsen och som skulle vänta fem timmar på sitt anslutningsflyg. Men det blev ingen mat, eftersom volontärerna inte kunde få besked från UD angående vem som skulle betala för den.⁴⁸²

Ett fåtal personer som vänt sig till kommissionen har emellertid menat att man inte kan förvänta sig att samhället ska ta hand om allt. Skulle det finnas en organisation som åker runt i världen vid katastrofer? Visst hade det varit underbart med en busslast specialister, men nu kom de inte och man fick som privatperson handla själv, anser en man. Han menar däremot att det visades en stor medmänsklighet i samband med katastrofen. Hjälp kom från alla håll, såväl från thailändare som från andra svenskar. Han tycker att situationen har fått honom att tro på mänskligheten. Folk öppnade sina hjärtan och alla som drabbades knöts samman.⁴⁸³ En kvinna som förlorade flera anhöriga sörjer dem och är ledsen över det inträffade, men tycker inte att hon kan klandra regeringen för det. Hennes anhöriga ville åka till Thailand och visste att det fanns risker. Naturen kan man inte rå på och hon menar att media försöker sprida och förstärka en föreställning om att vi i Sverige är osårbara.⁴⁸⁴

16 Tacksamheten över frivilliga insatser

16.1 Den thailändska hjälpen

Många är de skildringar som kommissionen tagit del av som beskriver den stora tacksamhet som åtskilliga svenskar känner över den generösa thailändska hjälpen. Flera har beskrivit att den enda hjälp de anser sig ha fått är från volontärerna och den thailändska lokalbefolkningen som på ett osjälviskt sätt ställt upp med gratis transporter, mat och dryck, boende, kläder med mera.

En man har återgett hur han och hans familj satt på ett berg och thailändare kom dit med varm mat – kycklingbröst, ris och drick-yoghurt. Han hade gett sig själv ett löfte tidigare under katastrofdagen att aldrig mer besöka Thailand. Åtskilliga gånger under evakueringen från Koh Lanta via Krabi till Bangkok fick familjen hjälp av lokalbefolkningen. Bland annat fick han ringa hem till Sverige gratis. En thailändsk statligt anställd fiskare skjutsade honom fram och tillbaka till en bank. Personalen på banken meddelade att de tyvärr inte kunde hjälpa honom med att transferera pengar då de inte var knutna till Western Union men erbjöd honom pengar ur egen plånbok. När en thailändsk kvinna önskade mannen och hans familj lycka till och avslutade med att säga: Please come back! svarade han: Självklart, självklart kommer vi tillbaka!⁴⁸⁵

En kvinna berättar hur jobbigt det var att komma hem efter katastrofen, men att all den hjälp och värme som hon fått från thailändarna har underlättat. Tacksamheten och viljan att återgälda hjälpen är stor.⁴⁸⁶

Nedan följer några utdrag om tacksamheten gentemot den thailändska befolkningen.

– ”När första vågen drog sig tillbaka stod jag naken utan en tråd på kroppen, jag bad en thailändare om ett par byxor och utan att tveka gav han mig ett par shorts. När vi kämpade oss upp mot bergen möttes jag av en thailändsk kvinna som gav mig sin enda vattenflaska. Strax innan vi kom till toppen av berget vinkade en familj in oss till deras hem där dom tog hand om oss hela natten. De lagade mat över öppen eld då all el var utslagen. Min sänggranne på sjukhuset var en thailändare som hade hela sin familj bredvid sig hela tiden. Hans dotter gav mig frukt och även juice. Jag är oändligt tacksam för dessa insatser och den medmänsklighet som visades mig i denna svåra stund.”⁴⁸⁷

– ”På sjukhuset i Phang Nga var det många frivilliga som hjälpte till. Den inhemska befolkningen gjorde mest! Ställde upp långa bord med mat, vatten, kläder, kom upp på avdelningarna med mat, vatten, tandborstar, kammar, flipflop-tofflor m.m.”⁴⁸⁸

– ”Att se alla frivilliga thailändare kasta vad de hade för händerna och bara se till att hjälpa alla, är något jag aldrig kommer att glömma.”⁴⁸⁹

– ”Dottern fick hjälp direkt av några thailändare. De spolade av henne, gav henne kläder och mat. De visade henne vart hon skulle springa. Jag fick plats i en bil som tänkte köra oss till sjukhuset i Takua Pa men som fick vända och åkte upp i bergen i stället. Det visade sig vara ett nybygge där många samlades så småningom. Efter bara någon minut kom en thailändsk kvinna och penslade mina sår med jod.”⁴⁹⁰

16.2 Volontärernas insatser

Kommissionen har även tagit del av många berättelser där skadade och drabbade på olika sätt skildrar hur fantastisk volontärernas insats i samband med katastrofen var. På plats fanns bland annat charterresenärer, reguljärt resande, backpackers och svenskar boende i Thailand som iklädde sig rollen som frivilliga hjälparbetande. Läkare, sjuksköterskor, brandmän som själva befann sig på semester gick in i sina yrkesroller och hjälpte till.⁴⁹¹ Privatpersoner som turistat på annan ort avbröt sina semestrar och reste till katastrofområdet för att bidra med sin hjälp.⁴⁹² En man har beskrivit hur alla hjälpte alla direkt efter katastrofen; det verkade inte finnas några gränser för vad människor var beredda att göra för att hjälpa till i den akuta situationen. Alla som hade något delade med sig.⁴⁹³ En annan man önskar han kunde tacka alla volontärerna; de är hjältar. De fanns där, de lyssnade, de hade en vilja att förstå och hjälpa till, trots att det ibland fanns språkbarriärer. Volontärerna hanterade ett organiserat kaos. Alla fick uppmärksamhet, trots att många av volontärerna var mycket slitna.⁴⁹⁴

DEL 2 Enskilda personers berättelser

Brev från Lena Krantz

Den förmiddagen spelade Irma och Peter biljard längre in i resorten. Loa och jag hade tagit en lång promenad på stranden och när vi kom tillbaka ville Loa vara kvar och jag gick för att hämta Irma och Peter samt lite strandsaker. Efter en stund kommer Loa och vill spela med Irma och Peter. Jag går och sätter mig i en strandstol högt upp. Stranden var i olika nivåer och jag satt ovanför en cementserad vall där det fläktar skönt och man har en vid utsikt. Tidvattnet gick ovanligt långt ut och jag pratade med en kanadensisk kvinna om hur stora förändringar det kan bli med tidvattnet när det är fullmåne, vilket det var. Jag skönjer att horisonten blir vit. Det vita visar sig vara en våg och vi talade om att det var väldigt vad tidvattnet kommer. Jag ser svart rök från tre båtar som kör för fullt. Båtarna försvinner i vattnet. Det samlas folk och någon säger något om en jordbävning. Jag springer upp för att hämta de andra för jag tror bara att det är en stor våg och aldrig att den ska nå den höga stranden. När jag kommer till biljarden springer jag tillbaka för jag tänker att jag skall hämta min väska med kamera i. Jag ser en båt på stranden som kastas omkull av vågen. Jag hinner inte längre än till en cementserad duschstång vid poolen. Jag håller fast mig allt vad jag orkar och jag kan inte hålla mig kvar. Vattnet kommer med oerhörd kraft, det var som på film. Jag slungas bakåt och är plötsligt under vattnet. Det var ett ögonblick då jag inte minns något. I vattnet sen förstår jag att jag har åkt under en bungalow. Jag bara far runt som i en tvättmaskin. Jag tänkte att nu är det kört. Jag tänkte att det blir inte mer nu. På något sätt samlar jag mig och tänker att jag måste skydda mitt huvud. Jag tar mig upp bakom en bungalow, jag vet inte vilken för jag har förts långt in, och jag hinner ta ett andetag innan jag sköljs med igen och ner under vattnet. Det finns inget att hålla sig i och vattnet var så starkt och det kom delar av väggar och golv från sönderslagna bungalows. Samma sak händer tre gånger. Jag trodde att Irma och Loa hade råkat ut för samma sak och jag såg deras små huvuden fara runt i vattnet i mitt huvud. Hela min kropp skrek efter dem. Jag visste att de inte skulle klara sig – den vetskapen och smärtan i min kropp

ger mig kraft – jag måste rädda dem! Vattnet rör sig nu mer snett och jag får tag i en palm. Jag ser människor längre in som står på något högt och jag skriker: ”Min familj, har ni sett min familj! Pratar någon svenska!” Och sedan på engelska och det lilla jag kan på thai. Det fastnade plankor och bråte vid palmen och vattnet är så strömt att jag inte kan ta mig runt palmen. Jag vågar inte vara kvar. Kylskåp och TV-apparater kommer farandes tillsammans med bungalowdelar. Jag släpper palmen och tar mig till ett betonghus som står. Där är en man som försöker få mig med sig in mot torra land. Jag vill inte, jag måste leta efter de andra. Jag får hans flytväst framför mig, mot stranden är ett tvåvåningshus och det står en man på andra våningen. Jag skriker åter efter min familj. Jag känner att jag inte vill vara rationell och klok. Jag vill skrika ut min smärta, hur mitt hjärta håller på att gå sönder. Jag ser simfenor som ligger och flyter som jag tar. Jag tänker att det är bra när jag skall leta eftersom vattnet är så strömt. Jag tar ett steg, första gången jag sätter ner fötterna, det gick till midjan, mannen i huset säger: ”Gå inte du kan skära dig.” Jag har flytvästen på mig och föser mig över till huset. Jag springer upp på andra våningen, ser en man med svarta badbyxor, tror det är Peter och skriker. Det är inte han. Jag ser biljardhyddan med rasat tak. Jag ser att vår bungalow står. Mannen säger: ”Kanske är de där,” men jag visste att de inte var där. Övervåningen på huset är helt torr, jag ser en massa par skor och jag tänker att jag skall ta på mig ett par eftersom jag inte har några och jag skulle behöva skydda fötterna när jag skall leta. Men jag såg bara ett stort par och ett litet och på något sätt hann jag inte. Från balkongen ropar jag till dem jag ser, det är inte så många där, ner för trapporna och jag vet inte vad jag skall göra. Hur skall jag kunna leta på detta stora vattenfyllda område? Åker jag härifrån kanske jag inte kan komma tillbaka och hur skall jag få hjälp att leta? Några thailändare langar vattenflaskor och alla säger att jag måste åka. Det kan komma en ny våg. Jag försöker balansera mig och ta in Peter i mina tankar. Jag vet att han sätter säkerhet framför allt och att det finns en möjlighet att han och barnen kom undan. Jag slits mellan att stanna här och fortsätta leta efter dem, eller gå med de här människorna. Mannen som hela tiden lugnande säger: ”They are okey...” Vad vet han om det – jag blir nästan arg på honom. Kommer det en ny våg kommer jag inte orka – då dör jag. Det var ett fruktansvärt svårt beslut att ta – jag visste att de var döda, jag var tvungen att hitta dem NU om jag skulle kunna rädda dem. Hur skulle jag kunna få någon att hjälpa mig leta i det här

eländiga vattnet. Är de döda tar jag mitt liv. Jag skrek och skrek och skrek som ett djur. Och jag övergav mina barn – jag gav mig iväg. Jag övergav dem och gick med de andra. Jag kommer upp på en väg och skriker till alla: ”looksao, lookchai, my family, my daughter, my son. Har ni sett dom sju och elva, blonda. Har ni sett dom?” Jag möter den kanadensiska kvinnan som saknar sina föräldrar. Hon finner senare sin mamma och dagen efter hittar de mannen död. Det gör så ont i fötterna på vägen. Alla ropar: ”Skynda, skynda, det kommer en ny våg.” Någon har släppt sina stora flip-flop, jag tar dom men det är svårt att springa på den leriga vägen. Jag kommer till en lastbil. De är inte där, jag frågar alla. Det är förfärligt, alla skadade, förtvivlade och livrädda människor. Ingen vet någonting. De flesta nakna i bara badkläder. En äldre svensk kvinna är svårt medtagen – hon ligger sedan död på berget där vi spenderar natten. Det är varmt, solen stekte. Vatten delades ut. En thailändare säger: vi har sett dina barn, jag har sett dem dricka, de är uppe på berget. Jag tänker att jag måste åka och se, jag känner ett visst tvivel, det kanske inte är dom. Det finns många barn här. Upp på lastbilen med allt elände. Jag känner hur ont det gör, också på min kropp. En släkt med gamla och unga svenskar som var ute i en båt har klarat sig. De hade på morgonen pratat med någon i Phuket som sa att det varit en jordbävning där. Och de hade sagt att vi skall ut och snorkla. Lastbilen går långsamt och jag kände hur min kropp höll på att vändas ut och in. Vi kom till en vägkorsning. Någon ropade på förstahjälpen. En thailändare kom med vatten och en jättesäck med ris. Det hände inget och jag trodde att vi hade nått dit vi skulle och bara skrek: ”Dom är inte här, var är dom?” Kvinnan från båten pratade thai och fick info om att de var på berget. Bilen körde. Elledning över vägen. Panik, alla ville av och sedan visade det sig att strömmen var bruten. Jag hade klättrat ut och kände att jag ÅKER INTE med den långsamma lastbilen. Stannade en motorcykel och pekade och ”Grat looksao lookchai.” Han kollade noggrant med lastbilschauffören vart vi skulle och körde mig i full fart dit. Det sitter en massa människor på berget och jag bara gråter och ropar: Peter, Irma, Loa! Jag får många hjälpsamma händer uppför berget och de nickar och pekar uppåt. Där är dom, glädjen är obeskrivlig. Hela torra, inte en skråma. Det var underbart!!!!!! Nu orkar jag inte mer, Vi lever och det är bra för mig att skriva detta som bearbetning. Vi hade oerhörd tur.

Brev från Åke Iwar

Klockan 10.11.51 förvandlades Khao Lak, vårt paradiset, till ett helvete på någon sekund. (Jag fann en klocka som stannade exakt så). En vit vågrand från havet närmar sig med 300–400 km i timmen med en enorm vattenmassa bakom sig. Första varningssignalen var att människorna längst ut började springa och sedan försvann i vågorna. Min fru Karin och dotter Sofia befann sig vid poolområdet cirka 50 meter från stranden medan Johan och min äldsta dotter Ulrika plockade snäckor. Hon pressades in av vågorna genom glasverandan och huset fylldes med vatten upp till taket och allt blev svart. Utanför såg hon ett tyskt par spolades bort. Med sina sista livskrafter lyckades hon pressa upp taket och ta sig upp i vindsutrymmet och sedan till taket.

Johan sprang från stranden upp till ett annat hotellområde och sprang in i ett hus för att ta skydd. Även där fylldes huset nästan upp till taket och en liten luftficka gjorde att han överlevde. Johan lyckades också hålla en annan man över ytan tills vattnet började rinna tillbaka. När Johan simmade ut fick han se en liten pojke bland bräder, skadad i huvudet och Johan simmade ut och hjälpte honom i land och bar honom till vårt hotellområde.

Min hustru som hade en knäskada sedan vecka 8 kunde sannolikt inte springa ifrån vågen. Ulrika tror vi sneddade in mot vårt hotell och träffades också av vågen. Tankar är många varför hon inte klarade sig. Vi nästan fastnar. ”Har Ulrika som är världens snällaste först hjälpt Karin” eller ”har hon velat hämta och rädda uppsatsarbetet som låg på strandstolen” eller kanske som de flesta gjorde ”gömde sig i ett hus”.

Den totala förödelsen av hus och träd gör att man förstår att ingen människa som träffades av havets kraft, dess djup och de strömmar som sedan uppstod kunde överleva. Människor, hus, träd spolades bort och lämnade en öde tyst, död strand inför våra ögon. Det fanns ingenting kvar mer än död och förintelse.

Jag befann mig på övre delen av hotellområdet när jag hör hjärtskärande skrik. Min första inre bild var en dödskamp, jag springer ut och ser hur flodmassan täcker alla husen i hela vårt område. Jag springer ner till en restaurangterrass och finner genast min dotter Sofia på ett av taken. Jag försökte springa ned till det brunskitiga vattnet och försökte simma ut bland bräder och glas. Vi skrek oavbrutet efter Ulrika och Karin och till slut kunde jag vada ut till vårt hus som var 4 av 40 hus som fanns kvar. Allt annat var borta, hus,

träd, och allt inom poolen. Det var som en kyrkogård. Johan, jag och andra oskadade hjälpte ned från husen ett tiotal människor som hade svåra skärskador, frakturer. Vi tror att många helt enkelt fastnade på husen och drogs därför inte ut i havet. Jag vände på ett 10-tal kroppar som på ett groteskt sätt hade förvridits. Jag kunde inte finna Karin och Ulrika. Jag såg inga barn på stranden. Stranden var ganska snart närmast öde liksom hela hotellområdet då man varnade om fler flodvågor. Vi tror att flodvågen sög ut många kroppar till havet igen. Till slut gav vi upp och vadade igenom allt som var förstört. Det var som att gå i djup snö och det tömde oss på alla krafter.

Sofia som hade fått allvarliga skärskador tog vi till vägen och hon blev sedan körd till Muangs sjukstuga av hjälpande thailändare. Sjukstugan blev snart helt överbelastad och hon fördes sedan utan vår vetskap till Phang Nga sjukhus 4–5 mil inåt landet.

Efter vårt letande beslöt Johan och jag att försöka hitta Sofia och började inse att Karin och Ulrika hade drunknat. Det sista jag gjorde var att krypa in i vårt hus och fann under sand och bråte min ryggsäck med filmer från vår resa. Allt annat var borta.

Cirka klockan 15.00 (thaitid) kom vi till sjukhuset tack vare hjälpsamma thailändare. Sofia var nr 100 av cirka 500 skadade som kommit in till sjukhuset som var avsevärt mindre än vårt minsta sjukhus. Enligt min bedömning så organiserades katastrofarbetet väl med utmärkning och sortering av alla inkommande. De flesta skadade hade skärskador, frakturer och i vissa fall inre skador av att man svält vatten eller lungskador. De som slogs medvetlösa eller fick andra svåra skador drunknade sannolikt och dessutom fördes en del ut av vågens strömmar ut i havet. Jag tror inte sjukhusen hade klarat mer livshotande skador.

Det rådde naturligtvis kaos på sjukhuset men samtidigt ett fantastiskt lugn från sjukhuspersonalen. Tyvärr rådde ett slags djungelns lag att få tag i mobiltelefoner och jag lyckades ”muta” mig till ett samtal och jag ringde min mor och SOS cirka kl 16.00. De reseledare som var på plats var tyvärr helt ovilliga att låna ut sina mobiler då de var rädda att ”batterierna skulle ta slut.” En generös thaikvinna upplät dock sin telefon nästa dag till alla som låg i sina sängar.

Sofia fick bandage över såren men senare på kvällen så kom hon in i någon form av chocktillstånd och fördes till kirurgisk enhet för att sys vid 23.00. Hon syddes med cirka 16 stygn i höger övre arm, cirka 8 stygn vid höger armbåge och cirka 6 stygn i höger fot. Sofia

fick också allvarliga skrapskador på ryggen. Vi fick bevittna många svåra skadade, blodiga och chockade apatiska människor på sjukhuset. Överallt låg de tysta och stirrande i taket. Någon sömn fick vi inte utan oron var för stark. För att stilla min egen oro och fruktansvärda upplevelser så gick jag runt till drabbade på två avdelningar för att samtala med dem. Det var dock mycket frustrerande att jag inte kunde erbjuda dem en telefon för att ringa hem. Sjukhuset hade öppnat sitt Internet och Johan kunde nu chatta med sina kompisar för att berätta vad som hänt. Den natten fann jag ingen ro att sova utan vandrade bland korridorerna tills solen gick upp.

Hygien på sjukhuset var mycket dålig och infektionsrisken mycket hög på mängden skadade. 40 människor på en avdelning delade 4 toaletter. Sofia fick 3 tablettsorter som senare visades vara smärt- och febernedsettande och inte antibiotika.

Jag hade kvar dollar och pass och kunde därför köpa en telefon på måndagen för att få kontakt med anhöriga och SOS International för att berätta om vår situation. Vi kunde använda telefonen främst via sms vilket var en stark hoppfull livlina med omvärlden.

04-12-27 måndagen Nästa dag fick vi dock mat, vatten av sjukhuset och även lite kläder som delades ut av lediga skolbarn. Vi samlades i klungor för att få mer information och danska ambassadören kom förbi på morgonen för att undersöka läget och skulle sedan vidare till kusten. Men var, var den svenska ambassadören? På förmiddagen dök också en svensk polis upp som var totalt förvirrad. Han sa att Rikspolisens skickat 3 poliser och han skulle ta hand om norra Thailand, Khao Lak. Han kunde inte ens gå in till avdelningarna för att besöka de mest skadade. Han frågade inte vad vi visste och hade upplevt. Han sa att han skulle vidare till Khao Lak för att få en bild av läget. "Lycka till så vi" och sen försvann han. Det fanns också grupper av män som hade dränkt sina upplevelser i alkohol som nu planerade att åka tillbaka till Khao Lak för att söka efter sina anhöriga. Jag hade också dessa tankar men bestämde mig för att hålla samman med Johan och Sofia. Fritidsresors personal kom också på förmiddagen till sjukhuset, och det blev lite mer "ordning och reda" och på eftermiddagen 15.00 kunde vi tillsammans med andra s.k. "mindre skadade" resa med buss till Krabi.

Vi kunde ta in på hotell, få mat och tvätta oss och en säng att försöka sova i. Jag köpte sjukvårdsutrustning efter en slags "inre instruktion från min fru Karin" som är sjuksköterska för att lägga om Sofias sår 2 ggr/dag för att förhindra allvarlig infektion. Såren

blev dock infekterade. Vad vi inte visste var att Sofia aldrig fick antibiotika utan enbart smärtstillande och febernedsättande medicin. Vi träffade också en annan familj och lovade varandra att hålla kontakten efter hemkomsten. Kl 24.00 ringer telefonen och en reseledare väcker oss och frågar om vi vill träffa psykolog. Vi orkade inte utan avböjde och försökte sova vidare.

04-12-28 tisdagen gav vi oss av med taxi till Phuket-området där sjukhusen och svenska ambassaden låg. Vi hade en annan drabbad kvinna med oss som förlorat 4 familjemedlemmar. Resan tog cirka 3 1/2 timme från Krabi till Pearl Village där ambassaden låg. Vi registrerade oss och Johan och Sofia ansökte om provisoriska pass som vi skulle hämta nästa dag. Ingen frågade vad vi varit med om eller gav oss något stöd på ambassaden. Sedan ny taxi på kvällen till Karon beach, Phuket Ocean Resort. Hotellet hade bokats av vänner till vår familj.

04-12-29 onsdag fick Sofia träffa läkare, Dr Sonitas klinik, och fick såren omlagda samt fick äntligen antibiotika. Dr Sonita gjorde ett grundligt arbete och Sofia kände sig mer trygg. På onsdagen kunde jag och Johan lämna Sofia i goda händer för att åka in till Phuket Town och de olika sjukhusen och City Hall där katastrofräddningsområdet hade satts upp. Vi fick nu uppleva den otroligt överkliga omfattningen av katastrofen. Vi letade i listor efter listor av saknade. Vi satte upp våra bilder på Karin och Ulrika tillsammans bland tusentals andra bilder. Vi fick också se bilder av döda och vi var helt övertygande om att vi funnit Karin. Inte heller här fanns någon svensk ambassadpersonal utan vi fick hjälp av finska konsulatet. Vi reste därför ensamma till ett sjukhus i Patong för att identifiera henne. Det visade sig dock att det var en annan person. Jag insåg då den omöjliga uppgiften och bestämde att kontakta SOS International för att resa hem. Vi åkte sedan till ambassaden för att hämta passen och tillbaka till hotellet. Hjälpte en ensam förvirrad tonåring som förlorat sina föräldrar att få kontakt med SOS. Forfarande inget stöd på ambassaden. Tror att jag träffade operativt ansvarig från Räddningsverket som allmänt beklagade de bristande resurserna. I samma lokal som konsulatet fanns en bar som var full med öldrickande svenskar (mest män) som sökte tröst. Ingen hjälp idag heller från Sverige

04-12-30 torsdagen Det hade börjat rinna ut mängder av gul massa ur Sofias sår som vi försökte sköta om. Svullnaden, febern hade börjat minska men vi lät såret var öppet för "lufta det". Sedan hände något mycket speciellt vid frukosten. Vi satt alldeles bredvid

ett norskt läkarteam som sannolikt kommit på morgonen. Det var det första nordiska sjukvårdsteam som vi hade sett sedan katastrofen den 26/12. Äntligen.... Jag lyssnade till hur de diskuterade om hur läget var i Khao Lak, på sjukhusen och hur tänkbart skadepanoramat var.

Jag kunde till slut inte sitta tyst utan avbröt dem för att visa Sofias skada och för att berätta om katastrofläget som vi kommit från. Varken Sofias skada eller min berättelse var av intresse utan de ville inte bli avbrutna i sin diskussion om hur man såg på katastrofen. (Jag tänkte i samma stund att katastrofplanering inte får störas så snabbt av verkligheten.) Jag insisterade nu att de skulle se på Sofias sår men åter igen så avvisades vi men nu med löfte om hjälp lite senare. En timme senare kom en läkare och gav henne ytterligare antibiotika men han ville inte veta vad vi varit med om. Jag tror många vill och behöver få berätta direkt till makthavare inom vården, räddningsverket och inte minst till politiker.

Under hela veckan har våra mardrömmar varit mycket starka så att vi inte kunde sova med släckt lampa och vi måste ha lite ljud från TVn för hålla "vattnet" borta. Jag vaknar som vid ett pistolskott mellan 5 och 6 på morgonen.

04-12-31 fredag Ny omläggning och kl 10.00 taxi till flygplatsen som var ett rent kaos. Mängder av "vanliga förtida hemresande turister" blandades med skadade och drabbade ute på flygplatsen. "Hur skulle vi kunna tränga och hitta rätt." Sorteringsarbetet krävde ett tydligt fast handlag och SOS koordinatör gjorde ett fantastiskt arbete och eskorterade oss genom "turistjungeln". Vi var inbokade på ett ambulansflyg till Malmö men kom på ett charterflyg till Arlanda. Det var ledsamt och tungt när planet lyfte utan Karin och Ulrika. Den svåraste känslan "att vi aldrig skulle få återse Karin och Ulrika". Resan hem blev både bra och dålig tillsammans med 340 andra turister som mest klagade på att man inte serverade alkohol och inte visade film på resan. Räddningen var tre fantastiskt vänliga flygvärdinnor som "skyddade" oss under resan och gav oss flygstolar i lugn och ro. Vi fick också mycket stöd av en läkare Henrik Jacobsen från Transmedica som bl. a. lade om Sofia sår och gav oss både kramar och skratt.

Vi fick också en mycket stark positiv upplevelse på väg hem. I samband med en mellanlandning i Abu Dhabi så upptäckte vi en vit duva som satt på trappledaren utanför vårt flygfönster. Vi kände alla för ett ögonblick en så stark närvaro av Ulrika och Karin som gav oss ett lugn resten av resan.

Nästan precis på tolvslaget landade vi på Arlanda och vi blev registrerade av polisen och sedan gick vi tillsammans med de övriga 340 turisterna mellan leden av krisarbetare som verkade förvirrade över vilka de skulle hjälpa. Det syntes naturligtvis inte på oss vad vi upplevt. Jag tror polisen borde ha gjort en tydligare markering eller hämtat en ”eskort” till oss så att vi slapp gå i dessa led. Vem vill stanna kvar på flygplatsen för någon krishjälp? Sista anhalten var ett slags klädbod där vi fick varma vinterkläder. Till och med där försökte några s.k. turister prova ut plagg som om de var på rea. Vi försökte skyndsamt lämna alla bakom oss och komma till hotellet på Arlanda. Det var också första kontakten med tidningar och tv. Katastrofen blev än mer överklig. Den märkliga debatten om alla brister stängde jag genast av. En natt med lite sömn, mardrömmar och vattenmassor om hur Karin och Ulrika kämpade i vattnet och där också den svenska vinterkylan var påtaglig runt omkring oss. Det är mellan 4 och 6 på natten som vargtimmen griper tag i tomheten, saknaden. Trots detta var det ändå bra att s.k. mellanlanda på annan plats innan vi kom hem till nästa verklighet.

Martin Jämtlids resedagbok

(i första hand avsedd för Martin Jämtlids släkt med förgreningar. Den har lämnats som referensmaterial till kommissionen)

Onsdag 29.12

Anländer till Bangkok 6:00 lokal tid. Med mig finns Linda Allberg (Ulf Allberg, Annas pojkväsns syster). Lite strul att hitta rätt transfer, träffar andra nordbor som är på samma uppdrag, att hitta eller åtminstone få klarhet i vad som har hänt anhöriga och vänner.

Landar i Phuket strax före 9:00. Försöker få tag i FOX-teamet, mobilnätet är väldigt instabilt och att dessutom ringa ett amerikanskt mobilnummer visar inte vara lätt. Men efter support från Manny, min svåger i USA, får vi tag i Jennifer Garrison från FOX. Vi sätter oss i en taxi för färd till Phatong och Novotel som visar sig vara hotellet där den internationella pressen samlas. Vi får inte något rum där men väl på grannhotellet Blue Marine Hotel.

Efter check-in åker vi direkt till Phuket Town och Phuket Bangkok Hospital. FOX-teamet har ett stressigt dagsschema, men det är en idealstart för oss. Teamet har varit på plats sedan måndagen

och vet så mycket man kan veta om vad som hittills har hänt och vad som bör prioriteras, vilka platser man bör besöka och så vidare.

Mängder av omplåstrade turister rör sig i entrén och korridorer till sjukhuset, allt är kaos.

Vi går igenom listor på intagna och pratar med svenska volontärer (en hel del av dem är överlevande som ställer upp ideellt) och försöker få grepp om huruvida Ante och de andra finns här.

Inga positiva nyheter, vi får ej besöka sjukhussalar eller titta på de döda kroppar som finns här på grund av bland annat infektionsrisk för de intagna.

Vi bestämmer oss för att åka till City Hall och att försöka återvända nästa dag till sjukhuset.

Vid City Hall råder samma kaos, mängder av nödställda men överlevande finns där. Här kan man få hjälp med mat och kläder, här finns även de första publicerade bilderna på döda som hittats. De som hittats den 26:e och tidigt den 27:e ser ut som om de sover. Bilderna som föreställer de som hittats senare ger oss vår första chock, aldrig trodde jag att jag skulle vara tvungen att se på något sådant, men det är därför vi är här, vi är beredda till i princip allt för att få veta vad som hänt Ante, Anki, Annika, Anna, Lovisa, Tuva, Love, Ulf och Anders.

FOX-teamet är på väg upp till Khao Lak. Det är andra dagen, vägarna är öppna dit upp och trafiken går trögt, så mycket räddningsfordon och privatbilar. Polisen för en ojämnh kamp mot thailändare i lätta lastbilar som verkar ha en egen uppfattning om trafikregler.

Efter två timmars färd gör vi ett första stopp vid ett tempel söder om Khao Lak där man samlat döda kroppar. Stanken är fasansfull, antalet kroppar är fasansfullt och jag har aldrig tidigare sett något så fasansfullt. Det går i många fall inte längre att se att de är människor, om det är män eller kvinnor, vi förstår att det här kommer att bli svårare än vi någonsin föreställt oss.

Vi hittar inget vid detta tempel.

Thailändarna gör en hjälteinsats, de skiljer västerlänningar från thailändare, västerlänningar paketeras i vita säckar eller enkla trälådor, deras egna bränns på öppna eldar i bakgrunden.

Vi åker vidare norrut: Trafiken går ännu trögare, ibland i fyra led åt samma håll fast vägen enbart är byggd med en fil i vardera riktningen, alla försöker tränga sig fram till varje pris.

Vi kommer för första gången in i Khao Lak, de första anläggningarna som ligger i en sluttning ned mot havet har i princip klarat

sig oskadda medan de som ligger på slättlandet är jämnade med marken.

Stora maskiner, kringkastade som leksaker, bråte bestående av träd och husrester finns överallt, i vissa fall har vattnet trängt in upp mot 1 km över huvudvägen och vidare.

Vi passerar där Ante och de andra har bott. Det går inte att stanna där idag, endast poliser och räddningsarbetare har tillåtelse att vistas i kaoset.

Färden fortsätter vidare mot Takuapa som är centralorten i området. Där finns ett större sjukhus och ett City Hall som fungerar som en sambandsplats, vi anmäler våra saknade ännu en gång och tittar på listor och pratar med personal. Thailanderna är ytterst hjälpsamma och omtänksamma, de frågar om de kan göra något, om vi vill ha mat och vatten. Det här är även platsen där den drabbade lokalbefolkningen får vad de behöver för att överleva.

Vi tittar på när Jennifer från FOX sänder sin rapport från området. Efter det frågar hon om hon får göra en intervju med oss, vilka våra intryck är så här långt. Vi känner oss lite osäkra om vi kan göra ett samlat intryck men efter det att vi lovat att ta över varandras frågor om det inte fungerar, så kör vi.

Vi bestämmer oss sedan för att försöka ta oss tillbaka till Phatong, vi har varit igång i 14 timmar vid det här laget och behöver samla krafter för att orka vidare. Får lift med en sydafrikansk kvinna, Roelien Muller, som driver en Child Care Foundation i Phuket. De har levererat hygienartiklar till de drabbade och ska tillbaka till Phuket Town.

Vi får bra kontakt under tillbakaresan och bestämmer att träffas tidigt nästa dag, hon har bra lokalkännedom och vill gärna hjälpa till i det fortsatta sökandet.

Vi kommer så småningom till hotellet, liklukten sitter i kläder och hår, kommer man någonsin att kunna tvätta bort den? Fysiskt, ja - psykiskt, nej.

Aftonbladet ringer. Ger intervju mot löfte om att de kommer att publicera bilder på de saknade i intervjun.

Ringer några samtal till Sverige och till min syster Katarina i USA.

Antes arbetskamrater kommer att hjälpa till att ta fram ett dokument som går att använda för efterlysningar och kusin Karin har ordnat så att identitetshandlingar med signalement kommer att faxas ned till vårt hotell.

Torsdag 30.12

Börjar dagen med Internetsearch och åker sedan med en Tuk Tuk för att möta Roelien, vi gör klart ett efterlysningsunderlag som vi sedan kan kopiera.

Roelien kör oss in till Phuket Town där vi ska träffa en förare med bil som ska ta oss dit vi vill. FOX-teamet har berättat att på grund av det stora antalet skadade och döda från Khao Lak spreds människor över hela regionen till de sjukhus och uppsamlingsplatser som hade plats. Så vi börjar med en ort som heter Krabi. Medan vi väntar på vår chaufför blir jag uppringd av en journalist och en fotograf från Aftonbladet, Per-Ola Ohlson och Krister Hansson, som undrar om de får slå följe med oss under dagen. Efter löften att de inte skall skriva någonting alls om vi inte vill det så får de följa med.

Vår chaufför Aek, en ung thailändare med långt svart hår i piska på ryggen och armarna fulla av tatueringar dyker upp, och vi påbörjar resan mot Krabi, det är mellan två och tre timmars enkel resväg. Halvvägs får Per-Ola en efterskalvsvarning från redaktionen och vi blir alla lite skrärade men vi befinner oss minst 10 km från kusten så vi är inte i någon riskzon.

I Krabi beger vi oss till sjukhuset, här är organisationen mycket bättre, vi får snabbt kontakt med en volontär för UD, Anja som gör ett fantastiskt arbete samt två krishanterare från Sverige. Vi anmäler våra anhöriga som saknade igen både till ett svenskt och till ett internationellt register, efterlysningsunderlaget vi fått från Sverige visar sig vara mycket användbart. På sjukhuset finns även mängder av bilder på de döda som uppdateras hela tiden. Vi tittar igenom ett hundratal utan resultat. De berättar att det finns ett stort tempel i stan där ännu mer bildmaterial finns på de döda samt smycken som katalogiserats och tillvaratagits och vi bestämmer oss för att åka dit. Då kommer Anja springande, hon har fått en lista från UD som innehåller de första sex bekräftade dödsfallen, lilla Lovisas namn finns med och marken försvinner under våra fötter. Det här var vad vi var beredda på, men givetvis inte ville skulle hända.

Uppgifterna angav att Lovisa hade blivit funnen av en norrman på stranden vid Seagull Resort, en resort många kilometer söder om Baan Lak Resort där familjerna bodde. Det tar en lång stund innan vi kan göra något överhuvudtaget, smärtan och sorgen är för stor. Det fanns ett telefonnummer som skulle ge mer information, jag ringer upp och en norrman vid namn Björn svarar, han sitter i möte

och ber mig ringa ett annat nummer där han kommer att befinna sig lite senare. Plötsligt har vi fått något att ta tag i, kanske kan uppgifterna runt Lovisa ge oss ledtrådar till de andra, det kändes nästan som ett tecken från ovan.

Vi får upplysning om att vi kan åka till ett närbeläget hotell och lämna DNA-prover till ett internationellt register för identifiering så vi gör det. De tar salivprov och hårstrån. Vi åker vidare till templet där Linda börjar leta bland smycken, Annika och Ulf har väldigt speciellt utformade förlovningsringar som är lätta att känna igen. Jag får tillfälle att se på mer bilder men är tvungen att passera alla utlagda kroppar för att ta mig dit. Trots tredubbla ansiktsmasker insmorda med något Vick-liknande preparat känner jag lukten. Tillbringar sedan ett tjugotal minuter stirrande på ett makabert bildspel, Linda kommer och sätter sig även hon, vi hittar ingenting.

Jag ringer det telefonnummer jag fått men får inget svar, ringer det första numret igen och personal från en tillfällig norsk ambassadutpost på Phuket International Hospital svarar, linjen är väldigt dålig men jag säger att vi är på väg dit för att vi vill få mer besked.

Det blir en resa tillbaka under mestadels tystnad, Per-Ola och Krister har uppträtt korrekt hela tiden och någonstans känns det skönt att vara fler.

Vi anländer till den norska tillfälliga ambassaden och möts av motstridiga uppgifter, Björn har varit platsansvarig men nu begivit sig tillbaka till Bangkok, numret jag fått tillhör norska ambassaden i Bangkok, men de som är kvar tycker att allt låter märkligt och att norska och svenska myndigheter inte brukar lägga sig i varandras angelägenheter. Vi får en känsla av att de vet mer än de vill säga, men vi får åka därifrån utan mer information.

Vi åker tillbaka till hotellet, Per-Ola och Krister vill ha ett möte för att gå igenom en tänkbar artikel och bilder om en timme, klockan är då 24:00.

Telefonen ringer oavbrutet efter det att vi vidarebefordrat uppgifterna om Lovisa till Sverige och USA.

Telefonen kommer hädanefter att ringa alla tider på dygnet, sex timmars tidsskillnad USA-Sverige och sedan sex timmars tidsskillnad Sverige – Thailand gör att alla är vakna väldigt olika tider, endast korta stunder då jag verkligen behöver ostörd sömn stänger jag av signalen, dock inte telefonen.

Vi går igenom materialet till artikeln och efter några textkorrigeringar godkänner vi det för publicering, somnar dock in med oro för eventuella konstiga rubriksättningar, någonting som journalisten inte har inflytande över.

Fredag 31.12

Vi bestämmer oss för att börja med att besöka svenska ambassaden och UD i Pearl Village Hotel nära flygplatsen för att försöka få mer information, Anja (som vi träffade i Krabi) berättade att hon skulle hjälpa till där på fredagen, det känns skönt med en kontakt in i maskineriet.

Vi tar en taxi till Pearl Village Resort där UD och ambassaden har sitt högkvarter. Pearl Village är en lyxresort, det är inte speciellt många besökare där när vi anländer. Det känns nästan som ett hån mot alla inblandade, borde inte alla springa omkring och vara uppjagade? I stället går folk omkring och samtalar och dricker kaffe. ID-kommissionen har nyss anlänt och håller på att installera sig.

Då får vi dagens första chock, Ante och de andra finns inte med på någon av UD:s saknadelistor! Fem dagar efter de första anmälningarna hemma i Sverige finns inte namnen i Thailand och då vet vi de facto att de rapporterats från mer än ett håll.

Vi anmäler dem igen så att vi vet att de finns rapporterade som saknade till en UD-representant på plats.

Vi gör fruktlösa försök att få mer klarhet om Lovisa, vart hon finns och om vi har en möjlighet att eventuellt få hennes stoft med hem.

Vi får veta att ID-kommissionen är upprörd över att det funnits officiella dödslistor utan att de har varit inblandade och att från och med nu läggs locket på när det gäller flöde av ny information.

Det var dagens andra chock, tankar snurrade; om de inte är officiellt listade i Sverige, kommer då ID-kommissionen att leta efter dem? Kommer deras fall att hamna mellan ”stolarna” i byråkratin?

Jag får tag i en präst från Svenska Kyrkan som förstår vårt dilemma, han är till stort stöd och lovar att ordna så vi får uttömmande information från någon tjänsteman. Efter en timmes väntan får vi informationen, vi förstår att det inte är någon risk att de kommer att glömmas bort men att processen kan bli mycket lång. Vi känner att byråkrati och empati borde stå angivna i någon ordbok som motsatsord. För första gången sedan vi kom ner

känner vi verklig hopplöshet. Kan vi från och med nu göra någon skillnad eller tillåtas göra någon skillnad?

Vi samtalar mer med Anja, hon är bedrövad över situationen och har själv fått skäll för att hon agerat mer som medmänniska än byråkrat.

Vi får ytterligare ett möte inlagt med Helene Rapp från UD, för att se om vi kan få någon hjälp med norrman-spåret och om vi kan lokalisera Lovisa. Vid 19:00 tiden får vi mötet, hon beklagar att vi fått vänta, hon har inte tid att hjälpa oss med det norska spåret men tycker att vi ska fortsätta på egen hand, ingen vet var Lovisa finns. Vi får med andra ord ingen mer information.

Nedslagna åker vi tillbaka till hotellet, intar en nyårsbuffé som lämnar mycket att önska. Inför tolvslaget beger vi oss upp till Novotel där vi träffar Per Ola och Krister.

Linda och jag kommer överens om att nästa dag försöka boka om transferflyget till Bangkok en dag tidigare.

Lördag 1.1

Idag ska vi besöka sjukhusen i Phuket en sista gång. Därefter tänker vi bege oss upp till Khao Lak för att göra en ceremoni för våra anhöriga.

Träffar Roelien, hon kontaktar Aek som ska möta oss i Phuket Town.

Roelien skjutsar in oss till stan, jag tar hand om ombokningen av biljetterna och får plats på en flight till Bangkok 16:15 följande dag. Roelien och Linda har begett sig av för att besöka sjukhusen. Jag beger mig till norska ambassaden på Pearl Hotel, har tidigare fått kontakt med den mystiske Björns efterträdare Thor Dahlström. Väl på ambassaden finns fortfarande ingen mer information att hämta, får dock tala med norska Rikskrim som lovar att forska i fallet med norrmannen som hittat Lovisa.

Linda och Roelien har varit i City Hall och Phuket Bangkok Hospital och vi besöker Vachira Hospital som sista stopp. Vi får veta att alla överlevande västerlänningar numera är transporterade till Bangkok, hela Phang-Nga provinsen skall vara tömd. Vi möter upp med Aek och startar vår färd mot Khao Lak för att genomföra ceremonin.

När ganska snabbt fram till en korsning 10 km söder om Khao Lak, polisen har stängt av vägen och vi får göra en omväg på 60 km för att nå Khao Lak norrifrån. Vi vill gärna göra ceremonien innan

mörkret faller och klockan tickar, här skymmer det snabbt när det väl sätter igång.

När vi når Takua Pa får vi besked om att ett efterskalv på 7.0 har inträffat och tar kontakt med Krister för att få det bekräftat, och ifall vi kan åka till Khao Lak riskfritt. Under tiden besöker vi sjukhuset i Takua Pa, ingen ny information att hämta där. Vi får beskedet att den troligtvis inte orsakat någon ny våg men att vi bör vara försiktiga.

När vi når Khao Lak håller mörkret på att falla, vi går ned genom bråten mot stranden. Passerar en grupp människor, thailändska räddningsarbetare som blir välsignade av munkar efter dagens arbete, ljus och rökelse är tända.

På stranden placerar vi ljus i sanden, har vissa problem med att tända alla ljus då en kvällsbris drar in från havet.

Fotograferar ljusen och dröjer en stund vid havet och tänker på våra kära, meningslösheten i det som hänt och förbannar havet som orsakat oss denna smärta. Famlar oss tillbaks till platsen där Aek väntar med bilen, vi åker tysta tillbaks mot Phuket City.

Vi intar en enkel måltid tillsammans med Aek och därefter passerar vi Roeliens hem, tackar henne för allt, och åker sedan till hotellet, klockan är 23:00. Vi bestämmer med Aek att han ska hämta upp oss dagen därpå, vi behöver göra några ärenden i Phuket City innan vi reser till Bangkok.

Ringer några telefonsamtal innan vi ska sova, telefonen ringer, det är från Regeringskansliet. Det sitter en grupp på 30-40 personer och verifierar inlämnade uppgifter. Personen undrar om Ante är min bror eller om Ann Christine är min syster. Uppgivet drar jag all information igen, jag frågar sedan om det finns några nya uppgifter, berättar att vi befinner oss i Thailand och letar.

Jo, vänta lite säger hon, jag har sett någon med namnet Jämtlid, en Love Jämtlid skall finnas i säkerhet hos Fritidsresor i Phuket! Håret reser sig över hela kroppen, kan det vara sant? Hon säger dock att det finns motstridiga uppgifter.

Jag ber henne att kolla så mycket hon kan och återkomma, ett hopp har tänts, tänk om vi kunde ha med oss åtminstone en familjemedlem hem.

Hon säger att hon snart går av sitt pass men skall delegera uppgiften vidare.

Två timmar senare ringer en annan person och säger, tyvärr, uppgifterna stämde inte.

Från helvetet till himmelen och tillbaka inom loppet av tre timmar, vem är det som leker med våra hopp och känslor?

Jag ber dock om tillåtelse att själv kontrollera med Fritidsresor nästa dag, med hänvisning till Regeringskansliet.

Söndag 2.1

Checkar ut kl 10:00. Har försökt nå Fritidsresor men har hittills inte lyckats. Besöker Internetcafét för att kolla lite andra saker, försöker igen att nå Fritidsresor. En mycket vänlig representant kollar igenom våra uppgifter, ingen föräldralös pojke finns kvar hos dem.

Aek dyker upp 11:30, vi åker till stan och gör lite ärenden, äter lunch och åker därefter till flygplatsen. Det känns underligt att lämna Phuket, särskilt efter nattens surrealistiska samtal.

Anländer till Bangkok med ambitionen att besöka de större sjukhusen men efter att ha talat med Svenska kyrkan och svensk och norsk ambassadpersonal som finns utposterade på flygplatsen bestämmer vi att först besöka svenska ambassaden och därefter Skandinaviska kyrkan.

Vi får informationen att Svenska kyrkan är de som har gjort det stora arbetet hittills med insamling av namn och kontroll av stadens sjukhus. Först på torsdagen tog UD över ansvaret för listor och sjukhuskontroll.

Checkar in på ett hotell vid flygplatsen, slänger in väskorna och ut igen.

Åker in med taxi till ambassaden. När taxichauffören hör vårt ärende så säger han att han omöjligt kan ta betalt för resan, vi blir oerhört rörda och accepterar givetvis gåvan.

Ännu en gång har detta underbara folk visat sin medkänsla och hjälpsamhet. Under taxifärden blir jag ännu en gång uppringd av Regeringskansliet som fortfarande brottas med informationen, lämnar alla uppgifter ännu en gång, är inte förvånad längre över inkompetensen hos UD:s handhavande av saknade uppgifterna.

Blir mottagen på ambassaden av en rädd kvinna som under hela vårt samtal håller sig innanför en glaslucka trots att vi är de enda besökarna. Vi går igenom deras listor, ingen av våra släktingar finns inskrivna på stadens sjukhus och tillförlitligheten skall vara stor. Med tanke på vad vi hittills upplevt borde vi vara skeptiska. Men dessa listor har kyrkan arbetat med och det duger för oss.

Vi frågar även om Lovisas specifika fall och får träffa en ung kvinna som har hand om sådana ärenden, hon kommer ut till oss i

rummet och hälsar, hon säger att hon lider med oss efter det att vi har framfört vårt ärende. Hon har dock ingen ytterligare information men säger att det troligtvis är som vi misstänker, att Lovisa är död. Sedan tillägger hon att hon inte är stolt över att arbeta på UD med tanke på hur allt har skötts och att den kritik vi levererat är berättigad. Det känns skönt att få träffa en byråkrat med mänskliga drag, att inte behöva bli betraktad som mindre vetande. Vi får stora kramar och beger oss vidare till Skandinaviska Kyrkan.

Där får vi träffa präster och stödpersoner från Sverige och Norge.

Det norska paret Freddy och Marianne lovar oss ett möte med norska ambassaden nästa dag för att i sin tur försöka få till ett möte med Björn Bjerkaas (äntligen får vi veta hela namnet på denna skuggfigur). Vi pratar även med en man som rör sig fritt i ambassadkretsar som lovar att forska för vår räkning, om det finns information som hemlighållits för oss.

Vi har mött så många vänliga människor, (volontärer och thailändare) under denna resa, tänk om svenska officiella medarbetare haft ett uns av dessa människors förmåga! Då hade vi kunnat återvända hem med en större förvissning om att få veta sanningen om våra kära.

Vi enas om att höras av vid 11:30 nästa dag.

Sedan tar vi en bit mat med Freddy och Marianne, vandrar runt en stund i Bangkok, tar en taxi tillbaka till hotellet, ringer lite samtal och går till sängs.

Måndag

Vi träffar Freddy och Marianne kl 12:00. Vi kan tyvärr inte få något möte med norska ambassaden. Freddy har dock tagit ännu en kontakt med norska Rikskrim och mailat en kopia av brevet till mig, vi får väl se vad det kan ge.

Mannen med insideinformation på ambassaderna meddelar att vi nog ligger inne med mer information än vad ambassaden själv har. Vi vet inte om vi skall skratta eller gråta.

Vi har nu gjort vad vi har kunnat, förhoppningsvis kommer vi att få mer information från de kontakter vi genererat efter det att vi återvänt hem.

Jag har rest en hel del men inte varit i Asien förut, tråkigt att den första resan skulle bli av denna anledning, jag förstår varför min bror Ante älskar Thailand, med tanke på naturen och människorna.

För egen del känns det som att det tar ett tag innan jag kan återvända.

För att kunna skingra tankarna en stund så accepterar vi Freddys erbjudande om en guidad rundtur i Bangkok. Efter det återvänder vi till hotellet för att duscha och bege oss till flygplatsen.

Det är med blandade känslor vi åker tillbaka till Sverige, längtar efter min familj som har, som så många andra hemma i Sverige, stöttat oss under denna resa. Undrar samtidigt hur det här kommer att påverka mig personligt. För tillfället känner jag mig fortfarande rätt stark men svackorna kommer allt oftare, skall dock försöka komma ihåg alla goda råd jag fått av stödpersonerna i Thailand.

Känslor och tankar från en mamma, farmor och svärmor där livet kommer att gå vidare men på ett mycket annorlunda sätt

På ett enda ögonblick blev allting för alltid annorlunda

Den 26 december -04 kl 8 00 blev vi väckta av telefonen. Det är vår sons svärföräldrar som undrar om vi hört nyheterna. De säger att det hänt en naturkatastrof i Thailand. Vi rusar upp för att se om det sägs något på nyheterna i TV. Där får man ganska lugnande besked, att man inte tror att det saknas mer än 10-talet svenskar. Oron stiger för varje timme som vi ej hör något från våra kära. Vi försöker komma i kontakt med UD och Fritidsresor. Inget vet något ännu. Sedan är karusellen igång!!

Första veckan efter katastrofen gick all ilska, energi och kraft åt att få våra kära barn och barnbarn på en saknadlista. Ingen kan i sin vildaste fantasi förstå alla samtal vi hade med UD under denna tid, för att inte tala om alla gånger vi inte kom fram. Tack gode gud att vi kunde ringa Fritidsresor när vi inte kom fram till UD. De kunde åtminstone trösta och förstå oss.

För att återgå till UD, så var det hopplöst att komma fram de första dagarna. Sedan när callcentret öppnade var det åtminstone någon som svarade. Varje morgon gick vi upp klockan 05.00 för att börja ringa, för att vara säkra på att få prata med någon innan kvällen.

Vår dotter skulle vara kontaktperson för oss enligt önskemål från UD. Hon lämnade alla uppgifter på våra saknade. Då trodde vi naturligtvis att de blev registrerade. När hon ringer nästa gång för att kolla om det hänt något nytt, och ber UD att bekräfta att namn och födelsedata stämmer, då får hon till svar att hon finns med som saknad i stället för anhörig.

Vi blir naturligtvis frustrerade då det inte stämmer, så vi fortsätter ringa, för att kolla att uppgifterna stämmer. Ena gången när vi ringer kan dom inte kolla uppgifterna för dom skriver på post-it-lappar, säger någon. Nästa gång är lapparna inlåsta och hon som har nyckeln är nog på toaletten. Tro det om ni vill, men detta är sant. Skulle ni vilja bli bemötta på detta sätt i sorg och kris?

Kulmen var nyårsaftons morgon svensk tid. Då ringer jag igen för att kolla att våra kära fanns med på saknadlistan. Oron fanns där hela tiden, hur skulle någon kunna finna våra nära om de ej var ordentligt registrerade som saknade?

Namn och födelsedata var rätt, men när hon skulle bekräfta närmaste anhörig och kontaktperson så var det ett namn på en person som vi visserligen kände, som kommer från vår stad och är ungdomskamrat med vår son, men som är bosatt i Stockholm sedan många år. Hur i hela världen kunde han bli närmaste anhörig till våra kära? Skrämmande. Hon kunde inte ge något svar på detta. Jag krävde telefonnummer till personen i fråga. Fick hans mobilnummer. Han blev bestört när jag berättar att han blivit registrerad som närmaste anhörig. Han berättar att han genom en kompis fått reda på att vår son med familj saknades i Thailand, han har då mejlat in vår son som saknad för att försöka hjälpa oss.

Tycker ni inte att det är skrämmande att någon helt utomstående blir närmast anhörig? Min sambo blir så upprörd och förtvivlad så han ringer upp UD även han och ber att få prata med någon högre chef. Blir lovad att någon skall ringa upp. Att vi inte kollapsade vid detta tillfälle fattar vi ej idag. Efter fem dagar visste vi fortfarande inte om våra barn och vårt barnbarn var ordentligt registrerade. Detta händer 2005 i detta IT-samhälle. Tänk om Rikspolisstyrelsen hade fått hjälpa till från första början.

Det ringde upp en högre ansvarig chef framåt kvällen som bad om ursäkt. Vi blev lovade en skriftlig ursäkt från UD. Åtta månader har gått. Än har det ej kommit någon. Nu gör det detsamma. Vi är inte förvånade men besvikna hur UD skött hela denna historia.

När jag skriver detta har vi fått våra kära identifierade, och alla är hemkomna efter 8 månaders väntan på vårt älskade barnbarn. ID-

kommissionen har gjort ett fantastiskt arbete. Tack gode gud. Vilka människor. Vi ber till gud att alla skall få hem sina kära.

Fotnoter

- ¹ Bilaga till formulär 81, brev 24.
- ² Formulär 77.
- ³ Intervju 23.
- ⁴ Brev 58.
- ⁵ Intervju 60.
- ⁶ Formulär 92.
- ⁷ Brev 58, intervju 133.
- ⁸ Intervju 113.
- ⁹ Formulär 104.
- ¹⁰ Intervju 1.
- ¹¹ Intervju 24.
- ¹² Intervju 31 och 124.
- ¹³ Brev 22.
- ¹⁴ Formulär 117.
- ¹⁵ Formulär 21.
- ¹⁶ Brev 24.
- ¹⁷ Intervju 113.
- ¹⁸ Intervju 47.
- ¹⁹ Intervju 31 och 124.
- ²⁰ Intervju 24, brev 22.
- ²¹ Intervju 85.
- ²² Intervju 65.
- ²³ Intervju 19.
- ²⁴ Intervju 13.
- ²⁵ Brev 21.
- ²⁶ Intervju Lennart Hamark 2005-04-28.
- ²⁷ Intervju 136.
- ²⁸ Intervju 81.
- ²⁹ Intervju 81.
- ³⁰ Intervju 134.
- ³¹ Bilaga till formulär 81, intervju 80.
- ³² Formulär 83.
- ³³ Intervju 97.
- ³⁴ Formulär 92.
- ³⁵ Formulär 41.
- ³⁶ Intervju 113 och 119.
- ³⁷ Formulär 92.
- ³⁸ Intervju 28.
- ³⁹ Intervju 136, brev 22.
- ⁴⁰ Intervju 136.
- ⁴¹ Brev 22.
- ⁴² Intervju 19.
- ⁴³ Brev 25 och 22.
- ⁴⁴ Intervju 136.
- ⁴⁵ Formulär 148.

- ⁴⁶ Intervju 90.
⁴⁷ Intervju 1.
⁴⁸ Formulär 148.
⁴⁹ Intervju 90.
⁵⁰ Intervju 90 och 13.
⁵¹ Intervju 48.
⁵² Intervju 124.
⁵³ Intervju 47.
⁵⁴ Intervju 132.
⁵⁵ Intervju 80.
⁵⁶ Intervju Jens Håkansson 2005-04-26.
⁵⁷ Intervju 30.
⁵⁸ Intervju 92 och 17.
⁵⁹ Formulär 52.
⁶⁰ Intervju 113.
⁶¹ Intervju 21.
⁶² Intervju Jens Håkansson 2005-04-26.
⁶³ Intervju Jens Håkansson 2005-04-26.
⁶⁴ Brev 22.
⁶⁵ Intervju 1.
⁶⁶ Formulär 95, intervju 92.
⁶⁷ Formulär 51.
⁶⁸ Intervju 113.
⁶⁹ Brev 24.
⁷⁰ Intervju 113 och 92.
⁷¹ Intervju 112.
⁷² Intervju 133 och 108.
⁷³ Intervju 108.
⁷⁴ Brev 1 och 21.
⁷⁵ Formulär 89.
⁷⁶ Intervju 1.
⁷⁷ Intervju 92.
⁷⁸ Formulär 53.
⁷⁹ Intervju 69, formulär 74.
⁸⁰ Intervju 69.
⁸¹ Intervju 69.
⁸² Intervju 92.
⁸³ Intervju 17 och 48.
⁸⁴ Intervju 17 och 92.
⁸⁵ Ölander, C., ...och himlen var oskyldigt blå, Stockholm 2005.
⁸⁶ Intervju 92, Ölander, C., a.a.
⁸⁷ Intervju 48.
⁸⁸ Intervju 144.
⁸⁹ Intervju 92.
⁹⁰ Intervju 129 och 48.
⁹¹ Intervju 92.
⁹² Intervju 117.

- ⁹³ Brev 8.
⁹⁴ Intervju 117.
⁹⁵ Formulär 83.
⁹⁶ Intervju 1.
⁹⁷ Brev 57.
⁹⁸ Intervju 1.
⁹⁹ Utfrågning Tobias Bergman 2005-07-25, formulär 23.
¹⁰⁰ Utfrågning Tobias Bergman 2005-07-25.
¹⁰¹ Intervju 5 och 59, brev 58
¹⁰² Intervju 24.
¹⁰³ Intervju 60.
¹⁰⁴ Intervju 113.
¹⁰⁵ Bilaga till intervju 62, intervju 60 och 52.
¹⁰⁶ Intervju 62.
¹⁰⁷ Intervju 112.
¹⁰⁸ Intervju 65.
¹⁰⁹ Intervju 132.
¹¹⁰ Intervju 111.
¹¹¹ Intervju 65.
¹¹² Formulär 117.
¹¹³ Intervju 65.
¹¹⁴ Formulär 89.
¹¹⁵ Formulär 114.
¹¹⁶ Intervju 134, formulär 41.
¹¹⁷ Formulär 34 och 43.
¹¹⁸ Ölander, C., a.a.
¹¹⁹ Formulär 51.
¹²⁰ Formulär 130.
¹²¹ Formulär 47.
¹²² Formulär 16 och 120.
¹²³ Intervju 85.
¹²⁴ Formulär 49 och 90.
¹²⁵ Intervju Lennart Hamark 2005-04-28, utfrågning Jonas Hafström
2005-04-27.
¹²⁶ Intervju 31 och 137.
¹²⁷ Intervju 59.
¹²⁸ Intervju Lennart Hamark 2005-04-28.
¹²⁹ Intervju Lennart Hamark 2005-04-28.
¹³⁰ Intervju 120.
¹³¹ Intervju 31 och 137.
¹³² Formulär 145.
¹³³ Intervju 56.
¹³⁴ Intervju 59 och 131.
¹³⁵ Intervju 56.
¹³⁶ Intervju 56.
¹³⁷ Intervju 69.

- ¹³⁸ Intervju Lennart Hamark 2005-04-28, utfrågning Jonas Hafström 2005-04-27.
- ¹³⁹ Formulär 95.
- ¹⁴⁰ Intervju 124, formulär 52 och 95.
- ¹⁴¹ Formulär 148.
- ¹⁴² Formulär 53.
- ¹⁴³ Intervju 137.
- ¹⁴⁴ Intervju 42.
- ¹⁴⁵ Intervju 131.
- ¹⁴⁶ Formulär 51.
- ¹⁴⁷ Intervju 142.
- ¹⁴⁸ Brev 16.
- ¹⁴⁹ Intervju 61.
- ¹⁵⁰ Utfrågning Benny Carlsson 2005-04-28.
- ¹⁵¹ Utfrågning Benny Carlsson 2005-04-28.
- ¹⁵² Intervju 131.
- ¹⁵³ Intervju Jens Håkansson 2005-04-26.
- ¹⁵⁴ Brev 47.
- ¹⁵⁵ Intervju Lennart Hamark 2005-04-28.
- ¹⁵⁶ Intervju 131.
- ¹⁵⁷ Intervju 25.
- ¹⁵⁸ Intervju 131.
- ¹⁵⁹ Intervju 31.
- ¹⁶⁰ Intervju 131.
- ¹⁶¹ Intervju Jens Håkansson 2005-04-26.
- ¹⁶² Formulär 148.
- ¹⁶³ Intervju 131.
- ¹⁶⁴ Intervju 4.
- ¹⁶⁵ Intervju 56 och 131.
- ¹⁶⁶ Utfrågning Nayiaha Sorot 2005-04-28.
- ¹⁶⁷ Khun Ying Supinda Chakrabands organisation.
- ¹⁶⁸ Intervju 69.
- ¹⁶⁹ Intervju 56.
- ¹⁷⁰ Intervju 131.
- ¹⁷¹ Intervju 56 och 11.
- ¹⁷² Intervju 69.
- ¹⁷³ Intervju 131.
- ¹⁷⁴ Intervju Jens Håkansson 2005-04-26.
- ¹⁷⁵ Intervju 131.
- ¹⁷⁶ Intervju 69 och 90.
- ¹⁷⁷ Intervju Jens Håkansson 2005-04-26.
- ¹⁷⁸ Intervju 67 och 3.
- ¹⁷⁹ Formulär 71.
- ¹⁸⁰ Intervju 79.
- ¹⁸¹ Formulär 114, brev 20.
- ¹⁸² Intervju 32, formulär 71, brev 47.
- ¹⁸³ Intervju 70, brev 47.

- ¹⁸⁴ Intervju 25.
¹⁸⁵ Brev 47.
¹⁸⁶ Intervju Lennart Hamark 2005-04-28.
¹⁸⁷ Intervju 85.
¹⁸⁸ Intervju 4.
¹⁸⁹ Brev 33.
¹⁹⁰ Formulär 51.
¹⁹¹ Ölander, C., a.a.
¹⁹² Intervju 48.
¹⁹³ Brev 33.
¹⁹⁴ Intervju 61.
¹⁹⁵ Intervju 59 och 85.
¹⁹⁶ Intervju 141.
¹⁹⁷ Intervju 141.
¹⁹⁸ Intervju 70.
¹⁹⁹ Intervju 69, 56, 30, 35 och Jens Håkansson 2005-04-26.
²⁰⁰ Intervju 69, 56, 30, 35 och Jens Håkansson 2005-04-26
²⁰¹ Brev 45.
²⁰² Intervju 70.
²⁰³ Bilaga till intervju 70.
²⁰⁴ Intervju 56.
²⁰⁵ Intervju 146.
²⁰⁶ Formulär 140, brev 11.
²⁰⁷ Intervju 25 och 146, brev 11.
²⁰⁸ Intervju 32, 114 och 146.
²⁰⁹ Intervju 122.
²¹⁰ Intervju 22, brev 11.
²¹¹ Intervju 146.
²¹² Intervju 122.
²¹³ Bilaga till intervju 67.
²¹⁴ Intervju 146.
²¹⁵ Bilaga till intervju Malin Modh 2005-06-27.
²¹⁶ Bilaga till intervju Malin Modh 2005-06-27.
²¹⁷ Intervju 122 och 146.
²¹⁸ Intervju 93.
²¹⁹ Intervju 17 och 92.
²²⁰ Brev 47.
²²¹ Intervju 69, 56, 30, 35 och Jens Håkansson 2005-04-26
²²² Intervju 32.
²²³ Intervju 69, 56, 30, 35 och Jens Håkansson 2005-04-26
²²⁴ Intervju 79 och 99.
²²⁵ Intervju 4 och 25.
²²⁶ Formulär 34, brev 45.
²²⁷ Ölander, C., a.a.
²²⁸ Intervju 79, brev 47.
²²⁹ Formulär 11.
²³⁰ Intervju 138.

- ²³¹ Intervju 79.
²³² Brev 45.
²³³ Intervju 30, 35, 56, 69 och Jens Håkansson 2005-04-26.
²³⁴ Bilaga till intervju Malin Modh 2005-06-27, brev 11.
²³⁵ Brev 16.
²³⁶ Intervju 124.
²³⁷ Intervju 145.
²³⁸ Intervju 70.
²³⁹ Brev 20.
²⁴⁰ Utfrågning Lars Hedström 2005-05-13.
²⁴¹ Brev 20.
²⁴² Formulär 114.
²⁴³ Intervju 56.
²⁴⁴ Intervju 11.
²⁴⁵ Intervju 68, Ölander, C., a.a.
²⁴⁶ Intervju 124, 67 och 138.
²⁴⁷ Intervju 56, 69, 30, 35 och Jens Håkansson 2005-04-26.
²⁴⁸ Brev 11.
²⁴⁹ Brev 11.
²⁵⁰ Bilaga till intervju 62.
²⁵¹ Bilaga till intervju Malin Modh 2005-06-27.
²⁵² Intervju 56, 69, 30, 35 och Jens Håkansson 2005-04-26.
²⁵³ Intervju 70.
²⁵⁴ Intervju 56, 69, 30, 35 och Jens Håkansson 2005-04-26.
²⁵⁵ Utfrågning Christer Asp 2005-04-24, intervju 68.
²⁵⁶ Brev 12.
²⁵⁷ Intervju 54.
²⁵⁸ Ölander, C., a.a.
²⁵⁹ Intervju 124 och 31.
²⁶⁰ Intervju 20.
²⁶¹ Intervju Lennart Hamark 2005-04-28.
²⁶² Formulär 145.
²⁶³ Intervju 104.
²⁶⁴ Formulär 95.
²⁶⁵ Formulär 148.
²⁶⁶ Intervju 145.
²⁶⁷ Intervju 31.
²⁶⁸ Intervju Lennart Hamark 2005-04-28.
²⁶⁹ Intervju 31 och 124, Ölander, C., a.a.
²⁷⁰ Intervju 20.
²⁷¹ Ölander, C., a.a.
²⁷² Ölander, C., a.a.
²⁷³ Intervju 31 och 124.
²⁷⁴ Intervju 120, formulär 53.
²⁷⁵ Formulär 53.
²⁷⁶ Ölander, C., a.a.
²⁷⁷ Ölander, C., a.a., intervju 31 och 124.

- ²⁷⁸ Intervju 31 och 124.
- ²⁷⁹ Intervju 20.
- ²⁸⁰ Intervju 25.
- ²⁸¹ Intervju Tina Ohlsén.
- ²⁸² Bilaga till intervju 67.
- ²⁸³ Intervju 138 och 4.
- ²⁸⁴ Intervju 47.
- ²⁸⁵ Intervju 25.
- ²⁸⁶ Intervju Tina Ohlsén 2005-04-06.
- ²⁸⁷ Bilaga till intervju 67.
- ²⁸⁸ Brev 12, intervju 25.
- ²⁸⁹ Brev 12.
- ²⁹⁰ Intervju 138.
- ²⁹¹ Intervju 54.
- ²⁹² Intervju 138.
- ²⁹³ Intervju 54.
- ²⁹⁴ Formulär 11.
- ²⁹⁵ Intervju 121.
- ²⁹⁶ Intervju 64.
- ²⁹⁷ Formulär 52.
- ²⁹⁸ Intervju Håkan Skoglund 2005-04-29.
- ²⁹⁹ Utfrågning Tobias Bergman 2005-07-25.
- ³⁰⁰ Intervju 121 och 74.
- ³⁰¹ Intervju 140.
- ³⁰² Intervju 91.
- ³⁰³ Intervju 140.
- ³⁰⁴ Intervju 14.
- ³⁰⁵ Intervju 39.
- ³⁰⁶ Intervju Per Kågeby 2005-04-27.
- ³⁰⁷ Intervju 144.
- ³⁰⁸ Intervju 107.
- ³⁰⁹ Intervju 24.
- ³¹⁰ Intervju 48.
- ³¹¹ Brev 53.
- ³¹² Intervju 135.
- ³¹³ Intervju 9, 60 och 62.
- ³¹⁴ Brev 8, intervju 60.
- ³¹⁵ Bilaga till intervju 62.
- ³¹⁶ Intervju 62.
- ³¹⁷ Intervju Per Kågeby 2005-04-27.
- ³¹⁸ Formulär 92.
- ³¹⁹ Utfrågning Ingrid Hagbrink 2005-04-29.
- ³²⁰ Intervju 67.
- ³²¹ Intervju 136 och 47.
- ³²² Intervju 136.
- ³²³ Intervju 113.
- ³²⁴ Bilaga till intervju 107.

- ³²⁵ Intervju 136.
³²⁶ Intervju 24.
³²⁷ Intervju 136 och 107.
³²⁸ Intervju 107.
³²⁹ Intervju 47.
³³⁰ Intervju 141.
³³¹ Intervju 113 och 67.
³³² Intervju 83.
³³³ Formulär 43.
³³⁴ Intervju Per Kågeby 2005-04-27, intervju 107 och 115.
³³⁵ Utfrågning av Stellan Berg 2005-04-28.
³³⁶ Intervju 107.
³³⁷ Intervju 136. (Andra personer uppger ett antal om ca 100 personer, medan intervju 108 uppger att antalet var 300.)
³³⁸ Intervju 115.
³³⁹ Intervju 136.
³⁴⁰ Brev 43.
³⁴¹ Intervju 113.
³⁴² Intervju 19.
³⁴³ Utfrågning Stellan Berg 2005-04-28.
³⁴⁴ Intervju 136, brev 40.
³⁴⁵ Intervju 113.
³⁴⁶ Intervju 136.
³⁴⁷ Intervju och bilaga 107.
³⁴⁸ Intervju 19.
³⁴⁹ Intervju 115.
³⁵⁰ Utfrågning Stellan Berg 2005-04-28.
³⁵¹ Intervju 115.
³⁵² Brev 40.
³⁵³ Bilaga till intervju 107, intervju 115, brev 40, utfrågning Stellan Berg 2005-04-28.
³⁵⁴ Intervju Per Kågeby 2005-04-27.
³⁵⁵ Utfrågning Tobias Bergman 2005-04-27.
³⁵⁶ Intervju 76.
³⁵⁷ Intervju Per Kågeby 2005-04-27.
³⁵⁸ Intervju Per Kågeby 2005-04-27 och intervju 77.
³⁵⁹ Intervju 122.
³⁶⁰ Intervju 93.
³⁶¹ Bilaga till intervju 62 och intervju 122.
³⁶² Intervju 122.
³⁶³ Intervju 93.
³⁶⁴ Intervju 146.
³⁶⁵ Brev 10.
³⁶⁶ Brev 2 och 10.
³⁶⁷ Intervju 122.
³⁶⁸ Intervju 122 och 93.
³⁶⁹ Intervju 122.

- ³⁷⁰ Utfrågning Ann-Marie Fallenius 2005-09-07.
³⁷¹ Brev 36.
³⁷² Brev 50.
³⁷³ Brev 36.
³⁷⁴ Intervju 57.
³⁷⁵ Intervju 106 samt bilaga.
³⁷⁶ Intervju 57.
³⁷⁷ Brev 36.
³⁷⁸ Formulär 76.
³⁷⁹ Formulär 136.
³⁸⁰ Formulär 150.
³⁸¹ Formulär 120.
³⁸² Formulär 35.
³⁸³ Formulär 9.
³⁸⁴ Formulär 91.
³⁸⁵ Intervju 107.
³⁸⁶ Intervju 81.
³⁸⁷ Formulär 148.
³⁸⁸ Intervju 113.
³⁸⁹ Formulär 25.
³⁹⁰ Formulär 66.
³⁹¹ Intervju 1.
³⁹² Intervju 140, brev 19.
³⁹³ Intervju 117.
³⁹⁴ Intervju 113, formulär 137.
³⁹⁵ Intervju 119.
³⁹⁶ Formulär 81.
³⁹⁷ Intervju 20.
³⁹⁸ Formulär 91.
³⁹⁹ Formulär 86.
⁴⁰⁰ Intervju 107.
⁴⁰¹ Formulär 129, 131, 127 och 14.
⁴⁰² Formulär 47, intervju 47.
⁴⁰³ Formulär 150, intervju 113 och 119.
⁴⁰⁴ Formulär 77.
⁴⁰⁵ Formulär 2.
⁴⁰⁶ Formulär 136, 76, 37, 21 och 111.
⁴⁰⁷ Formulär 57 och 85, intervju 140 och 66.
⁴⁰⁸ Formulär 79.
⁴⁰⁹ Formulär 149.
⁴¹⁰ Intervju 112.
⁴¹¹ Intervju 1.
⁴¹² Intervju 66 och 5.
⁴¹³ Formulär 102.
⁴¹⁴ Formulär 88.
⁴¹⁵ Intervju 6 och 140, brev 26.
⁴¹⁶ Intervju 5 och 138.

- ⁴¹⁷ Intervju 31 och 124.
⁴¹⁸ Brev 24.
⁴¹⁹ Brev 26.
⁴²⁰ Intervju 141.
⁴²¹ Intervju 48.
⁴²² Intervju 79.
⁴²³ Intervjue140 och 5.
⁴²⁴ Intervju 5.
⁴²⁵ Intervju 140.
⁴²⁶ Intervju 47.
⁴²⁷ Bilaga till brev 51.
⁴²⁸ Intervju 1.
⁴²⁹ Intervju 66.
⁴³⁰ Intervju 140.
⁴³¹ Intervju 5.
⁴³² Intervju 66.
⁴³³ Intervju 83.
⁴³⁴ Intervju 31 och 124.
⁴³⁵ Intervju 102, 46 och 127.
⁴³⁶ Intervju 19.
⁴³⁷ Intervju 73, 33 och 18.
⁴³⁸ Brev 5.
⁴³⁹ Intervju 58 och 40.
⁴⁴⁰ Intervju 18, formulär 46.
⁴⁴¹ Brev 26.
⁴⁴² Intervju 19 och 52.
⁴⁴³ Intervju 19, brev 3.
⁴⁴⁴ Brev 5, intervju 66.
⁴⁴⁵ Intervju 58.
⁴⁴⁶ Intervju 58.
⁴⁴⁷ Brev 3.
⁴⁴⁸ Intervju 48 och 40.
⁴⁴⁹ Intervju 73 och 33.
⁴⁵⁰ Intervju 109.
⁴⁵¹ Intervju 18.
⁴⁵² Intervju 36.
⁴⁵³ Brev 3.
⁴⁵⁴ Intervju 66.
⁴⁵⁵ Intervju 58.
⁴⁵⁶ Brev 26 och 5.
⁴⁵⁷ Intervju 4.
⁴⁵⁸ Intervju 54.
⁴⁵⁹ Intervju 79.
⁴⁶⁰ Intervju 22.
⁴⁶¹ Intervju 73.
⁴⁶² Brev 7.
⁴⁶³ Intervju 128.

- ⁴⁶⁴ Intervju 69, 56, 30, 35 och Jens Håkansson 2005-04-26.
⁴⁶⁵ Intervju med bilaga 37.
⁴⁶⁶ Intervju 133, brev 81 och formulär 99.
⁴⁶⁷ Formulär 95.
⁴⁶⁸ Formulär 37.
⁴⁶⁹ Intervju 24.
⁴⁷⁰ Intervju 133.
⁴⁷¹ Intervju 101, formulär 150 och 99.
⁴⁷² Formulär 43.
⁴⁷³ Formulär 102.
⁴⁷⁴ Intervju 48.
⁴⁷⁵ Intervju 47.
⁴⁷⁶ Formulär 74 och 120.
⁴⁷⁷ Formulär 25.
⁴⁷⁸ Formulär 83.
⁴⁷⁹ Intervju 24 och 129.
⁴⁸⁰ Intervju 28.
⁴⁸¹ Intervju Per Kågeby 2005-04-27, intervju 25 och 28, brev 12.
⁴⁸² Formulär 51.
⁴⁸³ Intervju 85.
⁴⁸⁴ Brev 13.
⁴⁸⁵ Bilaga till intervju 107.
⁴⁸⁶ Intervju 24.
⁴⁸⁷ Formulär 100.
⁴⁸⁸ Formulär 94.
⁴⁸⁹ Formulär 136.
⁴⁹⁰ Formulär 107.
⁴⁹¹ Formulär 30.
⁴⁹² Formulär 95.
⁴⁹³ Formulär 11.
⁴⁹⁴ Formulär 91.

Kommittédirektiv

**Kommissionen för utvärdering av nationell
krishanteringsförmåga med anledning av
naturkatastrofen i Asien**

**Dir.
2005:3**

Beslut vid regeringssammanträde den 13 januari 2005.

Sammanfattning av uppdraget

Naturkatastrofen i Asien innebär en påfrestning för hela vårt samhälle som det tidigare i modern tid inte ställts inför.

En oberoende kommitté skall utvärdera vårt samhälles förmåga att hantera de påfrestningar som naturkatastrofen i Asien inneburit och på vilket sätt de erfarenheterna kan tas tillvara. Utvärderingen skall ske i form av en medborgarkommission. Den skall särskilt belysa hur riksdag, regering och de centrala myndigheterna, inklusive Regeringskansliet och utlandsmyndigheterna, hanterat denna situation. En jämförelse skall göras med hur andra länder har hanterat situationen. Erfarenheter skall även hämtas från hur vårt samhälle hanterat andra svåra påfrestningar under modern tid.

Kommittén skall aktivt inbjuda enskilda som berörts av katastrofen att dela med sig av sina erfarenheter av hur samhället förmått möta deras behov av hjälp och stöd. Kommittén skall mot bakgrund av sin utvärdering peka på eventuella behov av förändringar av organisation, rutiner för samverkan, styrning, informationsfrågor och övriga rutiner för krishantering, i syfte att stärka beredskapen och samhällets förmåga att hantera sådana händelser som drabbar ett stort antal svenskar utanför vårt land.

Bakgrund

En kraftig jordbävning inträffade utanför Indonesiens kust natten till söndag den 26 december 2004. På richtersskalan uppmättes den

till 8,9. De enorma vågor som följde efter skallet drabbade ett mycket stort område i Asien. Påfrestningarna på de drabbade länderna i regionen är ofattbart stora, och betydande insatser från omvärlden krävs för att minska lidandet och klara återuppbyggnaden.

Naturkatastrofen drabbade även de många svenskar som vistades i regionen. Även vårt samhälle har därigenom ställts inför frågor och problem som vi i dag svårligen kan överblicka och förutse. Redan står dock klart att följderna av naturkatastrofen är en av de absolut största påfrestningar som vårt land ställts inför i modern tid.

Katastrofen har inneburit att de centrala statsorganen och de centrala myndigheterna, inklusive Regeringskansliet och utlandsmyndigheterna, har ställts inför stora utmaningar när det gäller sin krishanteringsförmåga. För dem som mist en anhörig, skadats eller på annat sätt personligen drabbats av katastrofen är dessa institutioners förmåga att hantera krisen, allt ifrån det inledande akuta skedet till de långsiktiga följderna, en fråga av största vikt. För att bl.a. samordna myndigheternas insatser och för att inrätta en funktion för kontakter med anhöriga till katastrofens offer har regeringen inrättat Rådet för stöd och samordning med anledning av naturkatastrofen i Asien (dir. 2005:1). Det finns därjämte anledning att också noggrant utvärdera och dra lärdomar inför framtiden av hur naturkatastrofen i Asien har hanterats.

Samhällets krishantering bygger på att den aktör som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden också har motsvarande ansvar vid kriser. Förmågan att hantera kriser innebär bl.a. att den ansvarige skall kunna leda, samordna, samverka, informera och agera under ett krisförlopp.

Större kriser är komplexa och påverkar många delar av samhället, där bl.a. myndigheter, kommuner, frivilligorganisationer och företag är berörda i konsekvenshanteringen. För att berörda aktörer skall kunna agera koordinerat och effektivt krävs en tvärsektoriell samordning mellan olika sektorer och olika nivåer. Regeringen ansvarar för denna samordning.

Krishanteringsförmågan bygger på en struktur med sektors- och områdesansvar. Områdesansvaret innebär att det finns ett organ som kan verka för inriktning, prioritering och samordning av åtgärder i en krissituation. Områdesansvaret finns på lokal, regional och nationell nivå. Kommunen, länsstyrelsen och regeringen är områdesansvariga organ på respektive nivå. Sektorsansvaret innebär

att det finns ansvariga myndigheter som genomför förebyggande och förberedande insatser utifrån en analys av befintliga risker och sårbarheter inom viktiga samhällssektorer. Således har t.ex. Socialstyrelsen ansvaret på hälso- och sjukvårdsområdet och Affärsverket svenska kraftnät ansvaret när det gäller elförsörjningen, se förordningen (2002:472) om åtgärder för fredstida krishantering och höjd beredskap.

Regeringen har det övergripande ansvaret för samhällets insatser i händelse av stora påfrestningar och för samhällets beredskap och förmåga att hantera sådana situationer. Inom Regeringskansliet är ansvaret så fördelat att det inom varje departement bör finnas en förmåga och resurser att vid allvarliga krissituationer, som har sitt ursprung inom det egna ansvarsområdet, även kunna samordna andra berörda departement. Försvarsdepartementet ansvarar enligt förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet för förvaltningsärenden om Regeringskansliets beredskap och därmed sammanhängande frågor. Försvarsdepartementet stödjer departementen i frågor om krishantering.

För utrikesrepresentationen finns särskilda föreskrifter om beskickningars uppgifter vid bl.a. naturkatastrofer. Om en naturkatastrof inträffat inom verksamhetsområdet, skall beskickningen genast undersöka om någon svensk medborgare avlidit eller skadats eller om någon svensk egendom skadats. Om så skett, skall Utrikesdepartementet snarast underrättas (20 § förordningen [1992:247] med instruktion för utrikesrepresentationen). Enligt Regeringskansliets föreskrifter om utlandsmyndigheternas beredskap skall varje utlandsmyndighet hålla beredskap för egen del och för att bistå svenska medborgare med skydd, evakuering och andra åtgärder som kan behöva vidtas vid bl.a. naturkatastrofer i stationeringslandet eller dess närhet (UF 2000:6). Inom Utrikesdepartementet är det enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden som handlägger ärenden om konsulärt bistånd till enskilda utomlands.

Generella förslag till att förbättra samhällets förmåga att klara svåra påfrestningar på samhället i fred lämnades våren 2001 av den särskilde utredaren Åke Pettersson i Sårbarhets- och säkerhetsutredningens betänkande *Säkerhet i en ny tid* (SOU 2001:41). Regeringen har i de av riksdagen antagna propositionerna *Fortsatt förnyelse av totalförsvaret* (prop. 2001/02:10) och *Samhällets säkerhet och beredskap* (prop. 2001/02:158) lämnat en redogörelse för hur strukturen för krishantering i samhället skall förstärkas. Ett nytt politikområde – Skydd och beredskap mot olyckor och

svåra påfrestningar – introducerades för att säkerställa att en tillräcklig förebyggande verksamhet bedrivs och en tillräcklig kris-
hanteringsförmåga åstadkoms. Ett förändrat finansieringssystem
för svåra påfrestningar beskrevs. Ansvarsförhållanden gällande
krisantering, planering och vidtagande av åtgärder för att möta
svåra påfrestningar på samhället i fred preciserades.

Vidare inrättades från den 1 juli 2002 en ny myndighet, Kris-
beredskapsmyndigheten, med planeringsuppgifter vid höjd bered-
skap och vid svåra påfrestningar på samhället i fred. Krisbered-
skapsmyndigheten har till uppgift att samordna arbetet med att
utveckla krisberedskapen i det svenska samhället, se förordningen
(2002:518) med instruktion för Krisberedskapsmyndigheten.
Myndigheten har dock inga operativa uppgifter i en krissituation.

Försvarsberedningen har i uppdrag att i en rapport, i enlighet
med vad regeringen anförde i propositionen Vårt framtida försvar
(prop. 2004/05:5), föreslå en samlad strategi för det fortsatta
arbetet med att stärka samhällets förmåga inför framtida hot och
risker. Försvarsberedningen skall där behandla samhällets kris-
hantering och beredningen skall lämna sin syn på det underlag som
inkommer från Krisberedskapsmyndigheten rörande behovet av
fredstida förstärkt förmåga och principerna för grundläggande
säkerhetskrav. Beredningen skall redovisa sina synpunkter senast
den 15 september 2005.

En utvärdering bör ske

Under det senaste decenniet har det inträffat ett antal särskilda
händelser som ställt stora krav på vårt samhälle. I anslutning till
dessa händelser har det uppstått frågor om hur myndigheter och
andra aktörer agerat före eller under den särskilda händelsen samt
vid hanteringen av konsekvenserna av den. Utredningar har tillsatts
för att dels utvärdera vad som hänt, dels peka på behov av för-
ändringar mot bakgrund av utvärderingarna. Utredningarna har
vidare fyllt en viktig funktion i att ge dem som berörts av de
särskilda händelserna möjligheter att föra fram sina synpunkter och
erfarenheter. De har också bidragit till att, i någon mån, läka såren
efter uppsplitande händelser genom en allsidig belysning av skeen-
den och olika aktörers insatser.

Som exempel kan nämnas uppdraget till Analysgruppen för
granskning av Estoniakatastrofen och dess följder med Peter Örn

som ordförande (dir. 1997:105), Göteborgskommittén (dir. 2001:60) efter kravallerna vid toppmötet i Göteborg sommaren 2001 och Personskyddsutredningen (dir. 2003:132) efter mordet på dåvarande utrikesminister Anna Lindh. Även 11 september-utredningens uppdrag (dir. 2001:120) kan nämnas i detta sammanhang.

Följderna av naturkatastrofen i Asien är en av de absolut största påfrestningar som vårt samhälle ställts inför i modern tid. Det finns därför skäl att utvärdera hur vårt samhälle har agerat i direkt anslutning till naturkatastrofen i Asien och hur samhället sedan hanterat konsekvenserna av den. Inom riksdagen har konstitutionsutskottet tagit initiativ till en granskning av hur regeringen hanterat situationen. Jämte den granskning som sker i riksdagen bör en utvärdering ske för att ge underlag till förändringar som stärker samhällets förmåga att hantera svåra påfrestningar i fredstid, särskilt sådana händelser som drabbar ett stort antal svenska medborgare, och andra i Sverige bosatta, utanför vårt land.

Uppdraget

En oberoende kommitté skall utvärdera hur riksdag, regering och de centrala myndigheterna, inklusive Regeringskansliet och utlandsmyndigheterna, har agerat med anledning av naturkatastrofen i Asien.

Granskningen skall särskilt avse de centrala statsorganens, Regeringskansliets, utlandsmyndigheternas och övriga centrala myndigheters agerande när det blev känt att en jordbävning skett utanför Indonesiens kust, samt hur arbetet därefter organiserades och genomfördes inom Regeringskansliet och på utlandsmyndigheterna och hur de centrala myndigheterna i övrigt hanterat situationen.

Utvärderingen skall vidare avse de berörda aktörernas organisation, styrning, samverkan och informationsutbyte. Kommittén skall utvärdera om roller och ansvarsfördelning mellan olika aktörer varit tydliga. Kommittén skall analysera om de förberedelser som vidtagits för allvarliga krissituationer varit tillräckliga och i vilken utsträckning erfarenheter från tidigare påfrestningar tagits tillvara.

Utvärderingen skall avse hur samverkan fungerat inom Regeringskansliet inklusive utlandsmyndigheterna, mellan Regeringskansliet och de centrala myndigheterna, samt mellan de centrala myndigheterna. Kommittén skall även utvärdera hur Regerings-

kansliet och de centrala myndigheterna samverkat med den regionala och lokala nivån, samt Regeringskansliets och de centrala myndigheternas samverkan med andra aktörer, som researrangörer, frivilligorganisationer och trossamfund.

Kommittén skall utifrån tidigare gjorda utvärderingar inhämta erfarenheter av hur samhället hanterat andra svåra påfrestningar på samhället i fredstid. Kommittén skall även inhämta erfarenheter av hur andra, med Sverige jämförbara länder, har hanterat följderna av naturkatastrofen i Asien. Av särskilt intresse är erfarenheter från våra nordiska grannländer. I det sammanhanget skall kommittén även belysa i vilken utsträckning berörda länder samarbetat och samordnat sina insatser, inklusive hur EU:s institutioner hanterat katastrofen.

Mot bakgrund av sin utvärdering skall kommittén peka på eventuella behov av förändringar av organisation, rutiner för samverkan, styrning, hantering av information och övriga rutiner för kris-hantering, i syfte att stärka beredskapen och samhällets förmåga att hantera sådana händelser som drabbar ett stort antal svenskar utanför vårt land.

Kommittén får överväga också andra frågor som den finner motiverade med anledning av uppdraget.

Uppdragets genomförande

Kommittén skall i sitt arbete samverka med berörda myndigheter och andra berörda organisationer. Kommittén får inhämta uppgifter till stöd för sitt uppdrag från Regeringskansliet inklusive utlandsmyndigheterna och de centrala förvaltningsmyndigheterna, samt på andra sätt som kommittén finner lämpligt.

Kommittén skall arbeta med ett öppet arbetssätt och ett tydligt medborgarperspektiv, d.v.s. organisera sig som en medborgarkommission. Kommittén bör som underlag för sina slutsatser aktivt ta del av erfarenheter och synpunkter från enskilda som berörts av katastrofen, samt inhämta synpunkter från andra aktörer som reseföretag, frivilligorganisationer och trossamfund.

Kommittén skall följa arbetet inom Rådet för stöd och samordning med anledning av naturkatastrofen i Asien (dir. 2005:1). Kommittén skall hålla sig informerad om arbetet inom Försvarsberedningen.

Uppdraget skall redovisas senast den 1 december 2005. Kommittén är oförhindrad att redovisa delar av uppdraget i delbetänkanden.

(Finansdepartementet)

Myndigheter som lämnat in redogörelser

Myndigheter

Försvarets radioanstalt
Försvarmakten
Krisberedskapsmyndigheten
Luftfartsstyrelsen
Länsstyrelsen Östergötland
Regeringskansliet
Rikspolisstyrelsen
Räddningsverket
Sida
Smittskyddsinstitutet
Socialstyrelsen
Sveriges riksdag

Sveriges ambassad i

Ankara
Athen
Bangkok
Berlin
Bern
Canberra
Colombo
Haag
Jakarta
London
Madrid

New Delhi
Ottawa
Paris
Rom
Tokyo

Genomförda utfrågningar

<i>Efternamn</i>	<i>Förnamn</i>	<i>Myndighet</i>
Alnervik	Hans	Statsrådsberedningen
Andersson	Christina	Utrikesdepartementet
Asp	Christer	Generalkonsulatet i Phuket
Begler	Ann-Marie	Rikspolisstyrelsen
Berg	Marina	Utrikesdepartementet
Berg	Stellan	Ambassaden i Bangkok
Bergman	Tobias	Ambassaden i Bangkok
Björklund	Leni	Försvarsdepartementet
Carlsson	Benny	Ambassaden i Bangkok
Dahlgren	Hans	Utrikesdepartementet
Danielsson	Lars	Statsrådsberedningen
Edin	Magnus	Försvarsdepartementet
Eduards	Helen	Statsrådsberedningen
Edqvist	Stig	Rikskriminalpolisen
Eksborg	Ann- Louise	Krisberedskapsmyndigheten
Elowsson	Per	Akademiska sjukhuset i Uppsala
Erasmie	Anna Sofia	Utrikesdepartementet
Eriksson	Bengt	Karolinska Universitetssjukhuset
Ersman	Nina	Utrikesdepartementet
Fallenius	Ann-Marie	Ambassaden i Colombo
Fischerström	Johan	H.M. Konungens Hovmarskalksämbe
Freivalds	Laila	Utrikesdepartementet
Grenfors	Johan	Rikskriminalpolisen
Guteland	Odd	Utrikesdepartementet
Gyllenhammar	Hans	Ambassaden i Vilnius
Hafström	Jonas	Ambassaden i Bangkok
Hagbrink	Ingrid	Ambassaden i Bangkok

<i>Efternamn</i>	<i>Förnamn</i>	<i>Myndighet</i>
Hagquist	Anders	Utrikesdepartementet
Hassel	Fredrik	Krisberedskapsmyndigheten
Hederstedt	Johan	Generalkonsulatet i Phuket
Hedström	Lars	Krisberedskapsmyndigheten
Heijne	Åsa	Ambassaden i Colombo
Helsén	Anna	Statsrådsberedningen
Hjelm	Jonas	Försvarsdepartementet
Holtsberg	Christer	Ambassaden i Bangkok
Hydfors	Tommy	Rikskriminalpolisen
Härberg	Jörgen	Rikskriminalpolisen
Iremark	Ingrid	Utrikesdepartementet
Isaksson	Åke	Utrikesdepartementet
Janonius	Jan	Utrikesdepartementet
Johansson	Ylva	Socialdepartementet
Jämtin	Carin	Utrikesdepartementet
Karlsson	Staffan	Krisberedskapsmyndigheten
Kiesow	Ingolf	Totalförsvarets forskningsinstitut
Klasson	Lilian	Utrikesdepartementet
Klingström	Annika	Utrikesdepartementet
Koch	Michael	Finansdepartementet
Kågeby	Per	Ambassaden i Bangkok
Kärrlander	Marie-Louise	Utrikesdepartementet
Laakso	Kaarlo	Ambassaden i Bangkok
Landau	Harry	Ambassaden i Bern
Larsson	Jan	Statsrådsberedningen
Larsson	Kjell	Räddningsverket
Lentz	Mattias	Utrikesdepartementet
Lindberg	Helena	Försvarsdepartementet
Lundborg	Hans	Utrikesdepartementet
Mattson	Therese	Rikskriminalpolisen
Melén	Kerstin	Utrikesdepartementet
Modin	Thord	Rikskriminalpolisen
Molin	Klas	Utrikesdepartementet
Naranon	Witchit	Utrikesdepartementet
Nordlander	Jan	Utrikesdepartementet
Nylén	Lars	Kriminalvårdsstyrelsen
Olofsdotter	Karin	Utrikesdepartementet
Palm	Christina	Utrikesdepartementet
Persson	Göran	Statsrådsberedningen

<i>Efternamn</i>	<i>Förnamn</i>	<i>Myndighet</i>
Polisenheten		Justitiedepartementet
Ragnarsson	Björn	Akademiska sjukhuset i Uppsala
Rolén	Thomas	Justitiedepartementet
Salomonson	Christina	Räddningsverket
Sjöberg	Mikael	Socialdepartementet
Sorot	Nayiana	Ambassaden i Bangkok
Stertman	Jonas	Statsrådsberedningen
Svensson	Gunilla	Utrikesdepartementet
Söder	Annika	Utrikesdepartementet
Thöresson	Per	Utrikesdepartementet
Torstensson	Torsten	Ambassaden i Bangkok
Walder-Brundin	Eva	Utrikesdepartementet
Wallman	Finn	Försvarsdepartementet
Weihe	Christina	Statsrådsberedningen
Wennergren Gartoft	Britta	Utrikesdepartementet
Werger	Svante	Krisberedskapsmyndigheten
Westerlind	Mikael	Utrikesdepartementet
Winsa	Brita	Akademiska sjukhuset i Uppsala
Visithsiri	Viputpan	Ambassaden i Bangkok
Wolfbrandt	Mikael	Försvarsdepartementet
von Heidenstam	Catherine	Utrikesdepartementet
von Sydow	Björn	Riksdagen
Zander	Kristian	Rikspolisstyrelsen
Ågren	Birgitta	Försvarsdepartementet
Öberg	Nils	Justitiedepartementet
Öhrn	Eva m.fl.	Regeringskansliets växel
Örneus	Per	Utrikesdepartementet

Organisationer och företag som lämnat in redogörelser

Organisation

Föreningen Svenskar i Världen
Försäkringsförbundet
Rädda Barnen
Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund
Svenska Bankföreningen
Svenska Röda Korset
Svenska kyrkan
Sveriges Kommuner och Landsting

Företag

Fritidsresor
My Travel Sweden
Nordic Assistance
SOS Alarm
SOS International

Ansvarsbegreppen i ett vidare perspektiv

Ordet ansvar används både i vardagsspråket och i mer formella sammanhang i ett antal olika betydelser. Vi talar om att någon ansvarar för en viss syssla, att någon är ansvarig för det inträffade, att ledningen måste ställas till ansvar etcetera. För en konkret analys av ansvarsförhållandena inom en komplex organisation som den svenska statsförvaltningen är det väsentligt att dessa olika betydelser hålls isär och att man specificerar vilken eller vilka som är aktuella. Även efter en sådan precisering finns det olika möjligheter att definiera ansvarsförhållandena. Denna otydlighet beror på att vi i dagens samhälle ganska sällan har att göra med den enkla, klassiska situation i vilken två individer har en ansvarsrelation. I stället verkar vi i eller samverkar med grupper av individer, som kan vara löst sammansatta eller mer eller mindre fast organiserade. Även om ansvarsbegreppet i grunden kan sägas vara detsamma, blir analysen av ansvarsförhållandena i en given situation då väsentligt mer komplicerad.

I föreliggande bilaga görs en genomgång av de olika betydelserna av ordet ansvar, med tonvikt på den eller de betydelser som är viktigast i föreliggande utredning. Den centrala delen av framställningen gäller hur denna ansvarighet skall definieras och tillämpas i en komplex organisation. Även här finns ett antal olika alternativ. Samtliga tillämpas mer eller mindre framgångsrikt i olika miljöer; de har olika egenskaper och är mer eller mindre väl lämpade för det ändamål som de alla ytterst tjänar – att förebygga vissa oönskade handlingar och att stimulera önskade.¹

1 Olika betydelser av begreppet ansvar

Etymologiskt anknyter ordet ansvar till ord för svar, genmäle eller redogörelse i olika språk. Bland de germanska exemplen finns isländskans *andsvar*, engelskans *answer* och tyskans *verantwortlich*. Inom den latinska gruppen finns exempelvis franskans *responsable*, knutet till *réponse*. Ordet *accountable* kommer från *account* med betydelsen redogörelse och innebär alltså en skyldighet att redogöra för ett förlopp och svara på frågor.

1.1 Ansvar som uppgift

Den kanske vanligaste betydelsen av ordet *ansvar* i vardagsspråket är helt enkelt uppgift eller uppdrag. Man säger exempelvis att ”NN har ansvar för mathållningen” eller att ”Företaget X ansvarar för städningen av lokalerna”. I detta ligger ett uppdrag som kan vara mer eller mindre formaliserat. Privatpersoner emellan är uppdraget ofta informellt. När företag eller institutioner är inblandade, krävs normalt ett kontrakt som definierar vad som skall ingå i uppgiften, hur ofta den skall utföras etcetera. Även om språkbruket är informellt, finns det alltså ibland en mer formaliserad bakgrund. Den djupare innebörden av detta är att det går att aktualisera ett annat ansvarsbegrepp om uppgiften inte skulle bli utförd som förväntat. En annan konsekvens är att den som har fått uppgiften eller uppdraget normalt anpassar sig till detta perspektiv och utför den med större omsorg än hon eller han skulle ha gjort i frånvaro av ansvarsdimensionen.

1.2 Ansvarighet

Den djupare innebörd av ansvarsbegreppet som ligger underförstådd när vi använder ordet ansvar för uppgift eller uppdrag har både en bakåtblickande och framåtblickande karaktär. Den förra innebär att man jämför det som har gjorts med det som var överenskommet eller förväntades och framför klagomål om förväntningarna inte infriats, alternativt beröm om de har infriats med råge. Till den senare, framåtblickande dimensionen återkommer vi i avsnitt 1.3.

Denna bakåtblickande betydelse av begreppet ansvar är den som närmast motsvarar engelskans *accountability*. Svenska Akademiens Ordbok ger ett antal exempel med innebörden skyldighet att stå till svars, kunna ställas till svars etcetera. Termen *ansvarighet* motsvarar närmast denna innebörd men synes ha fallit ur bruk omkring sekelskiftet 1900. SAOB anför till exempel ”Den rådets ansvarighet inför ständerna som blifvit för första gången erkänd i 1660 års regeeringsform” (1874) och ”[...] försvarar frihetens och ansvarighetens sak” (1898).² Vi kommer i det följande att använda termen *ansvarighet* i denna betydelse.

I ansvarighetens bakåtblickande karaktär ligger att den aktualiseras efter det beslut eller den handling som ansvaret gäller. Men det krävs att ett antal villkor är uppfyllda för att det överhuvudtaget skall bli aktuellt att ställa någon till ansvar. Det måste för det första finnas en *länk* mellan den person och handling, så att ansvarsbegreppet är relevant. I sin enklaste form ges denna länk av ett direkt orsakssamband mellan personens handlingar och det resultat som aktualiserat ansvarsdiskussionen. ”Ingenjören NN har i sina konstruktionsberäkningar gjort ett räknefel som medfört att balkarna blivit underdimensionerade, vilket har lett till belastning över brottgränsen”, är ett exempel på ett sådant tydligt orsakssamband. I de flesta fall är sambandet mindre tydligt, men detta behöver inte i sig medföra att ansvarigheten försvagas.

Ett andra villkor för utkrävande av ansvar är att det finns en *förväntad prestationsnivå* som inte uppnås. Denna förväntningsbild kan vara klart definierad i ett kontrakt, till exempel genom krav på leverans av vissa tjänster vid en vis tidpunkt, eller vara ett mer allmänt hållet moraliskt krav på uppträdande hos personer i ledande ställning, hos vuxna som ansvarar för barn etcetera. Inom den politiska sfären finns krav och förväntningar som ofta ligger mellan den ekonomiska sfärens höga krav på formalisering och vardagslivets mer otydligt formulerade – men ofta mycket starkt kända – krav.

En tredje faktor av betydelse är förekomsten av *alternativ*. Om den handlande inte haft något alternativ, är det åtminstone enligt moderna ansvarsuppfattningar inte korrekt att ställa henne till ansvar.³ Det är följdriktigt bland personer som ställs till ansvar en ofta utnyttjad försvarslinje att man i realiteten inte haft några alternativ till buds, något som måste värderas av omgivningen.

En fjärde faktor som får betydelse när ansvar utkrävs är den handlandes *förmåga* att värdera olika alternativ. Hon måste besitta grundläggande normala intellektuella färdigheter för att kunna

göras ansvarig för sina handlingar. I rättsliga sammanhang görs värderingar av eventuell psykisk störning. Men även om den handlande otvivelaktigt varit tillräknelig i denna mening kan hon vara handikappad av *brist på information* om konsekvenserna av olika handlingsalternativ. Okunnighet i denna mening anförs inte sällan som försvar för felaktiga beslut eller handlingar som uppfattas som klandervärda.

Slutligen bör det understrykas att ansvarighet – ansvar i den bakåtblickande dimensionen – har en antingen/eller-karaktär. Man kan inte vara *lite* ansvarig för något som har inträffat; antingen är man ansvarig eller också är man det inte. Man kan dela ansvaret med andra personer, men det är en annan sak; det innebär bara att alla de personer som anses ansvariga är fullt ut ansvariga. Att ansvaret delas gör det inte mindre för var och en.

1.3 Ansvar som norm

Det bakåtblickande ansvaret – ansvarigheten – har en naturlig återspeglning i det framåtblickande. Den människa som vet att hon kommer att ställas till ansvar för sitt handlande har anledning att i förväg reflektera över vilket alternativ hon väljer. I vilken utsträckning hon faktiskt gör det är en öppen fråga. Det är denna innebörd som ligger i begreppet *ansvarigt handlande*, en *ansvarsfull politik* etcetera.

Några av egenskaperna hos det framåtblickande ansvaret ärvs av dess spegelbild. Det måste finnas någon form av länk – orsakssamband eller liknande – mellan den handlande och det hon förväntas känna ansvar för. Det måste också finnas en förväntan om ett visst handlande, som liksom i den tidigare betydelsen kan vara mycket tydligt specificerat i ett kontrakt eller mer diffust vara uttryckt i en norm. Den kan ligga utsagd i en viss roll, knuten till familjelivet, yrkeslivet eller någon annan social sfär. Det måste finnas mer än ett handlingsalternativ, och den handlande bör ha förmågan att reflektera över konsekvenserna av olika alternativ. Hon måste ha information om konsekvenserna och måste också självständigt kunna välja mellan dem.

Till skillnad från ansvarighet är det framåtblickande ansvaret – ansvar som norm – en fråga om grad. Man kan handla mer eller mindre ansvarigt. Vilka krav som det är rimligt att ställa i en given situation beror av en mängd faktorer, både de ovannämnda och mer

tillfälliga, som vilken tid den handlande haft till sitt förfogande för att välja mellan olika alternativ, vilka normer som gäller i allmänhet i den sfär som är aktuell etcetera.

1.4 Andra betydelser: orsak, kapacitet

De tre hittills behandlade betydelserna är de viktigaste för de ansvarsfrågor som kommissionen har att behandla. Helt kort skall ytterligare några beröras. I vissa sammanhang används ansvarsbegreppet om ett rent orsakssamband. Rydberg skriver att "Tacitus kastar tyngsta delen af ansvaret [för republikens undergång] på folkets axlar". I den betydelsen kan ordet användas mer skämtsamt till och med om djur: "På räven har kastats ansvaret för månget ihjälbitet får [...]"⁴.

Flera författare som analyserat ansvarsbegreppet lyfter också fram betydelsen av förmåga – egenskapen att ha sådana själskapaciteter att man kan ställas till ansvar. Denna förmåga är som nämnts underförstådd i de tidigare användningarna av ordet, som ett villkor för att ansvarsbegreppet skall ha relevans för den situation som analyseras.

1.5 Samband mellan de olika betydelserna

Som framgått finns det ett nära samband mellan de olika betydelserna av begreppet ansvar. Det framåtblickande ansvaret – ansvaret som norm – är i viss utsträckning en spegelbild av det bakåtblickande – ansvarigheten. Men även om det finns paralleller, råder inte full symmetri. Framåtblickande ansvar upplevs som något positivt; det ger innehåll åt ett yrke och kan inte sällan utnyttjas i förhandlingar om lön och andra anställningsvillkor. Ansvarighet är å andra sidan något som riskerar att skapa obehag för den som drabbas av den. Den aktualiseras oftast när något har gått fel och en organisation inte presterat i nivå med förväntningarna. Den positiva laddningen hos det framåtblickande ansvaret och den negativa hos det bakåtblickande är det som riskerar att skapa ett glapp mellan de båda och hotar ansvarsfunktionen. Ansvaret som uppdrag är länken mellan de båda.

Om det gick att formulera otvetydiga kontrakt som reglerade relationerna mellan parterna, skulle problemet inte uppkomma.

Alla kontrakt är dock ofullständiga; det gäller i den ekonomiska sfären och naturligtvis i än högre grad i den politiska, liksom i vardagslivet. Det är detta som skapar behovet av en sorts institutionellt kitt – ett underförstått ansvar. Något förenklat kan man säga att ett av de viktigare problemen med att utforma samhällsinstitutioner består i att bringa det framåtblickande och det bakåtblickande ansvaret i så god överensstämmelse som möjligt.

2 Varför har vi ett problem?

2.1 Det kollektiva handlandets växande betydelse

Den klassiska diskussionen om ansvar utgår från en situation i vilken en person, A, begår en handling som får negativa konsekvenser för en annan person, B. B framför klagomål till A och kräver någon form av kompensation. Handlingen kan normalt inte göras ogjord, men kompensationsförfarandet bidrar till att den samhälleliga jämvikten återställs och att livet kan gå vidare med permanenta skador som är mindre än de skulle ha varit i avsaknad av en sådan process. I det enklaste fallet råder det ingen tvekan om att A är vållande, antingen avsiktligt eller genom försumlighet.

I dagens samhälle är denna typsituation av flera orsaker för enkel. Den kanske viktigaste orsaken är att en mycket stor del av den samhälleliga interaktionen inte sker mellan individer utan mellan grupper av individer. Det kan vara tillfälliga grupper, som personer som av en tillfällighet råkar befinna sig på en plats där något sker, eller fastare organiserade grupper, som föreningar, företag eller myndigheter. Om gruppen handlar kollektivt, kommer utfallet inte enkelt att bero på någon eller några enskildas agerande.⁵

Det kollektiva beslutsfattandet och handlandet är mycket omfattande i ett modernt samhälle. Merparten av hushållen får sin utkomst från anställning hos juridiska personer i den offentliga eller den privata sfären. De köper varor och tjänster som produceras av juridiska personer. Organisationernas stora och växande betydelse beror naturligtvis på att de i ett antal viktiga avseenden är överlägsna individer i det sociala samspelet; de kan mobilisera större ekonomiska resurser och mer kunskap, de kan hålla ut längre i en förhandlingssituation, de har råd att ta större risker och de har ofta också större livslängd än enskilda. Oavsett vilket mått man väljer –

betydelsen för den nationella ekonomin, rollen som arbetsgivare, belastningen på det civilrättsliga systemet – är bilden entydig: organiserade grupper spelar i dag en mycket större roll i samhällslivet än de gjorde för hundra år sedan.

Detta får konsekvenser för analysen av ansvarsfunktionen i samhället. Översättningen av den klassiska typsituationen till en modern samhällsmiljö reser en rad problem av både teoretisk och praktisk natur.

2.2 Det praktiska problemet: Vem har gjort vad?

Det första problemet är det rent praktiska att fastställa vem som har handlat i den aktuella situationen. Har alla i gruppen eller organisationen deltagit i samma utsträckning, eller har vissa personer betytt mer än andra för utfallet? Redan i det enklaste fallet med en löst sammansatt grupp som har agerat på offentlig plats kan det vara svårt att i tillräcklig detalj beskriva vads om faktiskt har inträffat. Ännu svårare blir det om det rör sig om ett företag eller en myndighet. Organisationer är normalt inte särskilt tillgängliga för utomstående iakttagare; tvärtom finns det i de flesta organisationer särskilda rutiner för att säkerställa att organisationen uppträder samlat gentemot omvärlden. Vissa generella krav på redovisning finns både för företag och offentliga instanser, och vissa beslut och handlingar kan rekonstrueras genom organisationens interaktion med omvärlden, men detta ger sammantaget bara partiella bilder av ett händelseförlopp.

En komplicerande faktor är också att personalen i en organisation löpande omsätts. När en ansvarsfråga aktualiseras, kanske den eller de personer som spelade den mest aktiva rollen i det ursprungliga skeendet har lämnat organisationen. Arbetsrutiner kan ha ändrats, en produktionslinje kan ha upphört och så vidare.

2.3 Det normativa problemet: Vem kan göras ansvarig?

Även om man med tillräcklig precision kan beskriva vem som har gjort vad i en organisation föreligger ett normativt problem: Hur skall ansvarsbördan fördelas? Skall gruppen eller organisationen göras ansvarig som grupp, eller skall varje individ bära en viss del av ansvaret? Kan det kollektiva ansvaret för organisationens hand-

lingar reduceras till individuellt ansvar, eller är det kollektiva ansvaret mer än summan av de individuella delarna i ansvaret?

På dessa frågor finns olika tänkbara svar, och vilket alternativ man väljer får konsekvenser för individernas och därmed kollektivets agerande. Nedan (avsnitt 4) diskuteras fyra huvudlösningar på problemet, som alla har tillämpats och tillämpas i varierande omfattning. Valet är inte på något sätt självklart; alla lösningar har sina för- och nackdelar.

2.4 Styrningsproblemet: Vem påverkas av ansvarsfördelningen?

Det yttersta målet med en tydlig ansvarsfördelning i samhället är att förhindra vissa oönskade beslut, handlingar och beteenden. Om man väljer en viss metod för att fördela ansvaret inom en organisation, kommer detta att få effekter på hur både personer i ledande ställning och medarbetare inom organisationen uppträder. En koncentration av ansvaret till chefsnivå innebär stora risker för ledningen och tvingar den samtidigt att lägga stor vikt vid att utarbeta rutiner och kontrollsystem inom organisationen. En jämnare fördelning av ansvaret över organisationen kan få mer direkta konsekvenser för var och en men riskerar samtidigt att leda till en utspädning av ansvaret, så att ingen lägger tillräcklig omsorg på planeringen av de rutiner som utnyttjas i det löpande arbetet.

Om effekterna på organisationens agerande är en måttstock som bör tillämpas för att värdera olika till buds stående alternativ för att definiera ansvarsfördelningen, är det likväl inte den enda. Lösningen måste uppfylla grundläggande legitimitetskrav, och den administrativa komplexiteten måste vägas in. Det är i dessa tre dimensioner som de olika lösningsalternativen analyseras i följande avsnitt.

3 Krav på en lösning av ansvarighetsproblemet

Valet av ansvarsmodell bör bedömas med avseende på legitimitet, effektivitet (i vilken utsträckning de löser problemet) och realiserbarhet.

3.1 Legitimitet

En stor del av den klassiska diskussionen kring ansvar i både juridisk och moralfilosofisk litteratur handlar om vem som kan ställas till ansvar för en viss händelse. Det går inte att bara a priori slå fast en enkel princip för ansvarsfördelning; den måste upplevas som rimlig för att få legitimitet. Det grundläggande kravet på *autonomi* och *beslutsförmåga* har redan nämnts. *Informationens* betydelse är en mer öppen fråga. I vilken utsträckning kan en person hävda okunnighet om viktiga delar av problemet som en förmildrande omständighet? Vilka krav på kunskapsinhämtning kan man ställa på en person i den aktuella situationen?

I de fall där medarbetare i en organisation varit direkt vållande till en olycka inställer sig frågan om ledningens *ställföreträdande ansvar*. Vad beror på felaktiga rutiner eller dålig utbildning, och vad beror på sådant som ledningen rimligen inte kunnat påverka?

Situationsberoende faktorer av det här slaget anförs i de flesta diskussioner om ansvar. För vissa typargument finns inom det rättsliga systemet ett etablerat synsätt, men nya situationer uppkommer ständigt till följd av ny teknik, nya organisationsformer och så vidare. På vardagsmoralens område är läget ännu mer oklart beträffande vad som skall anses vara förmildrande omständigheter respektive vad som skall anses möjligt att kräva. Det gemensamma för de olika sfärer i vilka ansvarsfrågor diskuteras är att det ibland uppträder komplicerade situationer som kräver rimlighetsbedömningar, i vilka olika personer kan komma till olika slutsatser.

3.2 Effektivitet

Det övergripande syftet med en utvecklad ansvarsfunktion är som konstaterats preventivt. Man vill stimulera till reflektion innan individer eller grupper skrider till beslut eller handling och därigenom minska sannolikheten för oönskade utfall. Ansvarsmedvetande fyller därmed samma funktion som medvetandet om påföljder inom det rättsliga systemet. Den bakomliggande tanken är intuitivt tilltalande; om man är medveten om att man kommer att kunna ställas till svars för sitt agerande, bör detta skärpa uppmärksamheten och positivt påverka intresset för att tänka igenom konsekvenserna av olika handlingsalternativ. Det finns också empirisk psykologisk forskning som stöder denna tanke.⁶ Även intresset för

långsiktigt lärande inom en organisation bör påverkas positivt av tydliga ansvarsförhållanden.

Men effektiviteten har också andra aspekter. En viktig sådan är om hanteringen av ansvarsfrågorna bidrar till att återställa den sociala jämvikt som rubbats genom den ursprungliga felhandlingen. Här kommer andra faktorer in – om den eller de som har begått ett fel konfronterats med konsekvenserna av sitt handlande, hur samspillet mellan berörda parter organiserats, om den eller de skadelidande behandlats med respekt och fått presentera sin sak på ett korrekt sätt etcetera. Det är med andra ord inte bara resultatet utan också själva processens organisation som har betydelse för effektiviteten i en övergripande mening.

3.3 Realiserbarhet

Sist men inte minst spelar realiserbarheten stor roll för valet av ansvarsmodell. En i och för sig rimlig princip för ansvarsfördelning är av begränsat värde om den administrativa komplexiteten är så hög att svårigheterna med och kostnaderna för att förverkliga modellen blir avskräckande. Ett annat problem knutet till implementeringen är att den kan kräva information som inte finns tillgänglig. I allmänna ordalag innebär kravet på realiserbarhet att den princip för ansvarsfördelning som man vill tillämpa någorlunda enkelt måste kunna omsättas i praktiken.

4 Fyra lösningar

För att hantera ansvarsproblemet kopplat till individuellt och kollektivt handlande i en viss institutionell miljö kan man använda sig av fyra olika lösningar:

- Den juridiska personen som sådan, organisationen, kan göras till bärare av ansvaret. Man kan tala om institutionellt ansvar.
- Den hierarkiska modellen: Chefen (ministern, generaldirektören etcetera) kan göras ensam ansvarig för handlandet.
- Ansvaret kan göras kollektivt, det vill säga alla individer som ingår i organisationen görs till bärare av ett kollektivt och solidariskt ansvar.

- Ansvaret definieras på klassiskt sätt som individuellt, men hänsyn tas till den institutionella miljö i vilken handlandet äger rum. Man kan kalla detta ett modifierat personligt ansvar.

4.1 Organisationen som bärare av ansvaret

Ansatser till konstruktioner som liknade den moderna juridiska personen fanns redan under antiken. Som upphovsman till doktrinen brukar dock påven Innocentius II anges, vilket innebär att den hör till senare delen av 1100-talet. Sitt moderna genombrott fick begreppet juridisk person med aktiebolaget. Den första svenska aktiebolagslagen kom 1848, men det dröjde flera decennier innan begreppet och konstruktionen var allmänt accepterade i landet.⁷ En av huvudinvändningarna var just att det personliga ansvaret skulle försvagas, om man öppnade för en abstrakt konstruktion som den juridiska personen att uppträda som aktör på den samhällseliga arenan – ingå avtal, uppträda som kärke eller svarande i rättsliga processer etcetera.

Om nu juridiska personer har en så framträdande roll i dagens samhälle, kan det tyckas vara en enkel och praktisk lösning att knyta ansvaret till den juridiska personen. Det innebär att man går ytterligare ett steg i identifieringen av juridiska personer med fysiska personer och föreställer sig att de kan planera, påta sig moraliskt ansvar och i andra viktiga avseenden uppträda analogt med fysiska personer.

Hur hävdar sig denna modell för ansvarstagande när den utvärderas i de tre dimensioner som angavs ovan? *Legitimiteten* för denna lösning är möjligen något tveksam. Även om man i jurist- och ekonomkretsar inte längre har de betänkligheter man hyste vid mitten av 1800-talet, finns det i en bredare allmänhet en viss skepsis beträffande företagens eller institutionens möjligheter att uppträda som en verklig människa av kött och blod. ”Did you ever expect a corporation to have a conscience, when it has no soul to be damned, and no body to be kicked?” lyder ett klassiskt citat tillskrivet Baron Thurlow, Lord Chancellor of England. Förvisso finns det anledning att hysa skepsis. Vissa traditionella moraliska begrepp som samvete har uppenbarligen ingen relevans för en juridisk person. Medarbetarna i en organisation kan ha ett normalt fungerande samvete, men det kan inte direkt översättas till organisationen.⁸ Ansvar kan man tänka sig att en organisation kan ta,

precis som den överväger ekonomiska åtaganden, juridiska bindningar etcetera, men man måste trots allt konstatera att legitimiteten är en svag punkt i ett ansvarsbegrepp som knyts direkt till den juridiska personen.

Även när det gäller *effektiviteten* finns det anledning att sätta frågetecken. Erfarenhetsmässigt har det visat sig svårt att vidta sådana sanktioner mot ett företag eller en institution att det på ett märkbart sätt påverkar agerandet. Böter eller miljöavgifter är ofta så låga att det framstår som fördelaktigare att bryta mot förbudet och ta sanktionen än att respektera förbudet. Det kan också vara svårt att få sanktionerna att drabba dem som tjänat mest på att bryta mot regelverket. I värsta fall har företaget gått i konkurs när ansvarsfrågan aktualiseras, så att det inte finns någon part att vidta sanktioner mot. Internationellt har man i växande utsträckning gjort avsteg från den traditionella doktrinen om begränsat ansvar och börjat driva anspråk mot moderbolag för dotterbolags regelbrott (s.k. ansvarsgenombrott), men detta tillvägagångssätt har inte vunnit insteg i svensk rätt.

När man har att göra med myndigheter, uppkommer problemet att sanktioner praktiskt taget alltid drabbar tredje man mer än myndigheten själv.

Praktiskt är denna ansvarsmodell mycket lätthanterlig. Men invändningarna beträffande legitimiteten och effektiviteten framstår som så tungt vägande att detta knappast kan göras till en fungerande modell, i synnerhet inte inom den offentliga sektorn.

4.2 Den hierarkiska modellen

Den hierarkiska modellen är liksom den föregående mycket *enkel att realisera*. Organisationen representeras helt enkelt av sin ledare – direktören, generaldirektören, ministern eller vad som är aktuellt i den givna situationen. Det brukar inte råda någon tvekan om vem som i så fall skall ta på sig ansvaret, även om undantag från denna regel finns till exempel inom den politiska sfären.

Med en så utsatt position för den högsta ledningen ställs mycket höga krav på informationslänkarna och styrmekanismerna inom organisationen. Ledningen måste ha detaljerad, korrekt och ständigt uppdaterad information om vad som händer i organisationen och dess omgivning. Den måste också ha mycket hög auktoritet när det gäller att omsätta fattade beslut i praktisk handling. I båda

dessa avseenden brister det i realiteten även i mycket hierarkiskt uppbyggda organisationer. För en organisation med kanske flera tusen medarbetare framstår det inte som realistiskt att ledningen skall kunna ha information om och auktoritet över varje handling som kan bli av betydelse i ett ansvarsperspektiv.

Det är denna brist på realism som är huvudorsaken till att den hierarkiska modellen har *låg legitimitet*. Varken i en bredare allmänhets eller i specialisters ögon framstår det som rimligt att göra den högsta ledningen ansvarig för allt som händer. Erfarenhetsmässigt har företags- eller myndighetsledningarna ofta kunnat försvara sig genom att hävda att de inte hade någon möjlighet att känna till det som läggs organisationen till last. Inte så sällan söker ledningen med framgång skjuta ansvaret för det inträffade nedåt i organisationen. Dels har ledningen ett informations- och auktoritetsövertag gentemot lägre nivåer i hierarkin, dels är orsakssambanden mellan medarbetares felhandlingar och de negativa konsekvenserna oftast tydligare än motsvarande samband mellan ledningens eventuella misstag och det negativa utfallet. En lokförarens eller en sjuksköterskas misstag får helt enkelt synligare konsekvenser än en VD:s eller en sjukhuschefs. Eftersom modellen förutsätter att endast den högsta ledningen kan göras ansvarig, riskerar resultatet att bli att ingen görs ansvarig, vilket inte är en tillfredsställande lösning på problemet.⁹

Inom den politiska sfären kan konstateras att ministrarna mycket sällan avgår som ett direkt resultat av misslyckande i de organisationer som de leder. I Sverige har det i modern tid bara hänt en gång att ett statsråd har avgått av denna orsak, och då på vederbörandes personliga initiativ.¹⁰ Detta gäller även i länder som tillämpar ministerstyret och där förutsättningarna är bättre för den hierarkiska modellen än i Sverige. Exempelvis har det hänt bara i något enstaka fall under senare decennier i Storbritannien och Nederländerna.¹¹

Den låga legitimiteten går därmed ut över modellens *effektivitet*. Inte heller den rena hierarkiska modellen kan därför sägas uppfylla kraven på en fungerande modell för ansvarsutkrävande.

4.3 Kollektivt ansvar

En tredje möjlighet att definiera ansvar, som också den utgår från organisationen som aktivt subjekt, är att tillskriva alla som arbetar i organisationen ett kollektivt och solidariskt ansvar. Denna lösning skiljer sig från den första genom att varje individ är med och delar ansvaret; det är alltså inte den juridiska personen som är bärare av ansvaret. I rättsliga sammanhang används den exempelvis när parterna i ett konsortium är solidariskt ansvariga för konsortiets åtaganden.¹²

Det finns en ganska omfattande diskussion om huruvida medlemmarna i ett kollektiv kan hållas ansvariga för kollektivets beslut och handlingar. Att man besvarar frågan jakande är en förutsättning för att denna lösning skall anses *legitim*. De flesta torde också besvara frågan med ja, under förutsättning att kollektivet har vissa procedurer för att nå fram till en gemensam ståndpunkt. Det måste för det första finnas en känsla av solidaritet inom gruppen, som gör det meningsfullt att tala om gemensamma mål för gruppens agerande. Varje medlem i gruppen måste därutöver ha en rimlig möjlighet att påverka gruppens ställningstaganden; hur högt kraven skall ställas är en bedömningsfråga. Diskussionerna i gruppen bör också vara slutna, så att gruppen har möjlighet att diskutera obehindrat utan att eventuella åsiktsskillnader utnyttjas av utomstående. Det är dessutom ett krav att modellen är känd på förhand, så att var och en kan anpassa sitt handlande efter de regler som gäller.

Detta är sammantaget krav som är svåra att uppfylla. Exempelvis leder kravet på slutna diskussioner till ganska snäva gränser för gruppstorleken. Den sociala interaktionen i gruppen måste också vara ganska intensiv. Men det finns under de angivna restriktionerna vissa förutsättningar för att lösningen skall upplevas som legitim.

Om lösningen är *effektiv* eller inte beror på den institutionella miljö i vilken organisationen verkar, men generellt sett finns det inga hinder mot att den skulle vara det. En förutsättning är naturligtvis att formerna för samverkan inom organisationen är sådana att det enskilda ansvaret inte blir en formalitet utan upplevs som reellt av medlemmarna.

Kan denna lösning *realiseras*? Mot bakgrund av vad som sagts är det svårt men inte omöjligt. Ett exempel från den svenska statsförvaltningen av viss relevans för diskussionen är statsrådets kollekti-

va ansvar för regeringens beslut. Här är flera av förutsättningarna väl uppfyllda. Det finns en solidaritet kring gemensamma mål för verksamheten. Den gemensamma beredningen av ärenden i Regeringskansliet är till för att det gemensamma ansvaret skall få en reell innebörd, såtillvida att alla berörda statsråd har en rimlig möjlighet att påverka ärendets hantering. Rutinerna är dessutom väl kända och etablerade.¹³ Inte ens i detta fall, där förutsättningarna alltså är gynnsamma, är det individualiserade kollektiva ansvaret utan problem. För det första är det en begränsad krets av regeringsmedlemmar som i praktiken deltar i beredningen. *Ett* fackdepartement äger frågan, och bedömningen av vilka andra departement som skall engageras i beredningen är inte alltid trivial. När ärendet når beslutsstadiet och exempelvis en proposition framläggs, undertecknas denna av statsministern och av den minister som har haft huvudansvaret för ärendets beredning, vilket indikerar att alla regeringsmedlemmarna den formella likställdheten till trots inte anses vara lika delaktiga i beslutet (även om det i propositionstexten räknas upp vilka statsråd som var närvarande när beslutet fattades).

Det är också ganska självklart att ansvaret för begångna fel inte fördelas lika över regeringskretsen. I de få fall då krav på avgång aktualiserats eller realiserats är det både i Sverige och utomlands det för frågan ansvariga statsrådet som är i blickpunkten. Ingen tänker sig på allvar att kräva en utbildningsministers avgång på grund av fel begångna inom totalförsvaret.

Sammanfattningsvis har den individualiserade kollektiva modellen för fördelning av ansvaret ganska små förutsättningar att svara mot kraven på en lösning av problemet, och då även i de situationer där förutsättningarna är gynnsamma.

4.4 Modifierat personligt ansvar

De tre hittills behandlade modellerna är syntetiska i den meningen att de är abstrakta konstruktioner som skapats för att motsvara den situation som uppkommit genom att en stor del av det samhälleliga beslutsfattandet och handlandet sker inom kollektiva ramar. Som framgått har alla tre lösningarna allvarliga problem knutna till legitimiteten, effektiviteten eller den praktiska realiseringen av lösningen. Ett fjärde alternativ är att hålla fast vid den klassiska idén om ett personligt ansvar men att modifiera den med hänsyn till de speciella förutsättningar som gäller i organisationer. I praktiken

kommer det att leda till en sorts hybrid mellan den klassiska lösningen och andra lösningar, framför allt den hierarkiska.

Eftersom denna lösning är den som närmast ansluter till ett klassiskt ansvarsbegrepp, har den förhållandevis lätt att klara *legitimitetskravet*. I själva verket har många författare som diskuterat ansvarsfrågan från moralfilosofisk utgångspunkt¹⁴ hävdad att detta är den enda lösning som har förutsättningar att uppfattas som legitim av en bredare allmänhet. Det som krävs är att de anpassningar som görs är tillräckligt omfattande för att den resulterande ansvarsfördelningen skall upplevas som rimlig mot bakgrund av de auktoritetsförhållanden, informationsflöden med mera som råder i den aktuella organisationen.

Hur *effektiv* en lösning av detta slag blir beror helt på hur den implementeras. Den har potential att bli effektiv om beskrivningen av förhållandena i organisationen i ansvarstermer görs noggrant. Det finns också viss empirisk evidens för att en ansvarsfördelning enligt dessa linjer påverkar de enskilda medarbetarnas agerande i organisationen i riktning mot ökat personligt ansvarstagande.¹⁵

Det är å andra sidan kraven på noggrannhet i detta avseende som är modellens svaghet och som kan göra den svår att *realisera*. Det krävs ett ganska ingående arbete för att fastlägga vad som är rimligt att kräva av chefer och medarbetare på olika nivåer i en organisation. Underlag får sökas i instruktioner, befattningsbeskrivningar etcetera. När det gäller den offentliga sektorn är förutsättningarna generellt sett förhållandevis goda, åtminstone när det gäller högre befattningar. Samtidigt finns skillnader i politiskt respektive administrativt organiserade offentliga institutioner som kan behöva beaktas vid en tillämpning av ansvarsmodellen.

5 Slutsats

Det är det fjärde alternativet – vad som kallas ett modifierat personligt ansvar – som är bäst lämpat att använda som utgångspunkt för den analys av myndigheternas agerande som kommissionen haft att göra. Med detta alternativ som grund är det möjligt att genomföra en både principiellt och praktiskt inriktad analys, präglad av helhetssyn, av såväl institutionellt som enskilda befattningshavares handlande. Som nämnts förutsätter denna modell en noggrann och

därmed arbetskrävande genomgång av det regelverk inom vilket beslut har fattats och åtgärder vidtagits.

Fotnoter

¹ Allmänna referenser för framställningen är Hart (1968), Baier (1970), Feinberg (1970), Bovens (1998), Cane (2002).

² SAOB, ansvarighet 1).

³ Undantag görs inom skadeståndsrätten för situationer med så kallat strikt ansvar; se Hellner och Johansson (2000), kap. 5 och passim.

⁴ SAOB, ansvar I.2.c).

⁵ Detta är vad som i anglosaxisk litteratur kallas "the problem of many hands" (Thompson 1980).

⁶ Tetlock (1983), Weldon och Gargano (1988).

⁷ Peterson (1981).

⁸ Kring frågan om företagens sociala ansvar har det dock under senare år uppstått en stor litteratur; för en översikt, se Frederick (ed.) (1999).

⁹ I vissa situationer tillämpas så kallat principalansvar, men detta drabbar normalt den juridiska personen och inte personerna i ledningen.

¹⁰ Justitieminister Sten Wickbom valde att avgå sedan Stig Bergling avvikit från en permission.

¹¹ Turpin (1999) anför fallet med Lord Carrington, som tvingades avgå efter den brittiska underrättelsetjänstens misslyckande med att förutse Argentinas angrepp på Falklandsöarna; se också Bovens (1998), kap. 6.

¹² Den engelska termen är "jointly and severally".

¹³ Se Statsrådsberedningen (1997).

¹⁴ Ett exempel är Hannah Arendt; se Arendt (1977/1963).

¹⁵ I en variant av Milgrams klassiska auktoritetsexperiment undersökte Meeus och Raaijmakers (1984) effekterna av ett personligt ansvar på de medverkandes ansvarstagande för beslutet, och resultatet var klart; ett tydligt personligt ansvar minskade risken för en mekanisk och oreflektad auktoritetsuppfattning.

Referenser

- Arendt, H. (1977/1963): *Eichmann in Jerusalem. A report on the banality of evil*. Rev. & enl. ed. Penguin, Harmondsworth.
- Baier, K. (1970): "Responsibility and action", i M. Brand (ed.), *The nature of human action*. Scott, Foresman & Co., Glenview, Ill.
- Bovens, M. (1998): *The quest for responsibility. Accountability and citizenship in complex organisations*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Cane, P. (2002): *Responsibility in law and morality*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Feinberg, J. (1970): *Doing and deserving: Essays in the theory of responsibility*. Princeton University Press, Princeton.
- Frederick, R.E. (ed.) (1999): *A companion to business ethics*. Blackwell, Oxford.
- Hart, H.L.A. (1968): *Punishment and responsibility: Essays in the philosophy of law*. Oxford University Press, Oxford.
- Hellner, J., Johansson, S. (2000): *Skadeståndsrätt*. 6 uppl. Norstedts Juridik, Stockholm.
- Meeus, W.H.J., Raaijmakers, Q.A.W. (1984): *Gewoon gehoorzaam: Een sociaal-psychologisch onderzoek naar gehoorzaamheid*. Rijksuniversiteit Utrecht, Nederländerna.
- Peterson, C. (1981): "Juridisk person och aktieägares begränsade ansvar", i *Studier i den svenska aktiebolagsrättens historia*. Stencil, Juridiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Svenska Akademiens Ordbok, nätupplagan (<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>).
- Statsrådsberedningen (1997): *Samrådsformer i Regeringskansliet*. PM 1997:4 (senast reviderad 2002-02-06).
- Tetlock, P.E. (1983): "Accountability and complexity of thought", *Journal of Personality and Social Psychology* 45: 74-83.
- Thompson, D.F. (1980): "Moral responsibility of public officials: The problem of many hands", *American Political Science Review* 74: 905-916.
- Turpin, C. (1999): *British government and the constitution: Text, cases and materials*. 4th ed. Butterworth, London.

Weldon, E., Gargano, G.M. (1988): "Cognitive loafing: The effects of accountability and shared responsibility on cognitive effort", *Personality and Social Psychology Bulletin* 14: 159-171.

Summary

The disaster in south-east Asia caused enormous physical and mental suffering, many deaths and extensive material damage. Emergency assistance was initiated on the spot by those themselves afflicted, voluntary forces and local authorities. Travel agencies and insurance companies began their work on the basis of their obligations under law and their contracts in relation to clients and insurance holders. Aid organisations and voluntary organisations came to their assistance. The main issue in the Commission's evaluation is how Swedish government authorities handled their part of the assistance efforts for Swedes caught up in the disaster. The consequences of deficiencies in the Swedish public administration's handling of the situation are summarised below. It is a matter of the consequences that could have been avoided in the Commission's view if preparations had been better or within the framework of given preconditions. In certain cases, this assessment is based on comparisons with other countries, in other cases on the Commission's considerations and judgements.

Deficiencies identified

The fundamental deficiency in the public administration was that *the Government Offices did not have an efficient organisation for handling serious crises*. This had consequences in several different areas. During the first few days developments were also characterised by the *lack of an emergency organisation and leadership at executive level*. Staff were on duty at the Ministry for Foreign Affairs consular and press services and carried out their assignments but too many executives at middle and senior levels were absent. The ability to initiate and maintain good external contacts suffers seriously when senior executives are not in place.

The most direct and obvious consequence of deficiencies in planning and crisis management capability was that different efforts in the region were delayed. Initial efforts by personnel for reconnoitring, staff work and medical care could have been carried out two days earlier than was the case. The consequences of this delay were noticeable in a number of areas.

Disaster medical planning was inadequate for assessing the situation on the spot and initial medical efforts. Resources for this work – personnel, materials, transport capacity – were available but were not utilised at the greatest possible speed which the situation required. The main consequence of delayed medical efforts was the suffering which Swedish citizens were exposed to and which could have been avoided even with the extreme shortage in the afflicted region. Certain errors made could probably have been avoided if Swedish medical teams with qualifications in disaster medicine had reinforced the Thai medical institutions. These medical errors may lead to permanent injuries for those affected. In some cases there was an obvious risk of death which could only be avoided when the person concerned had the capability or contacts to ensure the necessary measures could be taken. It appears highly likely that many Thai citizens received poorer care as a result of the overtaxing of the medical services and the priorities made on the spot, and the possibility that Thai citizens died as a consequence of this cannot be ruled out.

Consular management was adapted too slowly to the extreme situation that prevailed following the disaster. Personnel reinforcements were initially insufficient. A lack of empathy with the tourists who in many cases were badly hit is reported from many quarters. The routines for *registering missing persons* were undeveloped and in some cases led to serious mistakes in spite of a strong reinforcement of personnel and hard work on their part. *Communication with the general public* was inefficient. It is understandable that the resources were stretched in such an extreme situation but with better preparation the damage could have been limited.

Public efforts in *the logistics and transport area* were insufficiently coordinated. As a result several people, both injured and uninjured, arrived home later than need have been the case.

Cooperation with other countries – primarily bilateral cooperation – could have been further developed. Cooperation with NGO actors – volunteers, voluntary organisations, travel

agencies and others concerned – would also have been more effective with better preparation.

A further consequence of importance was that confidence in the Swedish government as the ultimate guarantor of security and safety was damaged. Everyone agrees that the level of ambition cannot be the same in distant countries as in the home country and that the strain on Sweden which had many nationals in the area was particularly great, however, it may still be established that Sweden asserted itself badly in essential respects in comparison with countries with more efficient crisis management. This impact on confidence is difficult to assess but – in broad outline – it extends much further than the group of Swedish citizens directly involved in the disaster, those immediately affected or their relatives.

Causes of the deficiencies

The Government Offices lacked an efficient crisis management organisation

The basic deficiency in the organisation of the public administration was *the lack of an efficient crisis management organisation*. This explains several shortcomings in the Government Offices and its ministries, the Foreign Service and public authorities with regard to the late awareness of the nature and scale of the disaster, difficulties in assembling information, coordinating analyses and identifying relevant measures both within the Government Offices and in the interplay between ministries and authorities, as well as problems in executing measures effectively.

In the initial phase, no decisions were taken by the Government in matters of importance for crisis management nor was the Government convened. Instead, it was believed that measures taken to manage the crisis within the normal procedures for the Government Offices and the Ministry for Foreign Affairs would suffice, supplemented by temporary groups of State Secretaries and Ministers.

Leadership relations in dealings between the ministries during this crisis were unclear. The Ministry for Foreign Affairs undertook the role of leading ministry since the disaster had occurred abroad and the first information about it reached the

Government Offices through the consular duty officer at the Ministry for Foreign Affairs. This did not, however, eliminate uncertainties regarding the division of authority between the ministries. The State Secretary Group considered itself responsible for coordination but cannot be seen as a group for actual crisis management. Decisions were not taken in the Group nor were any records kept of its meetings. This meant that many uncertainties about the division of responsibility remained. Problems in dealing with issues involving more than one ministry are illustrated inter alia by the protracted handling of the efforts of the Swedish Rescue Services Agency in Thailand.

With the loose procedure applied within the Government Offices and the Ministry for Foreign Affairs it was difficult to identify the point at which a consular regime for dealing with the situation should be replaced by more vigorous crisis management. When this took place, only informal signals were sent out in the organisation indicating that financing issues would not be a problem in the context. This matter should have been subject to a formal decision at a cabinet meeting at an early stage, marking the Government's responsibility and important role.

A temporary organisation based on a vague principle concerning the leading ministry is totally inadequate for managing crises of major proportions. Experience from the tsunami has forcibly overturned the idea that the task can be fulfilled without a formal organisation for crisis management under the Government.

The Ministries' after-hours services were inadequate

Warning of the earthquake in the Indian Ocean reached the Ministry for Foreign Affairs through the consular officer on duty and very soon both press officers and the Duty Officer were involved in the matter. This first part of the 24-hour organisation worked well. The next step in the organisation was less efficient. The executives most closely involved at middle and senior levels – the Head of Group for consular assistance, the Head of the Consular Department and the Director-General for Administrative Affairs – were on holiday and took between one and two plus days to arrive at the Ministry – an unacceptable delay. Both the Head of Group and the Head of Department began work on Boxing Day but by telephone from a distance. As a result, management of

efforts at the Ministry was weak for more than a day. Not until the head of a department is physically present can any really effective build-up of activities – in terms of personnel and structure – be secured in the initial phase of a crisis such as this.

Added to this, within the Ministry for Foreign Affairs there appears to have been uncertainty about who is the most senior executive with operative responsibility for crisis efforts of the kind that became necessary – the State Secretary for Foreign Affairs or the Director-General for Administrative Affairs. Most people seem to have considered the State Secretary should obviously have this role, but he had a different perception of his role.

Many of the problems can be explained by the inadequate routines for communicating information in the Ministry. With improved routines for spread of information and analysis, the organisation would have started on its crisis management work more rapidly, even with the incomplete 24-hour service at middle management level. Among other things, active contacts could have been made with other capital cities. The threshold for directly alerting higher levels of the hierarchy of officials must be low regarding information of an emergency nature. The system with what is called the Minister's Office established as a link between Minister and the State Secretary and between the Ministry management and Heads of Department contains problems. Instead, this office risks becoming a filter.

At the Ministry of Defence, the alarm function worked thanks to initiatives by an individual officer. The Ministry of Defence's routine of having an officer on duty at home after office hours had been withdrawn in the summer of 2004. There seems to have been no uncertainty as to who had the main operative responsibility in this Ministry.

The national medical and health services were inadequately prepared for efforts abroad

An early and strong Swedish medical effort was justified. The great strain on the Thai medical services lasted for many days and could have been alleviated by Swedish contributions. In this way the physical and mental suffering of both Swedish and Thai citizens could have been reduced. Moreover, earlier and more extensive

efforts were needed in order to plan and effectively implement the evacuation of those injured.

In the event of crises and disasters, it is the duty of the National Board of Health and Welfare to keep the Government informed of developments, the ongoing situation and anticipated further developments. If many Swedes can be expected to arrive home in need of qualified medical care, it may be said to lie within the framework of this duty to obtain information about the number of patients, the situation regarding injuries, etc. The appropriate way to do so is to send an assessment team to the disaster area. If this had been done, the team would probably have undertaken medical tasks there and, in addition, immediately requested reinforcements from home.

The authority responsible at the national level, the National Board of Health and Welfare with its Crisis Management Department, reacted late and, furthermore, was understaffed during the first week after the disaster, despite the fact that personnel were available. The Department could also have been reinforced with experts in disaster medicine from one of the knowledge centres in this area which have been created with the Board's participation. There was no lack of personnel qualified in disaster medicine and many of those who had participated in such training were prepared to make a contribution in Thailand at short notice. There was even an arrangement for personal contracts for work abroad.

When a crisis is handled by a ministry (in this case the Ministry for Foreign Affairs) which does not have its own medical experts, the mobilisation of resources is protracted. The National Board of Health and Welfare was responsible for coordination in this area but did not take that responsibility until 29 December, more than seventy-two hours after the disaster – an unacceptable delay in the prevailing situation.

The consular system was inadequately prepared for major disasters

The disaster in south-east Asia was of an exceptional nature and to demand a plan adapted to such an extreme event would be unreasonable. At the same time, preparedness in the consular area

did not live up to more modest demands either. The Ministry for Foreign Affairs may be said to have confirmed this assessment in that many changes have been announced and taken in the period following the tsunami.

The hastily organised system for *registering* missing persons data contained far too many sources of error. The methods used meant there was a danger of serious mistakes, which were also made with grave consequences in some cases. *Personnel for registration* of personal data should have been mobilised more rapidly, above all at executive level. Personnel from the Consular Department were engaged in individual consular cases instead of leading the registration work which came partly to be performed by personnel with no experience of such tasks. It would have been more expedient to call in reinforcements of personnel from the police, who have the relevant experience. The Ministry for Foreign Affairs did not make appropriate use of the expert support and assistance available at authorities such as the police and the Swedish Tax Authority rapidly enough, partly due to deficiencies in communication between the Ministry and the police.

Planning for reinforcement of *personnel in places hit by a crisis* was also inadequate. Before the disaster, the Embassy in Bangkok had taken preparatory measures for major accidents and in that respect was probably better equipped than many other embassies. Reinforcements from the Ministry for Foreign Affairs in Stockholm and from other embassies came too slowly in the first week for it to be possible to gain control over the situation and this applies in both Phuket and Bangkok.

Ambassador Hafström took the first measures in accordance with the applicable rules and crisis plan. Whether his instructions were adequate for securing the management function at the embassy in his absence may be discussed. Management problems also arose in Phuket.

Reports back to the Ministry were unsatisfactory. On the first night after his arrival in Phuket, Ambassador Hafström should not have been satisfied with following the ordinary routines but should have contacted the State Secretary or the Minister for Foreign Affairs directly to inform them of the gravity of the situation, the measures he planned to take and the acute need of personnel reinforcements.

Many of those afflicted and their relatives have described to the Commission what they perceived as a lack of empathy on the part

of the Foreign Service both in the region and back home in Sweden. Consular support in the region was characterised by strict adherence to the consular framework of rules without regard for the extraordinary situation. In this context it should be mentioned that the new rather stringently formulated Financial Assistance to Swedish Citizens Abroad Act from 2003 was adopted by a unanimous Riksdag. In the Commission's view, it is clear that this Act came to mark the behaviour of many Foreign Service officials in the first period after the disaster.

Division of responsibility

The Government Offices' inadequate ability to manage crises

The task of the Government Offices is to process government business and to generally assist the Government and cabinet ministers in their activities. The Prime Minister is head of both the Government Offices and the Prime Minister's Office. The responsibility for the organisation of the Government Offices, and hence for the existence or absence of a crisis management organisation as well as its structure, in reality rests with the Prime Minister. This responsibility cannot be delegated from the Prime Minister since by nature it embraces all ministries.

In the Commission's view, there are no circumstances that could warrant any other assessment of where the responsibility lies. If one chooses to divide responsibility according to the principle of responsibility the result will be the same; he who has responsibility for an activity under normal conditions – in this case the Prime Minister – has responsibility during crises and disasters.

When the tsunami occurred, the Prime Minister, Göran Persson, had been in office for over eight years. The crisis management question had been raised in different contexts, primarily in connection with the report of the Commission on Vulnerability and Security and the bills presented by the Government on the basis of this report. The fact that the Government Offices did not have a crisis management function was not because the matter had not been discussed but was rather a conscious standpoint.

It must also be mentioned that the majority of the bodies to which the matter was referred for consideration were positive to the proposal for a national crisis management organisation. In its

bill, the Government cited constitutional reasons against the proposal. These arguments were noteworthy as arguments against certain elements of the proposal but appear to the Commission to be weak as an impediment to the introduction of a crisis management function based with certain adjustments on the proposal. The Riksdag took a decision in accordance with the Government's proposal; matters concerning the organisation of the Government Offices are traditionally considered to be an internal matter for the Government, ultimately the Prime Minister. However, in this matter, the parliamentary Committee on Defence had made certain statements in favour of the proposal from the Commission on Vulnerability and Security.

In the Commission's view, it was the Prime Minister, Göran Persson, who was generally responsible for the shortcomings of the Government Offices in managing the consequences of the tsunami.

The inadequate after-hours service

Regarding the division of responsibility between the State Secretary for Foreign Affairs and the Director-General for Administrative Affairs mentioned, there is some guidance in the Government Offices' rules and code of procedure for the Ministry for Foreign Affairs and Foreign Service. Under the Minister, work is coordinated by the State Secretary. The Director-General for Administrative Affairs is responsible under the State Secretary for management of the Foreign Service in administrative terms.

Management of a major operation following a natural disaster is not in common parlance an "administrative" task. There is little scope for any other assessment than that the State Secretary must be regarded as primarily responsible for operations in situations such as this. In the situation prevailing on Boxing Day and the time immediately thereafter, he cannot be said to have fulfilled the expectations accompanying such responsibility.

The Director-General for Administrative Affairs is responsible for emergency planning in the Foreign Service. This responsibility includes on the one hand satisfactory replacement arrangements in the event of his own absence from work and the absence of subordinate executives and, on the other, instructions for duty officers and other subordinate personnel concerning what is to be observed in the case of occurrences of a serious nature. However,

the Director-General cannot be considered to bear sole responsibility for the accessibility of other executives and other emergency functions. There is a management responsibility at a higher level also. The political leadership of the Ministry is responsible for ensuring the stability of the organisation and that its emergency capability is adequate.

It should be added that each executive at the different levels of an organisation has a personal responsibility to be available at the workplace when the task and situation so demand. Heads of department lead and distribute work within their departments. They have a principle's responsibility for their area of expertise and should – in accordance with the provisions that apply throughout the Government Offices – keep the Minister for Foreign Affairs, other Ministers in the Ministry and executive officers informed of issues of major importance.

Furthermore, the code of procedure for the Ministry for Foreign Affairs contains a rule on communication of information. More detailed routines for this are not documented as far as the Commission is aware; they appear to be based on practice.

In the Commission's view, the division of responsibility for the inadequate response in the Ministry for Foreign Affairs in the first few days after the crisis is as follows:

- The State Secretary for Foreign Affairs, Hans Dahlgren, was responsible for leading the Ministry for Foreign Affairs and thereby the Government Offices' management of the disaster effort, and hence bears a major share of responsibility for the late response, inter alia by not having with his organisation actively sought information about the disaster and established contacts with other capitals at an early stage. The Swedish Rescue Services Agency's first efforts could have been both speedier and more purposeful. He should furthermore have sought explanations as to why so many rang the Ministry and enquired about what they had to say. In that this did not take place, those responsible were not aware of the serious situation at an early stage.
- The Minister for Foreign Affairs, Laila Freivalds, is responsible for the fact that the applicable rules concerning the emergency planning organisation and executives' tasks in this context were inadequate for ensuring good emergency preparedness in the Ministry. Regarding the deficiencies in emergency planning,

the Director-General for Administrative Affairs, Per Thöresson, also bears a considerable share of the responsibility.

- The Head of Ministry is responsible for the inefficient internal communication routines that were in fact applied. She has to ensure the capability of her Minister's Office since this office is her link to the Foreign Service. The State Secretary for Foreign Affairs, Hans Dahlgren, should be criticised for not informing the Minister for Foreign Affairs during the first 24 hours. The Head of the Consular Department, Jan Nordlander, as principle should be criticised for not directly or indirectly having ensured that the basic information available about the serious situation was communicated to the State Secretary and the Minister.
- Per Thöresson, Jan Nordlander and Christina Palm, Head of Group, should be criticised for having stayed at their residences too long. At least one of them should have immediately interrupted their holiday and gone to the Ministry to lead activities from there. Thöresson should have acted to ensure this.
- The Commission finds it remarkable that the management of the Ministry of Defence had withdrawn the 24-hour service and hence at the time of the tsunami relied on other communication routines or voluntary efforts by officers after office hours.

Medical service organisation

From a civil perspective, demands for a strong and clear medical contribution are justified. It is possible that had a clear regulation of national responsibility for emergencies been in place, possibly supplemented by agreements between the Government and the County Councils, this would have facilitated such a medical effort. However, it must be born in mind that the situation faced could hardly have been the aim of such regulation. The perspective of legislation on emergency situations was national in the first instance. If, on the other hand, a central crisis management body with a cohesive overview had been established, the need for action in the medical area would probably have been identified earlier notwithstanding the absence of applicable legislation in the area.

Even without such legislation and concerted crisis management, there was scope for a much more active approach on the part of the Ministry of Health and Social Affairs. The State Secretary, Mikael Sjöberg, and Minister for Health, Ylva Johansson, must be considered responsible for this passivity. Responsibility for the delayed and initially underdimensioned effort rests with the National Board of Health and Welfare and its Unit of Crisis Preparednes.

The consular system

As mentioned above, the Director-General for Administrative Affairs is responsible for emergency planning at the Ministry for Foreign Affairs. However, comprehensive issues concerning the dimensioning of consular activities are of a political nature and hence lie within the remit of the State Secretary and Minister for Foreign Affairs. The Commission has the impression from interviews that for a long time consular issues have been given low priority in Ministry for Foreign Affairs operations. Furthermore, in connection with recruitment and training, the Ministry management is responsible for clarifying that the Foreign Service's tasks include providing support and sympathy.

Measures

The Commission's remit includes pointing to the need for changes in organisation, routines for interaction, governance, information matters and other routines for crisis management. The purpose of this part of the assignment is to strengthen preparedness and society's ability to deal with events that affect a large number of Swedes outside this country also. The Commission has chosen to focus in this context on the country's central crisis management capability.

Points of departure

Sweden in a global context

The formulation in the Instrument of Government stating that the personal, economic and cultural welfare of the individual shall be the fundamental aims of public activity is the starting-point for a discussion of what may be reasonably expected of the public administration in a crisis situation. However, this needs to be concretised.

The conclusions of the Commission imply mainly clarifications, and no significant changes to the basic division of responsibility between the individual citizen, private agents and the state. Even if the responsibility of the private agents and that of the state remain unchanged, the Commission considers that the state, on the basis of citizens' expectations, has a responsibility as the ultimate guarantor of the security and safety of its citizens.

The first reasonable expectation applies to the physical demarcation of the administration's assignment. The public undertaking in respect of Swedes abroad in the Commission's view must be given a partly new content as a result of internationalisation. There are about half a million expat Swedes around the world – people who live and work temporarily or on a more permanent basis in other countries. Every month an average of over 200 000 Swedes travel abroad. Against this backdrop, the role of the public administration can no longer be narrowly tied to Swedish territory. The ability to safeguard Swedish citizens and their interests outside the country's borders must be developed. This in itself does not imply any changes to the fundamental division of responsibility between the individual and the state but is an adaptation to new preconditions.

Secondly, the ability of the public administration to meet a crisis should not be seriously impaired because the crisis takes place during a holiday. If political decision-makers and senior officials define their task in such a way that they are not available at certain times of the day or year, an efficient 24-hour service must be put in place to compensate for this.

Principles for crisis management

The public administration's management of the consequences of the tsunami shows several weaknesses in the structure of Sweden's administration: *the lack of a central crisis management function, inefficient communication of information also within the ministries, inhibitory boundaries between different sectors and the unclear interface between the Government Offices and public agencies.* A new organisation must eliminate these weaknesses.

In official documents concerning total defence and crisis management planning, reference is often made to the *principle of responsibility*, meaning that the authority that is responsible for an activity in normal circumstances must also have that responsibility in the event of a crisis or war. This principle sounds reasonable but is unclear and even risks impairing an organisation's crisis management. If it is strongly asserted that the principle of responsibility must govern crisis management, signals to the world around from authorities that are not capable of meeting a crisis on their own will be delayed. The organisation is in danger of ending up in a situation where it manages activities for which it is not qualified. One of the central problems of crisis management is to decide when the point has been reached and the crisis is of such dimensions that there must be a change from normal routines to more expedient ones if the situation is to be successfully managed. It is this capability in the public administration that must be developed. The principle of responsibility and the other principles need to be toned down as guidance for planning in favour of other principles that are more appropriate in the context.

In the Commission's view, two new principles are required, *a principle of simplicity* and *a principle of caution*. Simplicity is a fundamental requirement of an organisational structure for crisis management. With the conditions that apply in an organisation under extreme stress, it must be clear to each and every one how their own work fits into the overall structure, whether information is to be sent, who has the authority to take decisions and who is responsible for the implementation of decisions taken. In a crisis organisation there must be a clear centre where information is processed and analysed, where decisions are taken and from which directives for the implementation of decisions proceed. The lack of such a crisis management centre was a fundamental deficiency after the tsunami.

The fact that there is a centre with responsibility for processing and analysis of information, for decision-making and directing implementation does not mean that all the know-how and resources should be assembled at this point. All successful crisis management requires networks, both national and international. However, coordination between the different authorities and other organisations included in these networks must be prepared.

In a situation of uncertainty, investing more resources than may be needed may be regarded as an application of the *principle of caution* which applies as a basic rule for crisis management in several areas connected with health and the environment. If there is good reason to believe efforts may be needed, efforts should also be made. At the everyday level, this principle governs the work of the rescue and fire services in our municipalities.

Central crisis management – tasks and location

Basic requirements and tasks

The threats and risks society faces are complex and hence often span over several sectors. New risks are successively built into society and crises tend to occur with no or at very short previous notice. It may be a question of both major national crises, which may be defined as national concerns, and international crises that affect many Swedes.

The Government has many tasks to deal with in situations of this kind. It must form a correct picture of the situation as a basis for the decisions that are to be made. It needs to identify the threats the situation represents, whether it be a case of natural disasters or consciously inflicted damage. It must identify the measures that need to be taken, which of these require formal government decisions and which may possibly require new legislation that needs to be rapidly processed by the Riksdag. An essential aspect is how the financing of necessary measures is to be guaranteed, so that doubt or discussions about this matter do not unnecessarily delay processing. Important actors at regional and local levels, organisations outside the public sector and the general public need to be informed of the situation and the measures the Government intends to take. Contacts need to be established with other countries in order to coordinate action and avoid conflicts.

The Commission proposes that a *crisis management unit* be established in the Government Offices. The overall task of the crisis management unit will be to assist the Government in its work by acting as its main instrument for strategic leadership of the administration during crises. Thus, the focus is strategic but the remit will also include operative tasks in the initial stages of crises so that no time is lost. Operative tasks of this type may include initiating rescue and emergency medical efforts, ordering transport capacity, preparing informational work and mobilising monitoring resources.

Work in the initial stages will also include starting up work at the relevant ministries. A cabinet group should be formed with at least five members so that it is able to take government decisions where necessary. As soon as the crisis has an overseas dimension the Minister for Foreign Affairs must be included in this group. During the crisis, the ministries involved should have representatives at the level of Director posted to the crisis management unit.

After having taken decisions on initial measures, the crisis management unit will also have an executive function. It must see to it that decisions are implemented and that efforts are coordinated. If crises with international aspects are involved, Ministry for Foreign Affairs resources must be included in the staff of the crisis management unit to prepare the way for planned measures.

At the Ministry for Foreign Affairs, there must be a clear management function for crisis issues. A special post as Director-General for Crisis Management should be set up – as planned by the Ministry itself. From the operative aspect, the Director-General for Crisis Management should be directly subordinate to the State Secretary for Foreign Affairs in order to underscore the latter's overall responsibility at the Ministry for Foreign Affairs. He in his turn will be subordinate to the Head of the crisis management unit in the event of a major crisis abroad that befalls many Swedes.

Location of a central board of crisis management

To be able to act efficiently, a central board of crisis management must be able to give instructions to other authorities and ministries. A political mandate is needed to be able to do so; crises in society almost always have political implications. Certain crises require cooperation with other countries. When contacts of this nature are to be established, it should naturally take place at ministerial level and preferably with a crisis management unit at the ministry. In the light of this, the location of a national crisis management function in the Government Offices appears natural. The Prime Minister's Office already has a coordinating function in the Government Offices. Proximity to the Prime Minister is furthermore of major importance to give the board of crisis management authority in relation to the ministries concerned. This conclusion also applies in the case of any changes to the structure of ministries and authorities.

Staffing

The crisis management unit should have a *core group* of some six or seven people, highly qualified in the relevant sphere of knowledge and with broad general knowledge. The task of this core group will be to carry out the first analysis of the situation and decide the measures that are most urgently required regarding transport, medical care, rescue operations and so on. Thereafter the group's task will be to manage the crisis management unit and guarantee continuity and stamina in the acute stage.

The leaders of the crisis group must have direct access to the Prime Minister (or a deputy with a full mandate appointed by the Prime Minister) in order to get the go ahead for the most highly prioritised measures if the crisis is judged to be of a serious nature. Prioritised measures include convening a cabinet meeting without delay where one of the main tasks will be to take decisions on financing the measures that may be required in the short and medium-term.

The crisis management unit will also include a group with responsibility for *information search and analysis*. Within the framework of the 24-hour organisation, it has the task of alerting the leaders of the crisis management unit who must make an

assessment of the situation on the basis of available information and any additional information that can be rapidly obtained. The assessment of the situation will include both an estimate of the scale of the crisis, its gravity and how urgent is the need for rapid measures.

The group should furthermore have a network of experts with the relevant competence from authorities, organisations or companies, who can be mobilised at short notice for service at the crisis management unit.

Legal regulation

The Commission proposes no amendments to the fundamental legal preconditions. Deliberations are carried on within the framework of the present Instrument of Government. Also in crisis situations, exercise of power must be regulated by law, and for this reason special rules for crisis management should not be based on what is known as the constitutional *jus necessitatis*.

The Act concerning protection against accidents regulates the rescue services, that is to say the rescue efforts the Government and local governments must take to prevent and limit injuries to people and damage to properties or the environment in connection with accidents or an imminent risk of accidents. Accidents means in this context sudden events that have involved or may be feared to involve damage, whether caused by natural phenomena or by human acts, with or without intent. This protection currently applies within Sweden's borders. This Act does not apply to health and medical care nor to transportation of patients. Public resources should intervene only if the individual cannot him/herself or with the help of others deal with an accident situation.

Under law there is a possibility of allowing a government authority to take responsibility for extensive municipal rescue efforts. The provision allows the Government scope to take over responsibility itself and appoint a rescue commander.

A rescue commander has far-reaching powers, such as to order compulsory service, requisition equipment and other property such as vehicles, machines or vessels that can be used in the rescue services, irrespective of whether they come from authorities or the private sector.

Since the Act aims to create protection against accidents that befall individuals on Swedish territory, it should be supplemented by an amendment to the effect that power to act in Sweden shall also apply when an accident befalls a large number of Swedes abroad. In cases of this nature, the rescue commander would have the same opportunities to act in Sweden as he or she would have had if it had been an exclusively national rescue mission under the Act.

However, the rescue commander cannot be given the same powers for action abroad in connection with an accident. Regulation of this area is complicated since it is based on the recipient country's acceptance of Swedish exercise of authority or actual action on its territory. Embassies and other foreign services have certain possibilities under international law to protect their citizens' interests abroad. In a crisis situation they may bring additional personnel resources into the embassy organisation. It is furthermore always possible to send out groups for assessment or other missions. Apart from that, it is a matter for diplomatic negotiations with the state concerned in each individual case. The Foreign Service therefore has a central role here.

As long as the effort takes place in Sweden, compulsory measures are available. When action due to an accident is taken abroad, the same procedure does not apply as a matter of course. In the Commission's view contract solutions should be used to achieve the desired result. Personnel who may need to be engaged should have signed a contract in advance so that it is totally clear which people the rescue commander may contact in connection with a rescue mission abroad, on the conditions that thereby follow. In an equivalent way preparations should be made regarding material resources.

The various operative resources are available at public authorities – *inter alia* in the rescue services, police and medical services. The Government and its crisis management unit therefore needs to be equipped with extended powers to take decisions on such operative efforts in order to realise coordinated and cohesive leadership in connection with a major crisis. This may take place either through informal contacts between the crisis management unit and the Directors of authorities or through supplementary provisions to the authorities' ordinances and/or other ordinances.

To ensure a rapid response in connection with a major disaster, the head of the crisis management unit should have the authority

to initiate certain efforts, pending the convening of the Government.

Routine tasks

Emergency planning should include – in addition to plans for mobilisation of the unit – the creation of a set of *staff groups* who can be sent at very short notice to places within the country and abroad. In the event of operations abroad, coordination is required with the Ministry for Foreign Affairs planned emergency groups, whose competence they can complement in important respects. There is a need for constant updating of information on *material resources* such as transport capacity and rapidly accessible resources for medical efforts. *Contacts with other countries* is an essential part of the crisis management unit's organisational infrastructure. The crisis management unit is to represent Sweden in the international network which is already partly established between crisis management units in certain EU countries. Where such contacts are not established, the Ministry for Foreign Affairs will be the intermediary link. A *call centre function* is of vital importance as soon as large groups in the community are involved, either directly affected or as relatives.

The crisis management unit should be responsible for *practice activities* in the Government Offices. However, practice activities are not sufficient to maintain the capacity that may be required in serious crises. Consideration should therefore be given to using the crisis management unit in connections other than purely crisis related situations in order to fully test the organisation when many authorities and NGO actors collaborate. Examples of such events include high-level political events, international sports events and the like.

The crisis management unit can also set *emergency preparedness requirements* for authorities. The above conclusions will not change even if a radical modification of the authorities' structure in the emergency preparedness and total defence area should be chosen. The need for a central crisis management function in the Government Offices remains, both to secure the function in itself and to create an efficient opposite party to authorities, setting requirements.

Other measures

The role of the Ministry for Foreign Affairs and consular issues

When a disaster occurs abroad, this is immediately a matter for the Swedish foreign mission on the spot. Normally, all contacts between authorities are initially channelled through the Foreign Service. The Foreign Service must strengthen its contacts with travel agencies and insurance companies both in Sweden and abroad. Internal information in the Foreign Service must be improved; above all, in a crisis or disaster situation, the foreign missions concerned must receive information about decisions taken in Stockholm more rapidly.

The consular resources at the Ministry for Foreign Affairs need to be reinforced to meet the substantially increased need of information and assistance that arises in a major crisis situation. Consular work must be given the importance and priority it deserves.

The Ministry for Foreign Affairs is dependent on an efficient duty officer function that alerts the organisation. An executive after-hours service should include the State Secretary and other senior officials. The duty requirements should mean the person in question must be able to be at the Ministry within an hour. In addition, each geographic unit and certain functional units should have their own after-hours service within their areas of responsibility.

The Ministry for Foreign Affairs' own proposal to set up a *standby force* should be carried through. Its efforts should be coordinated by the Swedish Rescue Services Agency and other relevant authorities. In the event of a major crisis where the situation is unclear, an important measure for the Ministry should be to immediately send out an experienced officer to make a first assessment and assist the foreign mission on the spot.

The Ministry should continue work on a model for the foreign missions' emergency plans. Each foreign mission should have prepared a special crisis management group with the participation of an adequate number of people from the Swedish colony in the country. The honorary consulates, which often lie in areas with many tourists and are headed by a person who is well acquainted with the local authorities, the people, the language and the

environs, should also be concretely engaged in the emergency work by the respective embassy.

Today, embassies have relatively limited possibilities of deviating from the applicable provisions on consular assistance. The Ministry for Foreign Affairs should delegate more consular powers to the foreign missions, for example regarding the interpretation of the consular framework of rules. This part of the framework of rules should be supplemented by rules for extraordinary situations that can be activated following a local decision by the embassy.

Registration and identification

The police should have the basic responsibility for registration of missing persons, whether missing at home or abroad. Contacts from the general public to give information or make enquiries about missing persons should be directed to the police, not to the Government Offices. Decisions to mobilise the ID Commission should be taken by the National Police Board. The basis for this decision may come from the Ministry for Foreign Affairs but also from other intelligence sources. As far as individual deaths abroad from natural causes are concerned there need be no major changes.

The technology for identifying the dead is at present developing very rapidly. DNA-based techniques play an increasingly important role, particularly when the remains are badly damaged due to the nature of the disaster and when no dental data is available which is normally the case with children. There is a great deal to be gained by increased speed and better adapted efforts directly after accidents to secure DNA of high quality. Sweden should act at the international level for the development of these techniques and an adaptation of the routines for taking care of the remains of the dead. In addition, legislation relating to bio banks should be adapted so that emergency legislative measures following major accidents will not be necessary in the future.

Rescue services

At the request of the Government, the Swedish Rescue Services Agency is in the process of developing its capacity for missions abroad. The mission includes supporting, in the initial phase of a

crisis and at short notice, the embassy or consulate concerned and Swedish citizens in distress. The envisaged organisation includes a task force to be sent to the crisis area in order to reconnoitre and plan the rescue mission, establish a coordination staff and an information centre, and deliver health care and crisis support. In order to make a rapid analysis of the situation, an assessment team should first be sent to the area (within six hours of the decision). The assessment team is part of the task force and shall initiate the establishment of a coordination staff in support of the embassy or consulate in the area. The Commission's impression is that this work is proceeding well and shall continue.

Medical care

The disaster in south-east Asia showed that Swedish medical contributions in one form or another may be warranted outside Swedish territory. A first task of the national crisis organisation is to plan efforts for some of the typical cases that may arise. The task also includes guaranteeing preparedness for rapid action. The requirement of preparedness concerns on the one hand management staff and, on the other, action groups that may be required for reconnaissance and initial medical efforts in affected regions which may be very distant from Sweden.

The operative responsibility should be linked to an identified county council. At this level there is permanent preparedness for rapid action, a broad spectrum of relevant expertise and experience of coordinating resources from more than one county council. It should be possible to use the experience gained from the ongoing task of the National Board of Health and Welfare to investigate the preconditions for medical efforts abroad, irrespective of which form of organisation is chosen.

Logistics and transport

The state cannot build up resources of its own for all crisis situations imaginable; the absolutely biggest share of logistic and transport resources are available in the private transport sector. Either a private solution should be chosen on the basis of customary public procurement or one or possibly several

authorities should be requested to develop a centre of this type. The body responsible may engage the specialist competence needed to fulfil the task by means of contracts with aircraft brokers and other actors in the transport sector.

Information, communication, the media

Publication of information on the Internet, broadband and third generation mobile telephony is a feature that totally changes the preconditions both for the dissemination of information and communication between private individuals and authorities. After the tsunami, there were very soon what are known as blogs and wikis where any Internet user could post information with, for example, names and pictures of those missing. In some cases, this took place in direct response to the fact that it was considered the Ministry for Foreign Affairs was not giving adequate information about missing and injured persons. Pictures can also be sent by modern mobile telephones, which increases the impact of the information communicated.

This new situation requires a reorientation of authorities' information and communication policy. Information sources other than the traditional ones must be monitored, both as sources for the supply of information and as independent centres from which information is disseminated, changing the premises for opinion formation. The situation calls for both new technology and to some extent new know-how.

Government offices cannot be dependent on the media to form an opinion of a situation. To meet reasonable requirements of *autonomy*, complementary flows of information are needed and a capacity for actively seeking information not communicated through the traditional media. This requires in its turn an analytical capacity, that is to say area-specific expertise, to decide what supplementary information should be sought and where it should be sought.

The new media situation also signifies changed preconditions for authorities' *choice of information strategy*. It may be necessary to follow a more open information strategy than that traditionally applied.

Government coordination with non-governmental actors

The evaluation has shown that non-governmental actors could be used in emergency preparedness to a greater extent than has so far been the case in Sweden. Cooperation with private and other non-governmental actors may be necessary both for obtaining information and for specific action in an emergency situation. A concrete example is that the Government enter into contracts with, *inter alia*, tour operators and Swedish companies operating abroad in order to obtain immediate access to information about the Swedes who are in a specific country. The task of making and maintaining such contacts and entering into such contracts should rest with the national crisis management unit's management. Travel agencies, insurance companies and SOS organisations are also vital cooperation partners for obtaining other information about the ongoing situation and for planning action such as custody and transport home.

Cooperation with voluntary organisations is essential to enable the whole of society's resources to be utilised in a crisis. Naturally, it is of major importance here too that contacts are established in good time before a crisis in order to ensure efficient coordination of efforts in the emergency situation.

It is also very important to build networks of non-governmental actors abroad. For a small country such as Sweden it is neither possible nor desirable to maintain missions abroad of such dimensions as would guarantee in all cases the resources that might be needed in a crisis. It is therefore an important task for Swedish missions in situ to make contact and establish cooperation with companies, organisations and private individuals.

In major crises, many volunteers – who either happen to be in the place or go there – spontaneously take part in assistance efforts. The use of volunteers in crisis management is largely an unregulated area. It may be assumed that in an emergency situation the authority responsible can employ personnel for project work or in some other way conclude contracts for special services from individuals.

Coordination with other countries

It is not realistic to assume that the EU will be responsible for operations of this type in the foreseeable future. Instead, informal networks between nations appear to be the main complement to national emergency preparedness. In this context, Sweden must be a competent cooperating partner. A crisis management unit of the type recommended is a precondition if other countries' crisis management units are to have a natural contact point in emergency situations. The proposed crisis management unit must actively establish good contact networks all over the world for informal exchanges of information and possibly to coordinate different efforts.

Certain initiatives have been taken for increased cooperation between the Nordic countries. Among other things, consultations between the Nordic capitals is to be intensified and joint transportation home from crisis areas prepared. Furthermore, the Nordic embassies and consulates will be instructed to jointly plan and, above all, locally practise crisis leadership and management.

Language is a common and important basis on which to build. The Nordic foreign missions should, in the Commission's view, aim to treat each other's citizens as their own.

Financial issues

Financial matters pertaining to the country's crisis management capability have two sides. On the one hand it concerns regulation of the damage and injuries that occur after a major accident or in connection with a crisis of a protracted nature and, on the other, financing of the crisis management that is to improve the ability to deal with crises while they are ongoing.

A fundamental change of *cost liability for damage occurring* in connection with major accidents abroad is not warranted. It should continue to be the individual who through privately financed insurance bears the main responsibility for his/her own protection and safety. Thus, travel agencies and insurance companies are the actors who must in the first instance take responsibility for emergency efforts covering care, medical care, transportation home, etc. in connection with minor accidents. The role of the public sector is in the event of major accidents and crises to step in

to strengthen society's total resources to cope with the situation. The division of costs between the public and private sectors in connection with such efforts is difficult to specify in advance by means of a formula and should be subject to discussions between the parties concerned in the same way as was the case after the tsunami.

Whatever the outcome of such discussions, it may be established that the average annual costs for the state will be limited. Special arrangements to cover these costs should scarcely be needed – if the original intentions behind the budgeting margin are respected and reasonable scope reserved under the expenditure ceiling in the budget, this should be fully sufficient.

The cost of maintaining a *crisis management unit* of the type described above will depend on the level of ambition chosen. An alternative based on a staff of 30 may be estimated to correspond to SEK 50 million a year. To this should be added costs associated with external contracts, which are difficult to estimate. Financing will of course be effected by reconsidering priorities in the policy area *Contingency* measures against accidents and severe emergencies under expenditure area 6 in the budget. In the coming fiscal years, the appropriation *Emergency preparedness* in this policy area will be at a level of around SEK 1.8 billion and there should be no difficulty in financing the proposed crisis management through reconsideration of priorities within this appropriation.

Restored confidence

Many who were hit by the tsunami have described the deep disappointment they felt. For exposed Swedish citizens in shock – sometimes separated from their families – meeting a weak Swedish mission in the country of the disaster was a bitter and harrowing experience. The embassy was not the safe place they expected nor did the administration in Stockholm live up to their expectations.

And many officials feel strongly that they did not cope. Others have difficulty in accepting the criticism. They may perceive it to be based on hindsight, wrong or out of proportion. However, development presupposes the ability to reappraise.

The Commission has scrutinised Sweden's public institutions and the work of leading decision-makers with regard to preparation, vigilance and initial response. Regarding the question

of responsibility, the report raises some points concerning leading politicians and officials. This is necessary in order to restore confidence between citizens and those in power and secure it in the long term, and also in order to enhance our ability to handle crises.

The Commission has submitted a contribution to the development of emergency preparedness. The best way of showing respect for those afflicted is to create an emergency preparedness based on responsibility and the ability to take action.